PANAİT ISTRATİ

İŞ BULMA KURUMU

roman

VARLIK YAYINLARI

VARLIK BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI : 97

Bu kitabın ilk basılışı Eylül 1952, ikinci basılışı
Aralık 1957'de yapılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı : 1252
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır.
Aralık, 1966

I

1904 yılının bir nisan akşamı, tren, Adrian'ı Bükreş'e bıraktı. Bu, yalnız üçüncü mevkilerle marşandiz vagonlarından ibaret bir fakir fukara treniydi. İbrail'le Bükreş arasındaki iki yüz otuz kilometreyi sekiz saatten fazla bir zamanda alabilmişti; o uçsuz bucaksız karamtrak ovadan geçerken, Baragan bozkırının ıssız istasyonlarında her duruşunda bir daha kalkmak istemiyormuş gibi bir hâli vardı. Zavallı tren. İniltili sızıltılı, kırık dökük lokomotifin yanından geçerken, Adrian ona acıyarak baktı:

"Bu makinelerin de bir canı var âdeta. Fazla yordunuz mu, canlı yaratıklar gibi ahlayıp ofluyorlar." diye düşündü.

Bu "her çeşit ağır işe koşulan makine" düşüncesini devam ettirecekti. Ama itişe kakışa dışarı çıkarlarken bir köylü kadının yıpranmış yüzü ona anasını hatırlattı, yüreği burkuldu. Bir kere daha ona çıkışmış, gitmesine engel olmaya kalkmıştı. Ama o gene bildiğinden şaşmamıştı; bununla birlikte anasının sözleri canını sıkmıyor değildi:

— Gidersin, gelirsin... Giyinmiş kuşanmış gidersin, yırtık pırtık gelirsin. Ne vakte kadar sürecek bu hâl? Yirmi yaşına geldin, hâlâ bir baltaya sap olamadın. Her işe burnunu soktun ama hiçbirinde dikiş tutturamadın. Doğrusunu ister misin, boşta gezenin biri sayılırsın, ne olacak! Serseri!

Adrian, bilirdi ki anasına göre de, mahalleliye göre de ancak şu en ağır işlere koşulan lokomoti-

finkine benzer bir ömür sürmeliydi. Üstelik de çoluğa çocuğa karışmalı, sefil bir aile ile berbat bir dükkân arasında kemiklerini çürütmeliydi.

Yoo. Olacak şey değildi bu! Ama serseri diyeceklermiş! Ama herkes onu hor görecekmiş! Keyfinin kâhyası yoktu ya. Ne diye ona bir ailenin yükünü taşıtmak, bir zenaatın kürek hayatını zorla yaşatmak istiyorlardı? Yok, yok! O, dünyayı dolaşmaktan hoşlanıyordu. Her şeyi bilmek, tanımak, görmek istiyordu. Fedakârlık ve azaplarını sineye çekerek sevdiği hayat buydu.

Hem zaten Mihail de böyle yaşıyordu. Soylu bir aileden gelen Mihail bile. Onun için bu kadarı yeterdi: bu mükemmel bir irade, hür, âvare yaşama örneğiydi. Ondan beş yaş büyük olan Mihail'in, hayat tecrübesi, seçtiği yolda her an hareketlerini kontrol ederek iyiyle kötüyü, güzelle çirkini ayırd etmesine yarayan bir rehberdi.

Birdenbire: "Sahi, diye düşündü, Mihail, Grivitza sokağı tarafındaki rıhtımda beni bekliyordur. Nasıl da aptal gibi unuttum!"

Düşüncelerine o kadar dalmıştı ki aynı trenden inen toprak işçilerinin kalabalığına karışarak başka bir yöne sürüklenmişti. Bu perişan insan sürüsü, hükûmet merkezinin piyasasında, bir buçuk frankla bir boğaz karşılığında günde on altı saat çalışmayı göze alarak iş aramaya geliyordu.

Elinde bavuluyla Adrian, bağıra, dirsekliye güç belâ bu kalabalığın içinden sıyrılabildi. Tiksinerek:

— Al sana aile kurup ömürleri boyunca kölelik etmeye can atan insanlar! dedi. Beni de bekleyen bu mu? Yok, yok! Eşkiya olmak, ya da şuracıkta gebermek daha iyi.

Adeta yüksek sesle söylenmişti. Mihail onu uzaktan gördü, koşup kollarını açtı. Ercesine, ama iki sevgili ateşiyle kucaklaştılar. Çünkü sevgililerden çok sevişirlerdi.

Mihail:

— Gel önce bir kahveye gidelim de üstüne başına biraz çekidüzen ver, dedi. Pek kızgın görünüyorsun. Ne oldu gene? Boynunda hep çarpık duran şu kravat bozmasını da düzelt bakayım. Ver bana şu bavulu.

Şu sinirli Mihail Mihayloviç Kazanski'nin, her zaman gösterdiği sükûnet, Adrian'ın biraz sallapati mizacı üzerinde çok olumlu etkiler yapmaktan geri kalmazdı.

Bu sefer de Rus'un iradeli sözleri genç arkadaşının sinirlerini yatıştırdı. Bununla birlikte Adrian, elini kolunu sallaya sallaya büyük lâflar ederek öfkesini dışarı vurmaktan kendini alamadı. Kollarını havaya kaldırarak:

— Daha ne olsun? dedi. Şöyle bir rahat yüzü görmeyecek miyim, yahu! Hep şu anamın yüzünden. İstiyor ki örnek bir evlât olayım! Onun anladığı biçimde bir örnek.

Mihail durdu, bavulu yere bıraktı; çevreye bir göz attı, ellerini ceketinin ceplerine daldırdı, hiç ifadesiz bir yüzle Adrian'ın gözlerinin içine baktı. Sonra:

— Gelip geçenler kavga ediyoruz sanacaklar, dedi. Herkesin işlerime burnunu sokmasından da hiç hoşlanmam, bilirsin. Onun için ben bavulu alıp önden gideceğim, sen de öfkeni yenineye kadar on metre arkadan geleceksin.

Bavulu sağ omuzuna vurarak rahat adımlarla ilerledi.

Adrian, büyük dostunun canını sıktığı için derhal gerçek bir pişmanlık duydu, Mihail'in kendisine verdiği haince cezadan vazgeçmesi için iki tokat yemeye can ve gönülden razıydı, ama ağzını açmanın faydasız olduğunu biliyordu. Adrian'ın geri tepen huysuzlukları karşısında soylu Tatar söz dinlemez bir zalim kesilirdi.

Bir sefer ona demişti ki:

— Yalnız mandalar sopa ile yola gelirler. İnsanlar ve hele iddialı insanlar, doğru olanı çabucak anlamalıdırlar.

Onun için, üzüntüsüne karşın, Adrian boyun eğmek zorunda kalmıştı. Süt dökmüş kedi gibi tin tin dostunun peşinden yürümüştü. Bir yıllık bir ayrılıktan sonra ilk karşılaştıkları anda meydana gelen bir olay yüreğine işlemişti. Tez canlı tabiatını daha iyi kontrol ederek, yeni tedbirsizliğini affettireceğine içinden yüzüncü defadır söz verdi.

Grivitza sokağı, gelişigüzel koşuşan bir insan sürüsüyle kaynaşıyordu: Aylak Oltenya'lılar, işsiz kalmış işçiler, şaşkın köylüler, avare çingeneler, hepsi yalınayak, perişan kılıklı kadınlar, erkekler. Kadınların çoğu kucaklarında bir çocuk taşıyor ya da elinden tutup sürüklüyordu. Her adımda çarpışanlar, söğüşenler görülüyordu. En ayıp sözler ortalığa savrulu savruluveriyordu. Adrian bir şey işitmiyor, Mihail'in sırtından başka bir şey görmüyordu. Arkadaşının sırtına muhabbetli gözlerle bakıyor, onu gözden kaçırmamaya gayret ediyordu. Onu okşamayı, bavulun çökerttiği omuzu altında elbisesinden dışarı fırlayan o sevimli kürek kemikleri üstünde cli-

ni tutmayı ne kadar isterdi. Orta boylu, çelimsiz yapılı bir adam olan Mihail, kendisini itiştirip kakıştırmaktan âdeta zevk duyan yayalar arasında zikzaklar çizerek muvazenesini kaybediyordu, şapkası da düşmek üzereydi.

Bu görünüden yüzü kızaran Adrian: "Ne dayağı haketmiş adamım ben" diye düşünüyordu. Mihail'in üstüne atılmak, onun sırtını öpmek, elinden bavulu kavramak için öyle dayanılmaz bir ihtiyaç duyuyordu ki. Ama, hele bir teşebbüs etsin! Dostu onun böyle bir "kepazeliği"ni asla affetmezdi; yersiz bütün duygu taşkınlıklarına da bu adı verirdi o.

İsabet ki bu işkence uzun sürmedi. Mihail bir kahveye girdi. Adrian geniş bir nefes aldı. Kuytu bir köşedeki masaya oturdular. Hemen ardından Rusun yüzü güldü:

— Neyse, bitti bu iş, dedi. Kapayalım bu konuyu. Evdeki geçimsizliğe gelince, sana her zaman söylerim: haksızsın. Ananın seni anlayamaması pek tabii bir şey. Senin hayatın da benimki gibi bir serseri hayatı. Bir ana hoş göremez bunu. Ne diye yaptığının doğru olduğuna onu inandırmaya çabalarsın? Hayır, hiç de doğru değildir. Biz aklı başında insanlar değiliz.

Mihail sustu, Adrian'ı bu kadar uslu ve pişman görünce şaşırmıştı. Karşı karşıya, dirseklerini masaya dayamışlar, göz göze bakışıp iç çekişiyorlardı. Mihail'in şimdi bıyıkları renginde kızıl bir sakalı vardı. Prusya mavisi kadar kara saçlarına aykırı düşüyordu bu renk, Adrian, sekiz aylık bir Rusya yolculuğundan yeni dönen dostuna Mançurya ve Rus-Japon savaşı hakkında sualler sormayı pek istiyordu ama bu hevesi içinde tuttu. Bu yeni bir gaf ola-

caktı. Mihail, bütün kişiliği ve soyu sopu kadar esrarlı olan bu yolculuk hakkında kimsenin bir şey bilmemesini istediğini ona yazmıştı. Halbuki Adrian, dostunun hayat macerasını öğrenmek için neler vermezdi.

Kahve, ayak takımı ile dolu, son derece gürültülü bir yerdi. Hamallarla yapı işçileri, vurgunlarla geçinen ve onlar kadar pis ve iğrenç bir kılıkta olan serseriler, sağırlar gibi ellerini kollarını sallayarak bağırışıyorlardı. Adrian, konuştuklarını kimseye duyurmamak istediği zamanlar Mihail'in bu koltuk meyhanelerini seçtiğini bilirdi.

— Herkesin avazı çıktığı kadar bağırdığı yerde sen de bağırabilirsin, derdi.

Önlerine birer fincan kahve getirdiler. Karton kısmı tütünlü tarafından daha uzun, acayip Rus cigaralarını yaktılar. Bu, Mihail'in Odesa'da aldığı bir paketten sırf Adrian'a ikram etmek için sakladığı cigaralardı. Adrian, arkadaşının cigarasını tellendirip kahve içişinde bile bir kibarlık bulunduğuna dikkat etti. İtiraza cür'et etti:

— Aklı başında insanlar değiliz, diyorsun. Halbuki yaşayışımızda mânasız olan bir taraf yok: Tabiatı, hürriyeti, güzel sanatları seviyoruz. Bu gerçek değerleri burjuva hayatının sahte değerlerinden üstün tutmak delilik midir? Ben istiyorum ki...

Mihail, Adrian'ı şaşırtan bir sertlikle sözünü kesti:

— Sen istiyorsun ki! Sen ne istediğini bilmiyorsun! Ne istediğini bir yana bırak da, ne isteyebileceğine, ne yapabileceğine bak. Oğlu için kendini feda eden bir ana ile, bir ananın bu sevgisine boş veren bir hürriyeti birarada göremezsin. Senin elde

etmek istediğin şeyler korkunç bir bencilliktir. Hem açık söyliyelim: Şu ağzından düşürmediğin "değerler" birer boş hayalden ibarettir. Neymiş o?.. Hürriyet, tabiat, güzel sanatlar, fikirler = sıfır! Bütün bunlar sıcak bir yuvanın, tıkırında bir işin, iyimserlikle dolu bir sağlığın yerini tutamaz; adam yarı aç yarı tok fellek fellek dolaşır, dam yerine başına gök kubbeyi çekerse böyle şeyleri asla elde edemez. Bırak canım o değerleri. Bilirim ben ne mal olduklarını, haydi! Karnım tok benim o martavallara!

Adrian üzgün bir hal aldı.

— Ya! dedi. Halbuki ben, tersine, senin bunlara âşık olduğunu sanıyordum. Sen bunlar uğrunda herhalde "sıcak bir yuva ile tıkırında bir iş"ten çok daha fazlasını feda ettin gibime geliyor.

Mihail, birdenbire öfkeli halini bırakarak, alaycı bir tavırla yan gözle kendisini süzerken Adrian ekledi:

— Demek, yanlış yol tutmuşum, öyle mi? Peki o halde nasıl oluyor da beni sırf böyle olduğum için sevebiliyorsun? Hem o son derece sıcak yuvalarla iyimserlikle dolu sağlıklar çevresini teperek niye kaçtın öyleyse? Şimdi sen o çevreden dönmüş değil misin?

Mihail sanki küçük bir elektrik sarsıntısına uğramış gibi oldu. Adrian'ın ona geçmiş günlerinden söz etmesini, ailesine imâda bulunmasını sevmezdi. Bunu ona kaç kere söylemişti. Bu aile, bu geçmiş, yanından döndüğü çevre hakkında zaten hiçbir zaman açıklamalarda bulunmamıştı. Olsa olsa, sıla derdinin münasebetsiz bir şekilde depreştiği sıralarda ona bazı şeyler çıtlatmıştı. Ama kibar hal ve tavrına, güçlü karakterine, konuştuğu dillere, sağlam

tahsiline dikkat edecek birinin onun soyunu sopunu farketmesi güç değildi. Kasten kaba hareket ve sözlerle kendisine dikkat edenleri yanıltmaya çalıştığı zamanlarda bile bu soyluluğu göze çarpmaktan geri kalmazdı.

Üzgün bir sesle:

— Eh, Adrian'cığım, dedi, sen anandan bir halk dürüstlüğü, kaba saba bir açıksözlülük, çok iyi bir yürek edinmişsin, bunlar neyine yetmezdi; ama o baban olacak herif, bu hamura bir Yunan hassasiyetiyle soyundan geldiği Kefalonyalı korsanların bütün yürekliliğini katarak işi berbat etmiş. Böylece sen sanatçı ruhlu, bohem ruhlu bir adam olmuşsun, yani babasını kolayca darağacına gönderebilecek biri! Hem zaten, sizin Romanya tarihindeki prenslerinizin aşağı yukarı hepsi bu melez hamurla yuğrulmuşlar, hemen hepsi, babalarını öldürtüp ağabeylerinin gözlerine mil çektirdikten sonra tahta çıkmışlardır. Sonra da kerpiçten bir kilise yaptırırlardı!

Adrian bir kahkaha attı:

— Yok, merak etme! Ben seni öldürtmem, gözlerini de çıkartmam!

— Muhakkak, ama beni Sibirya'ya göndertebilirsin! Şimdi bırakalım bunları, Bükreş'te ne yapacağımıza bir bakalım.

Tekrar birer Rus cigarası yaktılar, birer kahve daha ısmarladılar. Mihail, gözlerinde alaycı bir ifadeyle sordu:

— Gene keseleri birleştirelim mi, ha ne dersin?

Bu sefer de yüreğinden vurulmak sırası Adrian'a gelmişti. Gözlerini indirdi, sonra, ısrar etmemesini yalvarır gibi Mihail'e çevirdi. Çünkü bu sorunun bir hikâyesi vardı.

Ülkü dostluklarının daha başlangıcında, -önce İbrail'de Kir Nikola'nın börekçi dükkânında, sonra da Bükreş'e ilk geldikleri günlerde-, iki dostun kendileri için ikinci derecede bir değer ifade ettiğini farketmişlerdi. İkisinden birinin parası bitse öteki hemen ona kesesini açmaktan geri kalmadığı gibi ihtiyacı olan herhangi bir yabancıdan ya da bir gün gelip halini anlatan bir sefalet arkadaşından da paralarını esirgemezlerdi.

Böylece keselerini birleştirmek kendiliğinden oluvermişti. Hayatları bu derece birleştikten sonra kendi parasına sahip çıkması neye yarayacaktı; biri ekmeksiz kaldığı zaman ötekinin boğazından geçer miydi ekmek?

Hem hiç ayrıldıkları da yoktu. Çok kere hattâ aynı yerde çalışır, otellerde, lokantalarda, yapı yerlerinde yanyana iş görürlerdi. Adrian son derece eli açık bir insan olduğu için de veznedarlığı Mihail'in yapması kararlaştırılmıştı. Gerçekten de bu görevi büyük bir olgunlukla görmüştü. Tam iki yıl sefaletlerini öyle bir isabetle düzene koymuştu ki bunun karşısında Adrian, "sanatcı ruhu" irkilmeden boyun eğmekten başka yapacak şey bulamamıştı. Halden anlar Mihail, pek iyi bilirdi ki serserilerin sefaleti, arasıra bir kaçamak çılgınlık yapmadıkça katlanılır şey değildir. Onun içindir ki, o hazin fakat pek neşeli işsizlik haftalarında, füme balıkla ekmek ve hattâ sadece kuru ekmek rejiminin "kazanı patlatacak" hale geldiğini farketti mi birdenbire küçük bir vurpatlasın yapmaya karar verirdi. O zaman bir lokantaya gidip iki frank harcarlar, şık bir kabareye uğrar, orada da bir frank verip orkestra dinleyerek kahvelerini içer, "Royal" sigaralarını tel-

lendirirlerdi. Hattâ bazan, bir çılgınlığa kapılıp kafaları tütsüledikleri bile olurdu. Sonra kulübelerine gider, yatağa girmeden önce bütçelerinde açtıkları çukurun derinliğini ölçer, hemen yanıp yakılmaya başlarlardı.

Ne de olsa güzel günlerdi o günler; ama bir ara birdenbire işin tadı kaçtı, iki dost az kalsın bir daha yüzyüze gelmiyecek şekilde ayrılıyorlardı. Suç Adrian'daydı tabii.

Günün birinde, Adrian epey zamandan beri ortak keseyi doldurmak için tek başına çalıştığını, Mihail'in boşta gezdiğini düşünmüştü. Doğruydu. Hemen iki aydan beri Mihail işsizdi, ama bunda bir kastı yoktu. Yine de, Adrian, bir an kendine hakim olamıyarak, arkadaşını tembellikle itham etmişti. Bir cumartesi akşamı son haftalığını ona verirken, kabaca demişti ki:

— Al. Yarından sonra işe gitmiyorum: Sen tembelliği seversen ben de severim. Ben de senin gibi işsiz olacağım!

Parmakları arasında bir cigarayı zevkle sararken söylemişti ona bunları. Başını kaldırıp da Mihail'e baktığı zaman yüzünün kireç gibi bembeyaz olduğunu gördü. Adrian korkmuştu:

— Aman? O kadar mı üzdüm seni?

— Hayır, demişti Mihail, beni memnun ettin. Ama al paranı. Hem haberin olsun, yarın Romanyadan ayrılıyorum.

Adrian:

— Şaka ediyorsun, Mihail, diye haykırmıştı. Elleri öylesine titremeye başlamıştı ki bu hal Mihail'i duygulandırmıştı.

Öyle ama bu bir Tatar yüreğiydi. Arkadaşının

bu lâfı ağzından kaçırdığını bilmesine ve onun bütün özür dilemelerine karşın, bildiğinden şaşmadı: Ertesi sabah, iki güzel yeni elbisesini, bir yüzüğünü haraç mezat okuttu, hattâ antika bir altınını bile gözden çıkardı; gece yarısı, Rus sınırının bulunduğu Itzkani'ye doğru yola çıkmıştı.

Adrian, yalvarıp yakarmak için her çareye başvurdu, bütün gayretinin boşuna olduğunu farkedince uzun ve şüpheli bir sessizliğe gömüldü ve bu hali Mihail'i düşündürdü. Bütün gece, Adrian, cıgara üstüne cıgara yakarak, tek kelime söylemeden, kalbini kırdığı arkadaşının yanında siftindi durdu. Nihayet Mihail aşağıdan aldı:

— Pekâlâ, dedi, madem ki sende biri adamı yüreğinden vuran, öteki de sonra bu yüzden köpek gibi ağlayan iki ayrı insan yaşıyor, ben de bu ikincisinin hatırını sayıyorum, ayrılığımız yalnız bir iki ay sürecektir. Ama mutlaka ayrılmamız gerek, sen vicdanınla başbaşa kalarak onunla hesaplaş, dostluğun kunduralarını temizleyecek bir paçavradan daha başka bir şey olduğunu belki farkedersin. Şimdi tut elimi: Sağ kalırsam gelip seni bulacağıma söz veriyorum. Nasıl olsa koca Rus kakavaniyle, Uzak Doğunun Prusya'sı inatçı Japon arasındaki bir savaşın ne demek olduğunu anlamak için Mançurya'ya gitmeyi kafama koymuştum. Dönüşümde seni evlenmiş, uslanıp akıllanmış bulursam ananın hesabına pek sevineceğim.

Adrian, Mihail'in kendisine uzattığı eli tutmuştu ama çenelerini bıçak açmıyordu. Şaşkına, aptala dönmüştü. Ağzından tek kelime çıkmadı. Mihail, daha çok duygulanarak:

— Ne yazık! Bu kadar iyi bir kalb, bunca sami-

miyet yanında bu kadar akılsızlık! Sen hiçbir zaman mesut olmayacaksın, Adrian'cığım! diyerek elini okşadığı zaman bir parçacık gülümsememişti bile.

Mihail, Adrian'ı var kuvvetiyle bağrına bastıktan sonra, hareket eden trene atlamıştı.

— Allahaısmarladık. Hey! Güle güle, desene bana!

Diyememişti. Yalnız iki göz, sevimli bir hayvan bakışıyla, kaçanın arkasından öylece bakakalmıştı.

Şimdi Mihail:

— Gene keseleri birleştirelim mi, ha, ne dersin? diye sorunca hemen hemen aynı bakışla karşılaşmıştı.

Adrian:

— Sen bilirsin, diye cevap verdi ve keseleri birleştirmenin, kendi seciyesizliği yüzünden ona ne kadar pahalıya mal olduğunu düşündü.

Gene de can ve yürekten gülmüşlerdi.

Mihail:

— Otuz frank kadar param var, dedi. Bir ay önce Bükreş'e geldiğim zaman iki yüz frangım vardı, ama seni bulamayınca sıkıntı bastı, biraz eğleneyim, dedim.

— Sen benden zenginmişsin. Mançurya'ya kadar gitmek, sonra böyle şık giyinmek için parayı nereden buldun, bir türlü akıl erdiremiyorum.

— Avuçları nasırlı olmayanlar, Rusya'da da, başka yerlerde de para bulmakta sıkıntı çekmezler. Ben, o parayı bana o zaman ve hâlâ da borçlu olanlardan aldım. Herhalde bu parayı bana polis temin etmemiştir, ha ne dersin?

Adrian gözlerini faltaşı gibi açtı:

— Bunu aklıma bile getirmemiştim.

— Pekâlâ, otuz frangım var işte. Ya senin?

— Yirmi, ama Londra'da dikilmiş nefis iki kostümüm var.

— Vay! Demek şimdi, elbiselerini Londra'da diktiriyorsun, ha?

— Ben değil yahu! Londra'da diktiren Bernard Thüringer'dir, bana o hediye etmişti. Sahi, bir şey söyliyeyim mi, o burjuva evinde benim sosyalizmim hapı yuttu. Zengin Thüringer'lerin iflâs ettiklerini, gözlerimin önünde açlıktan öldüklerini gördüm. Ne dersin bu işe?

— Amerika'yı keşfetmişsin, derim.

— Yok ama, bu kadarı da korkunç! Her zaman rastlanan bir şey değildir bu. Zengin burjuvaların işsizlikten çatladığını görmek! Halbuki elleri hiç de nasırlı değildi hani!

Adrian, şahidi olduğu "beşeri dram"ı (1) bütün ayrıntılariyle anlattı.

Bu olayın kanılarını altüst ettiğini, artık "sınıf" teorisinin sağlamlığından şüphe ettiğini itiraf etti:

— Kafamızı şişirdikleri o sosyal sınıfların değişmezliği meğer bir masalmış. Zenginin nasıl fakirleştiğini gördüm ki bu aslında o kadar önemli bir şey değil, ama fakirin zenginleşmesi mümkün olur ve o bu hevese kapılırsa - zenginin yerine geçmeye heves etmeyen fakir bulunmadığı da malûm - iş değişir. Demek ki bir sınıf ahlâkı yokmuş. Halbuki beni ilgilendiren fakirin ahlâkıdır, yoksa zorunlu olarak içinde bulunduğu şartlar değil. Çünkü biz istediği-

(1) Bu dram, yazarın Uşak isimli eserinde anlatılmıştır. (Çeviren.)

miz kadar sınıfları ortadan kaldıralım her zaman daha iyi mevkiler ve durumlar bulunacaktır, bugünün proletaryası gerçek bir sınıf ahlâkına sahip olmadıkça da bütün sosyal patırdılara rağmen refahlı hayat mücadelesi ve adaletsizlik her zaman kalacaktır. O zaman işe yeni baştan başlamak gerekecek. İşte ben böyle düşünüyorum.

— Doğrusu bir sosyalistin bu çeşit kanılar beslemesine diyecek yok! dedi Mihail. Zaten Kristin de bana bahsetmişti ya!

— Kristin mi?

— Evet, benden hiç hoşlanmıyan Kristin. Zaten senden de hoşlanmaz ya! Sosyalist olmadığım için beni sevmez, sana da böyle sosyalist olur mu diye içerler. Şimdi kendine bir sosyalist kahramanı süsü veriyor; ortalığı karıştırıyor, sağa sola çatıyor. Ama iyi çocuktur, kötü yürekli değildir. Hele Dimineatsa'ya yazdığın yazılara fena halde içerlemiş: İşçileri yanlış yola sevkettiğini söylüyor. Halbuki ben o kanıda değilim. İbrail hamalları anlaşmazlığı üzerine yazdığın makaleleri baştan başa okudum, senin iyi bir gazeteci olabileceğini sanıyorum. Burada senden takdirle bahsediyorlar. Talihin açık. Devam etmeni tavsiye ederim. Ama dinlemiyeceksin sözümü, Sen çok maymun iştahlısın, çok âvaresin, hattâ ve hele kendi çıkarların uğrunda. Yazık. Üslûbun beni şaşırttı.

Adrian bu iltifatlardan son derece memnun oldu, ama sevincini gizlemeye çalışarak sözü değiştirdi:

— Demek Kristin'le görüştün?

— Ne diyorsun, onun evinde oturuyorum, hattâ

onun yanında çalışıyorum, eğer buna çalışmak denebilirse.

— Kristin'in yanında mı çalışıyorsun! Nasıl olur? O yorgancıdır!

— Evet, yorgancıdır, ama, ilâveten bir aydan beri bir iş bulma kurumunun ortağıdır.

Adrian bir çığlık kopardı:

— Ne diyorsun? Sosyalist Kristin bir iş bulma kurumunun patronu oldu, ha! İyi ama bu kurumlar hafiye yatağıdır, bizim emniyetin avucu içindedir.

— Doğrusu, onunki öyle değil. Bütün kullandığı adamlar dost insanlardır, senin benim gibi biçare düşkünler. Gözünle görüp kanaat getireceksin, çünkü sen de orada barınacaksın. Benim odam yok. Bu kurum pek enteresan yer. Hayli eğlendiriyor beni. Hattâ bazan bir şeyler öğrettiği de oluyor.

Genç adam şaşkına dönmüştü. Tiksinmiş bir tavırla:

— Ne de olsa, dedi, hizmetçilere kapı bulan bir simsar emniyetin eli altındadır. Bize hizmet edenler kötü kişi sayılmaktan kurtulamazlar. Böyle bir zenaatla uğraşmak ister misin?

— Tabii.

— Halbuki Sibirya'dan korktuğunu söylemiştin.

— Iyi ya işte, o korkum azalır. Tilkinin kuyruğuna asılarak koşan yengece dönerim. Ama işte gene hiç hoşlanmadığım bir bahsi açtın. Haydi, bırakalım bu lâfları da sıvışalım. Karanlık bastı.

Meyhaneden çıkmadan önce keselerini birleştirdiler. Mihail, kahveciye borcunu ödedikten sonra bütün paralarını saydı. "Sermaye" elli üç frangı bulu-

yordu. On beş gün kadar rahatça yaşamaya yetecek bir para.

Veznedar sordu:

— Bütün paranı verdin mi?

— Hepsini verdim, diyen Adrian gülüyordu. Mihail, eski âdetine uyarak bir iki frank saklamış olduğunu anladı.

Bu parayı tek başına harcamak için saklamazdı. Yok, elinden gelmezdi böyle şey. Ama kesenin boşaldığı kara bir günde bir cebinden "unutulmuş" beş on kuruş çıkarıp arkadaşına bir sürpriz yapmaktan hoşlanırdı. Onun için veznedar "bohem karakterinin bir belirtisi" saydığı bu masum hilelere karşı ses çıkarmazdı.

Dışarı çıktılar. Sokağın çok pis taşları üstüne ince bir yağmur düşmeye başlamıştı. İki atın çektiği tramvay arabası, tıklım tıklım dolu olmasına rağmen, gövdelerinden buram buram ter tüten hayvancıklara zerre kadar acımayan hodbin, vahşi bir kalabalığın istilâsına uğradı. Sürücü boşuna itiraz ediyordu. Hattâ tampona asılan ve inmesini rica ettiği bir "bey"den bir de tokat yedi.

İki arkadaş bir başka araba beklediler. Ama aynı durum tekrarlandı, çünkü birçok trenlerin geliş saatiydi. Yağmur gittikçe sıklaşıyordu.

Mihail:

— Frangı gözden çıkarıp bir fayton tutalım, dedi, yağmur yağıyor. Hem şu senin bavul yüzünden ötekiler gibi tramvaylara asılamayız da.

Arabaya bindiler.

Sokaklar sırsıklam olmuş yolcularla, gezgin satıcılarla doluydu. Bir Oltenyalı, sırtında millî gömleğiyle geniş donundan başka bir şey olmamasına

rağmen, yağmura karşı hiç de aldırış etmeden yürüyordu. Bu kömürcünün boşalmış sepetleri, bir sarığın iki ucunda hafiften sallanıyordu. Adam keyifli görünüyordu, başını sallayarak bir türkü söylüyordu:

Tanrım, iki kız kardeşle
Üç gelinli bir kaynanayı
Sevdim diye kızma bana.

II

Mihail, tam Coltsea hastahanesi arkasında, Sfintsilor sokağında arabayı durdurdu. Şehrin merkezine hayli yakın sakin bir sokaktı bu. Yolcu ile rehberi iş bulma kurumuna girdiler; ortalığın iyice kararmasına rağmen daha lâmba yakılmamıştı. Ama Adrian, kurumun büyük vitrini önündeki sokak fenerinden gelen kuvvetli ışık sayesinde oradaki eşyayı ve insanları iyice fark etti. Evin içi, sanki mehtabın on beşindeymiş gibi ışıldıyordu.

İçerde, hassas bir ruhu heyecana getirecek bir şey yoktu, bununla beraber bu yarı aydınlık ev içi Adrian'ın sırtından soğuk bir ürperme geçirtti. Sanki bir polis karakoluna düşmüş gibi titredi. Ona bu duyguyu yerin çimento oluşu, sonra duvarların çıplaklığı ve geniş odanın etrafına dizilen tahta kanapeler vermişti. Bu tahta kanapeler bir kenara bırakılırsa kurumun hemen orta yerine âdeta şöylece konduruluvermiş berbat bir yazı masası ile çirkinlikte ondan geri kalmayan iki iskemleden başka

bir şey yoktu. Masanın koltuğunda zayıf, uzun solgun yüzlü, dazlak kafalı, asık suratlı elli yaşlarında bir adam oturuyordu. Bir şeyler yiyordu ama ne yediği görülmüyordu. Başka iki adam, - biri esmer, genç, küçük kıvrık bıyıklı, öteki yaşlı, biraz kamburcana, kırçıl keçi sakallı - ağır ağır, sessizce odada geziniyorlardı. Bir tahta kanapenin ucuna da başları kara başörtülere sarılı iki kadın ilişmişti.

İçeri girerken Mihail, alaycı bir neşeyle:

— Merhaba beyler, diye haykırmıştı, işte bizim Adrian Zograffi.

Masada oturan adam hiç cevap vermedi. Ağzı doluydu. Hayli açılmış gözlerini Adrian'a çevirmekle yetindi. Kamburcana olan adam, gezinmesine ara vermeden makamlı bir sesle "merhaba" diye cevap verdi.

Yalnız genci iki arkadaşın yanına gelerek Adrian'ın elini sıkıp kendini takdim etti:

— Nitza Petresko.

El sıkışı hararetliydi. Bakışı, zeki, içten. Hemen ardından yine gezinmesine başladı. Bir an sonra iki kadının önünde durdu, üzgün bir kesinlikle:

— Ne yapsak ki sizin için? dedi. Durumunuz biraz güç. Aynı eve birlikte kapılanmak istiyorsunuz. Böyle bir iş ha deyince bulunmaz. Durun bakayım, pek olmazsa sizi taşraya gönderebilirim. Gider misiniz?

— *Yok; ne yapacak biz taşra!*

— Öyleyse size göre işimiz yok.

Bunlar Romenceyi pek az bilen Macar kadınlarıydı. Kalkıp gittiler..

Kurum uzunca bir süre sessizliğe gömüldü. Adrian, Mihail'in yanında sesini çıkarmıyor, arkadaşı-

nın sessizliğini anlaşılmaz, hattâ, biraz da alaycı buluyordu. Dostunun konuşması, bir şeyler söylemesi, şeytanı kovalaması gerekmez miydi? Dışarıya çıkmak geliyordu içinden.

Ama odanın alacakaranlığında, Adrian, yazı masası başında oturan adamın birtakım acayip hareketlerde bulunduğunu farketmişti. Masanın gözlerinden biri açık duruyordu, adam iki kolunu dirseklere kadar bu göze daldırmış, gizliden gizliye bir şeyler karıştırıyordu. Zaman zaman, bir el kalkıp ağzına Adrian'ın cinsini keşfedemediği bir yiyecek götürüyordu. Ama öyle görünüyordu ki adamın yediği kuru ekmekten başka bir şey değildi. Lokmalarını atıştırırken ellerinin Adrian'ın göremediği sağ yanında, göz içinde ne yaptığına hiç bakmıyordu. Bir manken gibi dimdik durarak kapıya, sokakta yanan fenere bakıyordu. Gitgide artan bir kaygı içinde, her an bir olayın patlak vermesini bekler gibi bir hali vardı, buna rağmen, etrafında olup bitenlerle hiç ilgilenmeden lokmalarını çiğnemeye devam ediyordu.

Artık sabrı tükenen Adrian, arkadaşına ısrarla bunun anlamını soran bir bakışla baktı ve bu bakış Mihail'in pek hoşuna gitti; alaycı bir tavırla:

— Bay Leonard'dır canım, dedi, bizim patron işte.

Adrian yerin dibine geçti. Bu bilgiyi kulağına söyleseydi olmaz mıydı? Ama öteki aynı alaycılıkla devam etti:

— Şu dolaşan kambur bay da Bay Makoyev'dir, Bay Leonard'ın eski aziz dostu ve sabık büyük ortağı Bay Makoyev; Kalarasi'de *Leonard ve Makoyev*

firması altında ipekli ticaretiyle uğraşırdılar, sonra topu atmışlar.

Bu lâübali, alaylı, hoş takdim şekli karşısında, hiç de alınmayan Bay Leonard, tek kelime söylemeden son ekmek lokmasını ağzına attı, gözü itti, çakısını kapayarak yeleğinin cebine indirdi. Bay Makoyev'se pencereden gelen ışık altında durdu, başı aşağıda tatlı, hasretli bir sesle:

— To-pu at-mış-lar! diye tekrarladı.

Sesi, kır düşmüş güzel saçları ve profilinin neşeli hüznüyle Adrian'ı etkiledi.

Tam o sırada kurumu yorgancı dükkânından ayıran, üstü renkli kâğıtla kaplanmış bir tahta perdeden başka bir şey olmayan duvara sert yumruklar vuruldu. Bunun ardından kısa bir sessizlik oldu, sonra birtakım delikanlı sesleri Mihail'in adını söyleyerek bağrıştı. Mihail cevap verdi:

— Ne var, yahu? Barakayı yıkacaksınız! Ne oluyor?

Bir baso ses:

— Daha ne olsun? diye gürledi. Demek o gazeteci olacak mendeburla, o iğrenç İbrail sosyalisti ile deminden beri oradasınız da gelip bize bir merhaba demiyorsunuz?

Adrian, memnun memnun gülümsedi. Bu, bir arkadaşının sesiydi. Bütün arkadaşlar arasında en büyüğü olduğu için Nenea Toma diye anılan Krayoveanu idi. Eski devrin sosyalistlerindendi. Biraz hayal kırılışına uğramış bu yüksek ruhlu adam, İbrailli kunduracı Avramaki gibi mücadeleden yılmayan bir insandı. Kendi kendini yetiştirmesi, yüksek vicdanı, itidali, meslekî vasıflarının üstünlüğü ile o devirde pek seyrek olan yetişmiş işçilerin ön safında

yer almıştı. Partinin "merkez komitesi" üyesiydi ve orada âdeta hakem rolü görürdü. Hükûmet adamları bile onu sayarlardı. Adrian ona hayrandı, o da Adrian'ı severdi.

Krayoveanu ile Kristin, Bükreş'in en güzel yorgancı dükkânının iki sahibiydiler, kibarlar çevresinden genç kızların çeyizleri bu dükkânda işlenirdi. Bu dükkânda çalışmasiyle kendini gösteren işçi bir süre sonra ortaklığa kabul edilirdi. O yüzden dükkânın adı da *"Ortak İşçiler"* di.

Adrian, tahta perdeye gidip, Krayoveanu'nun oturduğunu bildiği yere "tak tak" vurup usulca:

— Merhaba *nenea* Toma! dedi.

— Merhaba Adrian! Keyifler nasıl?

— Fena değil. Bana bak. Kristin orada mı?

— Yahu! Amma da sual be! Kristin burada olsaydı çoktan oraya gidip kulaklarını çekmişti senin.

— Niye? Şimdi iki yerde birden patron oldu diye mi?

— Şaştın değil mi? Eh, ne yaparsın, evlâdım, böyle acayip işte bu dinine yandığımın dünyası!.. E, söyle bakalım, yeni binamız hoşuna gitti mi?

— Vallahi bilmem, o tarafını yalnız gelirken dışardan gördüm. Bu "İş Bulma Kurumu"na gelince, burası daha çok bir karakola benziyor...

Öte yanda bir kahkaha tufanı koptu ama Krayoveanu gülmemişti. Genç bir işçi sesi duyuldu:

— Bana bak, Adrian, bu lâfı Kristin'e de söyliyecen mi?

— Elbet. Partonunuzdan ödünüz mü kopuyor yoksa? Şaşarım doğrusu!

Fısıldaşmalar oldu, sonra bir sessizlik.

Mihail'in onu muzipçe mahkûm ettiği cansıkıcı

sessizlikten sonra bu küçük yarenlik Adrian'ın keyfini yerine getirdi; kendini biraz ferahlamış, bu esrar dolu macera başlangıcının arkasını daha gönül huzuriyle bekliyecek durumda hissetti. Her şeyin iç yüzünü hemen öğrenmek istiyordu. Halbuki iki kişinin gereğinden fazla dolaştığı, üçüncüsünün de gereğinden fazla kımıldadığı, her üçünün de acayip bir sükûta gömüldükleri bu, hem maddeten, hem de mizacen buz gibi "kurum" hakkında Mihail ona hiçbir şey söylememişti. Kendisine sualler sorulmuş, herhangi bir konu üzerinde bir sohbete sürüklenmiş olsaydı belki bir şeyin farkında olmıyacaktı. Halbuki birdenbire içine düştüğü bu soğuk, âdeta düşmanca hava içinde kendi memleketinde kendini yabancı hissediyordu. Hem neden bir lâmba yakmıyorlardı? Herhalde pantilik'ten olacak. Kimbilir belki de bu iş bulma kurumunda böylesine bir sefalet hüküm sürüyordu? Adrian bundan hemen hemen emindi.

Yorgancılarla konuşmaya gider ve tekrar yerine dönerken, ancak adlarını bildiği üç kişiyi daha yakından tetkik etmek imkânını bulmuştu. Üçünün de yüzleri dertli, elbiseleri yırtık pırtıktı.

Adrian, Mihail'e usulca ve rumca sordu:

— Buradakiler yalnız kuru ekmek mi yerler?

Mihail işaret parmağını dudaklarına götürerek aynı dilde cevap verdi:

— Başkalarının yanında onların anlamadığı bir dilde konuşmak nazik bir hareket değildir.

Hoppala! Mihail demek inadına yapıyordu. Esrarlı hallere bayılıyor ve bunun tadını çıkarıyordu.

Çok şükür yorgancı dükkânı kapandığından, Krayoveanu, Adrian'ın elini sıkmaya geldi. İlkin Bay

Leonard'ın elini sıktı, adamın sessizce uzattığı el, korkunç derecede uzun beyaz bir ölü eliydi. Adrian bu adam acaba dilsiz mi diye düşündü. İçine hafakanlar bastığından, hele kendisiyle Mihail'in aralarına oturan, Krayoveanu'nun da susmayı tercih edecek gibi bir tavır takınması üzerine hemen ona doğru atıldı:

— Doğrusu anlamıyorum, nenea Toma, Kristin ne demeye bu acayip işe burnunu soktu? Benim kanaatimce bizim gibi bir polis memleketinde bir iş kurumunun patronluğu mesleği, sosyalist liderliğiyle pek uyuşur şey değildir.

Krayoveanu'nun bitkin bir hali vardı. İki elini bastonunun üstünde kavuşturmuş, çenesini ellerinin tersine dayamış, boş gözlerle, susuyordu. Bütün ütinalı, geçimleri yerinde işçiler gibi üstünde bir kostümü, boynunda yakalığı, boyunbağı vardı. Görünüşü rabıtalı idi. Hattâ her halinde saygı telkin eden bir incelik seziliyordu; ki Romanya'da işçiler arasında böyle birine rastlamak kolay değildir.

Adrian'ın suali üzerine doğruldu, ama ona cevap vermeden önce, elini bir numara makineyle tıraş edilmiş kafasından geçirdi, kalın kırçıl bıyığını karıştırdı. Bu hareket Adrian'ı uyardı. Nenea Toma, bir şeyden hoşlanmadığı veya bir şeye canı sıkıldığı zamanlar böyle yapardı. Bu bir huydu. Sözleri de bunu doğruladı. Tatlılaştırmaya çalıştığı ciddi sesiyle:

— Bana bak, Adrian, dedi, bu söylediğin lâfları Kristin'e çok söyleyen oluyor. Ama ne tabiatta bir adam olduğunu bilirsin: Acayip, inatçı, aşırı derecede iradeli. Yani senin anlayacağın şimdilik çaresiz bu iş. Günün birinde usanacak ve bu yeni yü-

künü kendiliğinden başından atacak, hem burası yüzünden ciddi bir iş olan yorgancı dükkânını fazla ihmal ediyor. Onun için kendisini rahat bırakmanı tavsiye ederim. Yoksa at cambazları gibi boğaz boğaza gelirsiniz. Unutma ki sana hıncı var. Sen onun nazarında sosyalist hareketine karşı tehlikeli bir unsursun. Makalelerini okuyanların hepsi gibi o da sende büyük bir kabiliyet olduğuna inanıyor, ama bu kabiliyeti bir kere daha bütün değerli elemanlarımızı elimizden almış olan burjuva demokrasisinin hizmetine koymanı istemiyor.

Adrian'ın canı sıkıldı. Ona itiraz etmek için ağzını açmak üzereydi ki Kristin içeri giriverdi.

Üstünde siyah kadife bir elbise, boynuna kadar iliklenmiş bir ceket-gömlek, ateş kırmızısı bir kravat, iyi fötrden yumuşak bir şapka, elinde kocaman bir sopa vardı. Uzun boylu, bir çivi gibi zayıf ve civa gibiydi, girer girmez haykırdı:

— Gene mi ışık yok! Gene karanlıkta mıyız? Usandım artık bu hallerden! Bin kere söyledim, sevmem böyle şeyleri, Bay Leonard! Lâmbayı yak, Nitza! Bizi gören kalp para basıyoruz sanacak be!

Ellerini havaya kaldırarak Adrian'a kuru ekmekle geçinen bir ölü olmadığını ispat eden Bay Leonard:

— Bo, bo, bo! diye kekeledi.

Kristin koltuğunda taşıdığı ağır bir çantayı masanın üstüne attı, gelip Adrian'ın elini sıktı, daha doğrusu âdeti olduğu gibi ezdi. Adrian canının acısından bağırdı. Kristin, deli gibi gözlerini devirerek ona kötü kötü bakıyordu:

— Geldin demek, hırbo? Seni şimdi...

Fakat Krayoveanu, o baso sesiyle, az kalsın

lâmbayı söndürecek olan ve camları sarsan: "Ho!" diye bir bağırışta onu durdurdu.

Bir çatışma olmasından korkan Mihail ayağa kalktı:

— Arkadaşlar, benim karnım acıktı.

Adrian:

— Benim de, dedi.

Bekâr olan Krayoveanu:

— Yemeği nerede yiyeceksiniz? dedi. Ben de geliyorum.

Kristin:

— Bir dakika beklerseniz, Bay Leonard'a iki kelime söyliyeyim, ben de geliyorum, dedi.

Mihail atıldı:

— Ama bir şartla. Lokantada kendini kepaze etmek yok, ha! Burada canınız isterse saç saça, baş başa gelin, umurumda değil. Ama başkaları arasında gürültü istemem!

Yakıp, masanın üstüne koydukları ayaklı lâmba, sokak feneri sayesinde odada mevcut olan ışığı pek fazla arttırmış değildi. Bununla beraber, Adrian'ın, bir saatten beri içinde bulunduğu yeri biraz daha iyi tanımasına yardım etti. Bay Leonard'ın, kemikli, parlak, meşinleşmiş bir yüzü olduğunu, bu yüzde, çok açık gözlerinden gelen korkuyla karışık bir ciddilik ifadesi okunduğunu farketti. Bununla beraber sevimsiz değildi. Hafifçe açık ağzı, içinde en küçük bir kötülük olmadığını anlatır gibiydi. Çıplak kafası da ona sefalete düşmüş bir bilgin tavrı veriyordu.

Ama öteki iki kişi Adrian'a çok daha sefil göründü. Nitza'da, genç olmasına rağmen, kaygılar içinde bunalan bir aç adamın ihtiyarlamış hali var-

dı: Yumuşak hatlar, kırışık bir alın, çarpılmış bir ağız, hummalı bir tevekkülle buğulanmış gözler, ince bir boyun. Vücudu bir deri bir kemikti. Elbiseleri, rabıtalı bir hale koymak için harcadığı pek belli gayretlere rağmen çok fazla yamanmış ve hattâ pisti. Pantalonla ceket kolları gülünç bir şekilde kısalmıştı. Ama adam çevik, enerjik görünüyordu. Esmer, çok saçlı, gür kaşlı, uzun melânkolik kirpikli ve zarif bıyıklı başı ona yakışıklı bir delikanlı hali veriyordu. Biçare yakışıklı delikanlı!

Bay Makovey, kendinden dalgalı güzel kırçıl saçları ve sakalıyla, Larousse'da gördüğümüz şekliyle mükemmel bir Ariosto olurdu ama, ah şu sırtındaki kambur, ihtiraslarla kavrulmuş bir hayatın yüzüne derin çizgiler halinde nakşettiği o hazin neşesi olmasa.

Üstü başı Nitza'nınki kadar perişan olan bu adam orada bulunan üç kişi içinde en mahzunuydu; bu mahzunluk da, yarı kapalı mavi gözleriyle insafsız bir elin muhabbetle yoğurmuş olduğu yüzünün sayısız çizgileri arasında beliren o iç saadetten ileri geliyordu. Onun için Makoyev'e karşı Adrian, içinde derhal muhabbetli bir alâka duydu. Mihail bunu farketti ve sevindi, çünkü sabık tüccarı o da çok severdi.

Adrian, sırf sesinin o hoş kadınsı perdesini işitmek için olsa bile onunla hemen küçük bir yarenliğe girmek ihtiyacını duydu, ama ortağı Leonard'a işler hakkında izahat verirken bar bar bağıran Kristin yüzünden buna imkân bulamadı. Zaten herkes, Mihail bile bu açıklamalara kulak verir gibi görünmüyordu.

Kristin:

— Eh işte, gün pek fena geçmedi, diyordu. O efendilerden bulduğumuz üç işçinin ücretini tahsil ettim; Makovey'in Gümüş Bıçak (ne saçmalık, diye düşünüyordu Adrian, koyacak başka ad bulamamışlar) sokağındaki eve yerleştirdiği ahçı kadın, Nitza'nın savcı Stavreses'in evine götürdüğü hizmetçi; bir de, Mihail'in Fırıncılar sokağındaki eve yerleştirdiği ahçı kadının ücretleri. Şahsen yerleştirdiğim iki hizmetçinin de paralarını aldım. Doktor Manolesko ile aktris Silviya Pralea'dan.

Her tahsilât haberinden sonra hep bir ağızdan *yaşasın!* diye bağırıyorlardı. Makoyev'in sesi, ötekiler arasında bir küçük çan gibi çınlıyordu. Adrian, Mihail'den bu yaşasınların sebebini ve bütün bunların anlamı ne olduğunu sordu.

Mihail anlattı:

— Her simsar hizmetçilere iş bulur. Her iş bulma başına usulen alınan beş franktan üçü "Kurum"un, ikisi simsarındır. Simsarın bütün kazancı, ekmek parası da bundan ibarettir, her şey yolunda gitse gene fena değildir bu. Ama neylersin; yapılan işlerin dörtte üçü boşa gider, ya hizmetçi haftasını bulmadan dayanamayıp sıvışır, ya da ev sahibi bir bahane bulup kapı dışarı eder. Ama daha çoğu, sırf efendilerin oyunbozanlığı yüzünden paramızı alamayız: Atlatırlar, oyalarlar, bazan da parayı vermiyeceklerini açıkça söyleyip çıkarlar işin içinden. Gerçi bu ücret, polis nizamnamesiyle tayin edilmiştir, ama borcunu ödemek istemiyenlere karşı ne gelir elden? O yüzden, çok kere zavallı simsarın bir karış dilini çıkararak tabanlarını eskitmesi boşa gider, gene dönüp aç karnına yatmaktan başka çare bulamaz. İşte o zaman Kristin işe karışır, o müthiş ge-

nesi sayesinde, düzenbaz borçluyu yola getirir. Bak işte, bizim, artık umut kesmiş olduğumuz üç yerleştirme ücretini tahsil etmiş.O sayede iki gündür tütün parası bile bulamayan Nitza ile Makovey'in kursağına biraz yağlı lokma girecek. Ondan bu boş midelerden "yaşasın"lar kendiliğinden kopup yükselir.

Adrian, bundan böyle arasına katılacağı muhitin acı gerçeğini açıkça gördü. Burası, Mihail'in de dediği gibi, düşmüş insanların içinde günlerini pisi pisine öldürdükleri bir sefalet yuvasıydı. Burada örtü namına üstünde bir paçavra ile tahta sıraların üstünde yatılır, kuru ekmeğe fit olunurdu. Yok, böyle bir hayatın pençesinden kurtulmaya çalışacaktı. Zenaati olan badanacılıkta iş arayacaktı, gerçi asırlar gibi uzayan saatleri, çıkarılan işten hiçbir zaman memnun kalmayan patronları, entrikacı birer eşkiya olan iş arkadaşlarının içine tiksinti veren kafasızlıklariyle o işten de memnun değildi ama ne de olsa. Evet. evet, istikbal karanlıktı! O buna alışkındı, ama ana ocağından ne zaman biraz ayrılacak olsa, o pek bayıldığı âvarelikleri ona hayli pahalıya mal oluyordu. Hey gidi hürriyet hey!

Kristin, gidip simsarlara hak ettikleri ikişer frangı dağıtarak pek aşikâr sebepten kaygılı alınların kırışıklarını giderdi, sonra Bay Leonard'a dönerek açıklamalarına devam etti.

— Kötü haberlerim de var. Hâkim Radulesko o hizmetçiyi istemiyor. Eli ağırmış, sözde. Maliye Bakanının hizmetçisi de işi bırakıyor, sebebi malûm. O Bakanın karısı mendeburun biridir. Royal sokağının pinpon cimrisi hâlâ seyahatte, yahut da mahsus gizleniyor. Ama asıl albayın karısı beni çileden çıkardı.

Üç hafta içinde kovduğu ahçıların sayısı dördü buldu. Halbuki, son defa ona götürdüğümüz, tam mânasiyle işinin ehli olan Madam Bert'di! Yok, bir daha sefer avucunu yalasın, kaltak.

Makoyev duygulandı:

— Zavallı kadın, ne de ufarak teferek şeydir halbuki!

Kristin, öfkesinden kıpkırmızı kesilerek:

— Ufarak teferek mi! diye gürledi. Anasının dalaveresini benzettiğimin karısı!

O zaman Adrian, Mihail'in Makovey'e alaycı bir gözle baktığını gördü. Beriki, "Kurum"un pek alışkın olduğu bir muzipliği tekrarlayarak gezinmesini kesti, doğruldu ve masum, ürkmüş bir tavır takınarak, Adrian'a bakıp:

— Ne? Ne dedi? Anasının dalaveresini benzetmek mi? Tüüü!... Şu lâfa bakın hele: *Dalavere!* Aman, ne hoş şey!

Herkes gülmeden kırılırken gezintisine devam etti. Oranın daha çok gamlı havasıyla çelişen bu alaycı pervasızlık karşısında Bay Leonard bile mahzun yüzünü bir an için aydınlatan bir gülümseme gölgesini zaptedemedi.

Bu oldukça çiğ bir şakaydı. Bu şaka hiç de geveze ve neşeli olmayan, daha çok mahzun tabiatlı rabıtalı bir adamdan geldiği için hoşa giderdi. Her zaman yer arayan hizmetçilerle dolup taşan kurumun patırdısı içinde, Makovey, sık sık ağızlarda dolaşan bu küfürü tam zamanında ve yerinde yakalamasını bilir, makamlı bir sesle tekrarlar ve hazır bulunanlar içinde odanın bu âdetinden habersiz utangaç birinin yüzünü kızartmaya muvaffak olurdu. Memurlarının bir türlü karnını doyuramıyan bu iş

bulma kurumunun havası ne kadar kederli olursa olsun, sevimli ihtiyarın, ilkin o küfüre kızmış gibi bir tavır takındıktan sonra onu tekrarlayarak sonunda pek hoş bulması ortalığı birden neşeye boğardı.

Batılı okuyucuya bir fikir vermek için haber verelim ki, Romanya'da, hattâ Yakın Doğu'nun bütün ülkelerinde müstehcenlik, hele küfürlerde müstehcenlik diye bir şey yoktur. Hiç *ihtibas-lı* ve *"ihtibas"* nedir bilmeyen bu insanların sağlam sıhhatleri yüzünden, hiç ağızlarından düşürmedikleri müstehcen, daha doğmadan boğulup öldürülmüştür. Müstehcenlik, ama gerçek müstehcenlik, Batıdan gelir; dizlerin üstüne çıkan etekler orada icad edilmiş, eteklikli kadınların büyük kahvelerin taraçalarında bacak bacak üstüne atarak, insan tabiatına aykırı bir eğitimle ihtibasa uğratılmış delikanlılara mahrem yerlerini seyrettirmesi orada âdet olmuştur.

İşte insanı çileden çıkaran müstehcenin asıl bu çeşididir. Böylesine bir müstehcen, ancak, delikanlıların, kadınların eteklikleri, erkeklerin pantalonları içinde neler gizlediklerini ve bu gizlenen şeylerin ne işe yaradığını merak ettikleri yerde doğabilirdi. Ama Moskova'dan Atina'ya, Bükreş'ten Varşova'ya, İstanbul'dan Sofya, Belgrad ve Budapeşte'ye kadar, çoluk çocuk bu konuları mükemmel bilir, daima aktüeldir, çünkü gündelik konuşmalardan hemen hiç eksik olmaz. Çünkü orada konuşmaya başlayan adamın çabucak tepesi atar, o zaman da ana avrad karıştırmadıkça yatışmaz. Yakası açılmadık küfürler bakımından pek fakir olan Batılı, öfkesini içinde boğar, böylece *ihtibaslar* meydana gelir. Küfür lûgatçesi pek zengin olan Doğulu ise, hemen baklayı ağ-

zından çıkarır, böylece de sinirlerinin sağlığına zarar vermemiş olur.

Romanya'da cinsiyet uzuvlarının ve bunların kullanma şekillerinin adları herkesin ağzında dolaşır. O kadar cana yakın görülürler ki sonlarına türlü küçültme edatları da eklenir. Analarla kız kardeşler kâfi gelmeyince, bütün kilise velilerine, hattâ kilisenin kendisine de veryansın edilir; hem de her yerde ve çocukların önünde: Köylünün kulübesinde olduğu gibi, Bakanın konağında, papazın ve Piskoposun evlerinde de aynı küfürler bol bol harcanır. Bütün millet küfreder. Hattâ saraydakiler bile. Son Romen Kıralının babası ikinci Karol'a ait hoş bir hikâye anlatırlar:

Rahmetli Birinci Karol, bir gün Kırallık şûrasını toplantıya çağırdığı sırada, o zaman altı yaşında bir çocuk olan yeğenini, Kırallık işlerine alıştırmak amacıyla, bu toplantıda hazır bulundurmak istemiş. Memleketin asîl ve yüksek kişileri toplanmışlar, tabii halkın saadet ve refahı için yapılacak işleri konuşmuşlar. Küçük Prens, asık suratla bütün bu gevezelikleri dinlemiş. Toplantı dağılınca, küçük veliahtla karşı karşıya kalan kibar Kıral, ona sormuş:

— E, söyle bakalım! Bu bakanları nasıl buldun?

Çocuk cevap vermiş:

— Hepsini anasının bilmem neresine göndermeli.

Gördünüz mü skandalı? Kıral hemen tahkikat emretmiş. Küçük Prens böyle korkunç bir lâfı nereden öğrenmiş olabilir?

Nihayet Kırallık muhafızlarından, mert bir köylü çocuğu olan bir çavuşla sıkı fıkı ahbap oldukları meydana çıkmış.

Böylece, İkinci Karol Romen milletine lâyık bir Kıral olduğunu ispat etmişti.

III

Yemeğin sonunda Kristin:

— Aziz dostum Adrian Zograffi, seni önümüzdeki cumartesiye toplanacak olan parti icra komitesine davet ediyorum, demişti.

Bay Leonard'dan başka hepsi, "kurum"un karşısındaki süflî bir aşçı dükkânındaydılar. Her biri tabağı otuz santime birer ikişer tabak yahni yemişler, şimdi içlerinden bazıları, cigaralarını tüttürerek kahvelerini içiyorlardı.

Krayoveanu kızdı:

— Davet ediyorsun, ha! Bütün komite namına konuşmaya ne hakkın var? Böyle bir davet için kimden izin aldın? Ben böyle bir izin vermiş değilim. İlkin, Adrian partiden değildir, senin davetin ona vız gelir.

— Evet, partiden değildir, ama onun makalelerini okuyan işçiler, partiye girdiğini sanıyorlar. Şu halde iki şıktan biri: Ya partiye yazılıp Komitenin talimatına uygun hareket eder, yahut da onun partiyle ilgisi bulunmadığını, bir çeşit anarşist olduğunu ilân ederiz.

— İlân mı edersiniz? Hiçbir şey ilân edemezsi-

niz. Bu genci rahat bırakın. Herhalde ben bu fikirdeyim, komiteye de fikrimi bildireceğim.

Kristin'in tepesi attı:

— Ya, öyle mi nenea Toma, demek, önüne gelen maceracının, sosyalist geçinerek halkın güvenini kazanmasına göz yumalım, ha?

— Parti adına konuştuğunu hiçbir yazısında iddia etmiş değildir. O sadece işçileri haklarını korumak için birleşmeye çağırdı. Canı isteyen bunu yapmakta hürdür.

Adrian atıldı:

— Hem bir maceracı olduğumu da sanmıyorum. Serseri derseniz, amenna!

Kristin:

— Hep bir kapıya çıkar, dedi.

— Hiç de bir kapıya çıkmaz. Ama haklı da olsan sana bir şey sorayım: Şayet partiye yazılacak olsam artık maceracı olmaktan çıkar mıyım? Mayam, mahiyetim mi değişir? Zavallı Kristin! İşte sizin Marksist kafanız böyle saçmalar! O yüzden sosyalist partilerin içinde hainler, imansızlar, sonradan görmeler tümen tümendir. Siz insanın kalbine, ahlâkına değer vermezsiniz. Sadece görünüşüne bakarsınız. Prensiplere körü körüne saygı gösteren softa görünüşüne. Bu taktikle istikbaliniz parlaktır, hiç merak etmeyin!

Mihail, Krayoveanu'ya dönerek:

— Çıngar çıkaracaklar, dedi.

— Ben de öyle görüyorum. Onun için, kalkıp yatmağa gitsek daha iyi ederiz.

Sonu gelmiyecek bir tartışmadan usanmış bir tavırla Krayoveanu kalktı. Yediklerinin parasını ödedikten sonra Nitza ile Makovey, "sıcak yemek"

yemenin kendileri için nasıl bir yıkım olduğunu anlattılar.

— Peynir ekmekten vazgeçtin mi, her övün adama hemen hemen bir franga mal oluyor, bu parayı verince de halimiz dumandır. Ertesi günü kuru ekmeğe fit olmak lâzım. Onu da bulursak.

Nitza da:

— Ne hayat, be canına yandığım! diyordu.

— Kabahat burjuva düzeninde.

— Ne malûm! Bildiğim bir şey varsa, işçi kardeşimiz, burjuva ve kapitalist olmak fırsatını buldu mu, kendi benzerlerini sömürür, eskiden çektiklerini unutup işçinin başına belâ kesilir. İşte asıl dert burada. Adrian'ın hakkı var: İlkin kalpten işe başlamalı.

— İşte onun için insanın insanı sömürmesine engel olmalı. Sosyalizmin gayesi de bu.

— Sosyalizminizin ne haltlar karıştıracağını Allah bilir? En çok kuvvet kazandığı Almanya'da şimdiye kadar bir sürü memur yaratmaktan başka bir işe yaramış değildir. Sefalet çekenlerin sırtından geçinen bir sürü memur. Her zaman da böyle olacak.

Kristin:

— Gördün mü, nenea Toma? dedi. İşte sevgili Adrian'ının etkisi. Aramıza şaşkınlık ve karamsarlık tohumları ekmekten başka bir şey yaptığı yok.

Nenea Toma dışarı çıkmıştı bile. Omuz silkti:

— Allah rahatlık versin!

Krayoveanu ile Kristin, birlikte Ay-Yorgi alanına doğru yürüdüler. Öteki dördü, konuşmak için bir dakika "kurum"un önünde durdular. Biraz serin olmakla beraber hava çok güzeldi. Bahara ve gezintiye düşkün Yahudi çiftler, son okudukları ki-

taplardan, erkenden çiçeklenen akasyaların kokusundan, devlet piyangosu tahsildarı Schroeder'in "muazzam talih"inden bahsederek, çok kere de tramvaydan inerken kadınların yere düşmesine sebep olan yeni moda daracık eteklerle alay ederek kol kola geçiyorlardı.

Makovey, yatmağa gideceğini söyledi. Nitza'ya sordu:

— Döşekleri sermek nöbeti bu gece bende galiba?.

— Öyle bay Makovey, sıra sizde.

Bu ikisi, yatakları sıra ile bir gün biri, bir gün öteki hazırlamayı aralarında kararlaştırmışlardı. Bu iş için, komşu dükkânın kapısından giriyor, oradan binanın avlusunda bulunan ve yorgancılara ardiye vazifesi gören yere geçiyorlardı. Bu depo yenilenmelerini bekleyen kullanılmış yorganlar ve döşeklerle doluydu. Bunların arasından canlarının istediğini çekip alıyor, yere serdikleri bu döşeklerle "kurum"u bir yatakhaneye çeviriyorlardı. Evde elektrik olmadığı için, ışık yakarken yangın çıkarmamaları sıkı sıkı tembih edilerek içerde yatmalarına izin verilmişti.

Mihail:

— Yarım saate kadar geliriz, demişti. Kalea Viktorya'ya kadar bir uzanıp yediğimiz pislikleri hazma çalışacağız. Siz de gelir misiniz, Nitza?

— Hayır, kılığım, Kalea Viktorya'lık değil. Hem hiç keyfim yok. Bu ay, bütün kazancım on beş frangı geçmedi. Sırtıma giyecek temiz bir gömleğim kalmadı. Neredeyse bitleneceğim!

Nitza yere tükürdü, sonra Mihail'den tütün tabakasını istedi. Düşünceli düşünceli cigarasını içer-

ken, birden karşı sokaktan çıkan bir adamın dosdoğru üç arkadaşa koştuğu görüldü. Sokak fenerinin kuvvetli ışığı onu bir deniz fenerinin projektörü gibi aydınlattı. Çok uzun boylu, sıska, başı açık, kılığı perişandı. Elinde bir bastonla fenere hücum etti, demir direğe indirdiği baston darbesi gece karanlığını çın çın öttürdü. Sonra, madenî gürültüye kulak kabartarak boğuk fakat ciddi bir sesle bağırdı:

— Tok-yo-oo!

— Tamam, dedi Mihail, bu akşam da Tokyo, demek!

Adrian rüya gördüğünü sandı, çünkü arkadaşları, gece karanlığında ortaya çıkan bu acayip hayaletten ve bu garip adamın anlamsız hareketine hiç de şaşmış görünmüyorlardı. Adam, işini bitirdikten sonra, onlara yaklaştı, ciddiyetini bozmadan selâmladı:

— Mephistopheles, dostlara dünyanın bütün saadetlerini temenni eder.

Nitza adama bakmadan:

— Dünyasından başlarım ha! diye çıkıştı.

Mihail atıldı:

— Mephistopheles be! Bu gece geç kalmışsın sen yahu!

— Çok geç kaldım. Hep aynasızlar yüzünden. Prens Kantakuzen'in sarayı önündeki fenerde "Madri-id"i vurdum diye beni gene karakola götürdüler. Keyfimin kâhyası mı var be? Belki o fener hoşuma gidiyor benim, ne karışırlar? Anayasa bütün vatandaşları kimseye zarar vermeyen her türlü hareketlerde serbest bırakmış değil midir? Hakkım yok mu? Ama kime anlatırsın, birader? Devri âlemi ta-

mamlamak için, yatmadan önce San-Fransisko, Şikago, Newyork ve nihayet Bükreş'i de vurmam lâzım. Bu istasyonlar da birbirinden hayli uzak yerler.

Nitza:

— Defol git, ulan! diye azarladı.

Adam kirli yüzünü çamurlu eliyle sildi. Adrian hâlâ işin mahiyetini anlayamamıştı. Mihail, onun bu haline bakarak gülüyordu. Zavallı adamın haline acıdı.

Deli adam, birden doğruldu:

— Baksanıza, Kristin burada değil mi?

Mihail:

— Demin yanımızdan ayrıldı, dedi.

— Yazık! Dün akşamdanberi ağzıma bir lokma ekmek koymuş değilim.

Mihail adama yirmi santim verdi:

— Al, ekmek alırsın; devriâleminin öteki şehirlerine de bugünlük boşver.

Adam:

— Asla! diye haykırdı, parayı almadan koşmaya başladı.

Adrian bir iki sıçrayışta ardından yetişti, ama herif, boğazlanan bir hayvan gibi uluyordu. Mihail de yanlarına geldi:

— Bırak onu! Boşuna uğraşıyorsun: Şu dakikada ona parayı kabul ettiremezsin. Ama işini bitirince gene bizim dünyamıza düşer, merak etme. Öyle değil mi, Mephistopheles?

— Tabii.

Mihail, rumca:

— Gördün mü dedi. Delidir ama, karnı acıktı mı yolunu şaşırmaz.

Mihail, Adrian'ı şehrin merkezine götürdü. Serseri yamağı, ustasının yanında, biraz sersemlemiş kafasıyla, tin tin yürüyordu. Hükûmet merkezine geldiğinden beri gördüklerinin, üzerinde bıraktığı intibaları iyice derleyip toplayamıyordu. Güzelle çirkin, hoş hayallerle sert ihtarlar birbirine karışıyor, her şeyi açık görmek ihtiyacına alıverişli olmayan sisli bir hava yaratıyor, hür olmaktan duyduğu sevinci karartıyordu. Bu donuk ve silik intibadansa açık bir tehlike ona ehven görünüyordu. Tehlike karşısında cepheden hücuma geçmek olindeydi, ya yener, yahut her pahalı hürriyetin bedeli olan ceremeyi öderdi; ama ne olursa olsun çabucak tehlikeli durumu tasfiye ederdi. Halbuki kararsızlık, kaderin mızmız cilveleri yok mu, hiç işine gelmezdi!

Bütün bir yıl sefaletin tadını tattıktan sonra Bükreş'e dönüyordu. Onun için bu hayatın tehlikeleri hakkında bir fikri vardı ve kaderin, serserinin yoluna serpiştirdiği türlü tuzaklardan habersiz değildi. Istırabı, hiç mızırdanmadan, kahramanca kabul ediyor, ama kaderden de, bu facianın perde aralarının aydınlık ve ferah olmasını istiyordu.

Halbuki gelecek felâketlere katlanmanıza yardım eden o güzel hatıraları yaratarak perde arasını yaşamak hakkını kullanacağı sırada, Mihail, sefaletin pis kokusunu yine burnuna dayayıvermişti işte!

Arkadaşına döndü:

— Şöyle bir haftacık olsun hovardalık edip güneş altında keyif çatmadan ne diye kalkar beni bu mendebur sefalethaneye getirirsin?

— Böylesi hayırlıdır.

— Yanılıyorsun. Tatlı günlerle acı günleri birbirinden iyice ayırmalıyız. Sense, yarın yolumu bek-

leyen sefaleti bugünden bana hissettiriyorsun. İçindeki o zavallılar, softalar, delilerle "Kurum"un midemi bulandıracak. Belki enteresandı ama o sefalet yuvasını sevmedim. Orada Kristin'in herkese zorla kabul ettirmeye çalıştığı sosyalist disiplinin ve açlık korkusunun dehşeti içinde yaşayacağım.

Mihail alaycı edasını bırakmıştı. Ciddi bir tavırla dedi ki:

— Bizim "Kurum"a söyleneceğini biliyordum, zaten onun için seni bu gezintiye çıkardım. Bak sana anlatayım: "Açlık korkusu" yoktur, sadece açlığa alışma vardır, işte sen bunu bilmiyorsun. Paranı cömertçe harcadığın halde sen bencil bir serserisin. "Tatlı günleri acı günlerden ayırmalı" imiş! Mükemmel! Peki ya sonra? Mutlak bir yalnızlık içinde sefaletin pençesine düşen bir serseri mahvolmuş, daha doğrusu iki kat mahvolmuş demektir. Ya dilenecek, yahut da sonu olmayan bir hareketsizliğe düşecektir. İbrail'de aç kaldığım günleri hatırlıyor musun? Hani limanda demiryolu vagonlarından topladığım kurşunları satarak geçindiğim günleri? İşte o sıralarda tam istediğin gibi tatlı ve acı günlerimi ayırabiliyordum. Bütün bir yazı hemen hemen tek insanla bir çift lâkırdı etmeden geçirdim, sana anlattığım o zehirlenme yüzünden az kalsın geberip gidiyordum: Beni kurtaran, o *lipovanka,* benden de bahtsız o Rus kadını oldu, merhametli bakışlariyle gelip içimi ısıttı.

Hayır dostum. Şiddetli tayfunlardan korunmak için ormandaki ağaçlar arasında bir dayanışma olduğu gibi, serseriler arasında da bir dayanışma vardır. Dahasını söyleyeyim mi?

Adrian, devamlı bir sefaletin manzarasını gör-

mekten duyduğu nefretin sarsıldığını hissetti ama daha kani olmamıştı. Onun da bir bildiği vardı:

— Evet, Mihail, her zamanki gibi, kolay kolay reddedilemiyecek sözler söylüyorsun. Ama seni anlamıyorum. Sen ki bu kadar hürriyetine düşkün, vahşi, âdeta insanlardan kaçan bir adamsın - ki ben öyle değilim -, nasıl oluyor da bu ortak hayattan hoşlanabiliyorsun. Bense böyle bir hayattan nefret ederim: Zenginler arasında da olsa, fakirler arasında da olsa! Bütün varlığımı seve seve insanlara vakfederim. Son lokma ekmeğimi onlarla paylaşmaya hazırım. Ama keyfime kâhya olmaya kalktıklarını hissettiğim gün onlardan kaçmak hakkıma karışmalarını istemem. Halbuki kalabalık daima müdahalecidir. Kalabalık veya sadece *kalabalık - adam,* hiç değişmeden sonsuz bir şekilde çoğalabilen adam. Bu, *can sıkıntısı-insanlık, patlatıcı-insanlık*'tır. Sevmem bu türlüsünü! İçinde bulunduğu hali görebilecek bir zihin aydınlığına bir an erişebilse derhal canına kıyardı. Onun yaşayışı, çölün yaşayışı gibi bir hiçten ibarettir. Onun bir gün karnını doyurması için canımı da feda etmeye hazırım, ama daha fazlasını veremem. Zaten o da benden daha fazlasını istemez.

Mihail:

— Hey gidi aristokrat, hey, dedi. Seni bunun için severim işte. Baban tohum kesesinde tanrısal bir kıvılcım taşımış. Ama bizim "kurum" hakkındaki görüşünde haksızsın. Çok geçmeden sen de bunu itiraf edeceksin. Bir hafta sabretmeni istiyorum. Görürsün. Bu sefalet kuyusunda çok, çok *sevimli şeyler* var. Tabiî, her yerde aradığın o güzel şahsiyet yok, ama bil ki senin, o "can sıkıntısı - insanlık"ın sandığından daha ehemmiyetlidir. Bizi ona bağlı-

yan bir şey olmasa bile bütünlük bizi birbirimize bağlar. O olmasaydı, sen de olmıyacaktın. Muhteşem ağacı tabiatın yıkıcı kuvvetlerine karşı koruyan ormandır o...

— Koruyan ve boğan!

— Tabiî boğan. Dünyamızın kaderi bu. Lâğımların pislettiği etekler olmasa Mont-Blanc dağının doruklarındaki sağlık ve temizlik de olmazdı.

Mihail sustu. Adrian aydınlanmış değildi, ama aksini söylemek arzusunu da duymuyordu artık. Çok karışık bir işti bu. Kendisinin de, arkadaşının da mutlak surette haklı olamıyacağını anlamıştı.

Sessizce bir süre yürüdüler. Elisabeta bulvarı üstünde, orkestranın gürültüsü ve "Karpatlar Birahanesi"nin göz alıcı ışıkları, bütün âvareler gibi, onların da adımlarını yavaşlatmak zorunda bırakmıştı. Adrian, musikiyi bir köstebek kalbi ve bir ördek kafasiyle severdi. Orkestranın çaldığı parçanın ne olduğunu sorsalar hiçbir zaman cevap veremezdi, hattâ kırk kere dinlemiş olsa bile. Resim ve heykel için de böyleydi. Öküz gibi seyrederdi onları. Yalnız yazılı şeyler, doğuştan, onun sahasıydı. Derhal anlar, kimseye bir şey sormadan öğrenirdi.

— Birer bardak bira içelim mi?

Mihail:

— İstiyorsan! dedi. Ama ölçüyü kaçırmamak şartiyle. Bu birahane yeni açıldı, çok pahalıdır.

İçeri girdiler. Elisabeta bulvariyle Akademi sokağının kesiştiği köşede dörtköşe büyük bir salon, geniş çamlariyle ser gibi bir yerdi. Yarı seçkin bir kalabalık salonu doldurmuştu. Burada, bir bakan, bir ticaret simsarına arkasını döner; büyük aktristle yüksek orospu, Yahudi bankerle memuru yanya-

na otururlardı. Adrian, bir yazarlar kalabalığının yanında küçük bir boş masa bulunca sevindi, grup arasında şair Angel'in asîl bir şekilde muztarip yüzüyle, onun kadar sevilen hikâyeci Delvrancea'nın perişan saçlı başı görülüyordu. İyi bir hatip olan hikâyeci, sembolizm hakkında düşüncelerini söylüyordu. Şair, saygı ile dinliyor ve donuk veremli sesiyle nadiren cevaplar veriyordu. Masalar arasında, kollarında nefîs güller taşıyan güzel çingene kızları dolaşıyordu. Angel, sevimli bir çingene kızının ısrarlarına dayanamıyarak birkaç çiçek aldı ve aralarında oturan üç güzel kadına takdim etti; çingene kızına da:

— İnşallah bunları ağzının suyuyla yıkamamışsındır, dedi.

Satıcı kız gülümsedi, kırıtarak gözlerini yere indirdi. Ne çare ki, sual gerçekten yerindeydi. Şair, sadece bilinen bir gerçeği herkesin içinde açıklamaktan başka bir şey yapmamıştı.

Adrian, sanatçılar grubunu sezdirmeden inceliyor, konuşulanları izlemeye çalışıyordu. Sanata olan hayranlığı yüzünden, bu işle uğraşanlara hayalinde verdiği şekille gerçeği karşılaştırmak fırsatını kaçırmak istemiyordu. Böyle fırsatlar her zaman eline geçmezdi; çünkü o devrin birkaç gerçek sanatçısı etrafında kaynaşan, genel yerlerde bunlardan birine rastladılar mı, adama rahat nefes aldırmayan o snob'lar, tatmin edilmişler ve başarısız kalmışlar arasına karışmak istemiyordu.

Adrian, bir insanın, yaratıcı bir sanatçı olmadan da, sırf düşünen bir insan, herhangi bir sanatın liyakatli müstehliki sıfatiyle de bâriz bir şahsiyeti olabileceği kanaatindeydi. Yaratıcı sanatçıya ciğe-

re bakan kedi gibi bakmaktan onu alakoyan bir başka sebep daha vardı: O, yaratıcının medenîleştirici bir rolü olduğuna inanır, bunun için de onda ruh asaleti bulunmasını şart sayardı, ama bilirdi ki, böyle bir imtihandan yüz akiyle çıkacak pek az "büyük sanatçı" vardır. Sanatçı, hele yazar, zihnindeki büyük adam tasavvuruna uyduğu zaman ne kadar sevinç duyarsa, acı inkisarlarla karşılaştığı zaman da o kadar üzülürdü.

Arkadaşına dedi ki:

— Bana öyle geliyor ki, gerçek sanatçı, bir peygamber, zulme karşı ayaklanan bir âsî olmalıdır. Doğrunun, iyinin hizmetinde olmıyan güzel, ölü bir yıldızı aydınlatan güneşe benzer.

— Maksim Gorki'den bahsedildiğini hiç işittin mi?

— Sadece böyle bir yazarın ortaya çıktığına dair bir makale okudum. Serserileri çok iyi anlatan bir serseriymiş galiba, öyle değil mi?

— Yalnız o kadar değil. Gorki, işte o senin dediğin başkaldıran sanatçıdır. Gorki, seni ürkütmüş olan o iş bulma kurumunda eşine rastladığımız sefalet yuvalarını tasvir eder. Şüphesiz, sanat hiçbir zaman hayatın fotoğrafı değildir, hayattan da üstün bir şeydir. Meselâ, Leonard'la Makovey, biri kadına, öteki de bir yeğenine fazla düşkün oldukları için iflâs edip sefalete düşmüş iki eski tüccardır. Nitza'nın durumu ise daha beter: Askerliği meslek edinmek istemiş, çavuşken, başçavuşluk imtihanına girmiş, sadece suratından hoşlanmadıkları için mümeyyizler tarafından atlatılmıştı. Hepsi bu kadar ve mânasız şeyler gibi görünür bunlar. Hayat bakımından bunlar, o binlerce bayağı fotoğraf kopyala-

rından biridir. Çünkü kadına veya yeğenine düşkün olan az değil, imtihanda çakanlar tümen tümendir. Bu çeşit sevdalar veya başarısızlıklar yüzünden azap çekenler çoktur.

Ama gene de bana öyle geliyor ki Leonard, Makovey ve Nitza, biri kadına, öteki yeğenine, üçüncüsü de başçavuş sırmalarına biraz fazlaca düşkün oldukları için, bu hale düşmüşlerdir. Bize onların nasıl sevmiş olduklarını, yalnız sanat anlatabilir. Bunu kendilerinden sormak boş olur..

Yarın da, gene orada çalışan Adventista Vasili ile Florea babayı göreceksin, ömür adamlardır ikisi de.

Mihail gülümseyerek ekledi:

— Ya ben? Sanıyor musun ki ben de başkalarının nazarında ömür bir adam değilim? Ya sen? Sen de öyle değil misin sanki? Benim için en az ilginç olanlar Kristin ile Krayoveanu'dur.

— Ya o deli?

— Ha sahi, deli! O biçare "Mephisto"nun hikâyesinde hiçbir fevkalâdelik yok. On sekiz yaşında bir lise talebesi iken, babasının, arabası ve atı ile birlikte bir tren geçidinde paramparça oluşunu gözleriyle görmüş. Kendisinin bir kılına zarar gelmemiş, ama aklını orada bırakmış. O gün bugün, işte on beş yıldır dünyayı dolaşır durur.

Gece yarısına doğru birahaneden çıktılar. "Kurum"a varmadan önce Mihail dedi ki:

— Haberin olsun: çok kere Leonard da orada yatar, o zamanlar biraz daha temkinli davranmak lâzım, o hiçbir şeye sesini çıkarmaz, ama öyle âdet olmuş.

— Ne? dedi Adrian, Leonard'ın da mı evi yok?

— Var, var olmasına. Beraber yaşadığı bir kadının evinde oturur. Karılı adamdır, dedim ya sana. Tabiî sefaletinde bile kadınsız yapamaz. Eskiden olduğu gibi, şimdi de hep orospularla düşüp kalkar! Bir namuslu kadınla oturduğu hiç görülmemiştir! Kabahat onda, namuslusunu ne yapacağını bilmez. Şimdiki karısı samimîdir ama, ikide bir herifi kapı dışarı eder. Hem de bazan gece yarısında. Çünkü hırıltı gürültü eksik olmaz evlerinde. O zaman kadın, ev benimdir der, onu sokağa atar.

— O da kuzu gibi itaat mı eder? Bir temiz dayak çekmesini bilmez mi?

— Asla. Leonard gerçekten iyi adamdır.

— Amma da yaptın! Böylelerine iyilik yaramaz. Evet, bizim İbrail'in kenar mahallelerinde, karılarını sebepsiz yere döven adamlar çok görmüşümdür, böyle zalim kocanın gözünü oysa yeridir kadın. Ama karı da var ki dayaksız yola gelmez.

— Leonard'a sakın bundan bahsedeyim deme. Gülünç olursun! Böyle gelmiş, böyle gidecek. Ellisini bulmuş adam bir çocuktan ders alacak değil ya. Senin gibi akıl öğretmek merakında olan Kristin, bir gün öğüt vermede biraz ileri gitti. Leonard ona şu cevabı verdi: "Siz kadını önce döver, sonra seversiniz. Bense önce okşayıp sonra sevmekten hoşlanırım. Zevk meselesi, dostum."

— "Kurum"da nerede yatar?

— "Kurum"a bitişik odanın penceresi altındaki tahta kanape üstünde.

— Neden kurum odasında yatmıyor? Orada bir sedir gördüm.

Mihail gülümsedi:

— Daha ilk geldiğin gün her şeyi birden öğren-

mek istiyorsun. Ona sorarsan güya arkadaşlariyle konuşmak içinmiş, halbuki aslını ararsan, orası kaçamak sevişmeleri için uygun yerdir de ondan. Güzel hizmetçi kadınlara bayılır herif.

— Vay, namussuz! Evli ve çocuk sahibi olduğu halde utanmadan böyle şeyler yapıyor demek. Ama neme lâzım, ne yaparsa yapsın. Halden anlarım. Ben de güzel kadınlardan hoşlanırım, hattâ hizmetçi olmıyanlardan bile. Ama onlara yanaşmakta güçlük çekerim. O hususta hiç de becerikli değilim.

— Kristin ise bu işin tam ehlidir. Tam bir aygırdır mübarek! Kurum'a düşen güzel kızların kulağına fısıldanacak bir şeyler bulur daima. Ama sade sedir şahit olur dediklerine.

— Aman ne hoş şey. Sevişmeyi severim. Sen de sevmez değilsin ya.

— Ama ben de senin gibi, en budala kızın karşısında bile budalaca davranmaktan kurtulamam. Birkaç gün evvel Kristin, çıtpıtı bir kızcağızı elimden aldı. Halbuki onu bana bıraksaydı ne kaybederdi sanki. Bir de, işini bitirdikten sonra kızı fazla üzmüşsün diye çıkıştı bana. Kendisi onu bir lokmada yutuvermişti.

"Kurum"un önüne geldikleri zaman, Adrian, sokak fenerinin yarıdan az ışık verdiğini gördü. Sokakta kara kara bina cepheleriyle, onların önünden sessizce süzülen gece bekçisinden başka bir şey görülmüyordu. Tam içeri girerlerken "Kurum"dan sesler geldi.

Mihail fısıldadı:

— Gördün mü bak? Leonard içerde. Üstüste üç gecedir kahpenin karısı herifi eve almıyor. Zavallı adamcağız! Lâflarına karışma. Burada yattı-

ğı zamanlar, Makovey'le ortak mazilerinden söz açıp gevezelik etmekten hoşlanır.

Mihail kapıda sarkan bir ipi çekti, sürgüsü gıcırdayarak kapı açıldı. Sessiz "Kurum"u geçerek depodan şiltelerini almaya giderlerken, yattığı tahta kanapeden gelen Leonard'ın yüksek sesi Adrian'ı şaşırttı:

— İlerisini düşünmeliydin!.. İlerisini düşünmeliydin!.. Peki ne diye düşünmedin kendin? Senin de benim kadar haberin vardı her şeyden!..

Depoda Adrian, Mihail'e sordu:

— Kavga mı ediyorlar?

— Yok canım, tam tersine, tatlı tatlı konuşuyorlar. Geçmiş meseleleri tekrar tekrar kotarıp önlerine koyarak iflâslarının sebebi hakkında sözümona birbirlerine sitemde bulunurlar. Aslını ararsan o mutlu günlerini bir kere daha anmaktan başka bir istedikleri yok. Sen de dinlemekle kal. Onların umurunda değil.

— İyi ama, onlar böyle gevezelik ederken nasıl uyunur?

— Uyunur pekâlâ! Hele, hizmetçilerle bütün gün oraya buraya seğirtip beş on kilometrenin yorgunluğu dizlerine çöktü mü, bal gibi uyursun. Asıl kötüsü, geceleyin tekrar tekrar uyanıp birbirlerine en akla gelmedik sualleri sorarlar. Ama insan alışınca, çabucak dalar yeniden. Bütün mesele, aç karnına yatmamaktır.

Mihail ,Adrian'ın omuzuna, saten tarafı paramparça olmuş kalın bir yorgan atıp kendisi de kocaman bir saman minderi sırtlayarak çocukça bir gururla:

— Bunlar benim malım! dedi. Bana hediye ettiler. Göreceksin ne rahat uyunur bunun üstünde. Sert tahtaların üstünde adamın canı çıkar. Birkaç gece yattım, tadını bilirim, hapishaneden beterdir alimallah.

Lâmbayı söndürdüler, yorgancı dükkânından geçtiler, gelip yüzlerini yazı masasının yanında yere attılar. Şimdi sokak fenerinden odaya hafif bir ışık geliyordu. Yerde uyuyanları ancak farkedebiliyorlardı. İki eski tüccar dırdırlarına devam ediyorlardı, ama bu sefer sesleri o kadar monotondu ki, Mihail'e ninni gibi geldi, hemen uyuyakaldı. Adrian ise çok daha geç uyuyabildi. Şilte kaburgalarını acıtıyordu. Her tarafında tümsekler, delikler peyda olmuş, yer yer samanları dışarı fırlamıştı. Yastık da yoktu.

Kendisinden çok daha aza kanaat edenleri düşünüyordu. Soyunmadan, eski bir paltoya sarınarak başlarının altına bir kirli çamaşır çıkını, yahut da tortop edilmiş bir pantalon sıkıştırarak yatarlardı. Ya o daracık, taş gibi sert, tahta kanape! Ne hayattı bu! Bekçinin uzaktan gelen düdük sesleri arasında, kafası bir yığın karışık izlenimlerle dersem, acı önsezilerle yüreği kabarmış bir halde, kendinden geçti. Sonra uyumuş olup olmadığını, saatin kaç olduğunu kestiremeden, kulağına gelen acayip mırıltılarla yarı uyandı:

— ... Hi! hi! hi!..

— Demek karı da kaçmak istiyordu, ha!

— Ne münasebet! Kocasını taktığı yoktu. Ama işe bak ki, Lutsa, şaşkınlıktan ve karanlıktan, Konstantza'nın da eşyalarını alıp götürmüştü. İkisi de karanlıkta beraberce soyunup eşyalarını aynı ma-

sanın üstüne atmışlardı. Sonra "kanun namına" sesleriyle kapı çalındığı zaman, Lutsa ile Viorel, kaşla göz arasında pencereden atlayıp sıvıştılar. Tantsi ile ben, sakin sakin durup, gelenlerin işlerini bitirmelerini bekledik. Hey Allahım!.. O ne heyecanlı geceydi o!..

— Ya! Ya! Şakaya gelir şey değil doğrusu!.. Peki, netice ne oldu, netice?

— Öteki ikisinin kaçışı bir işe yaramadı. Lutsa kaçarken ayakkabıları şaşırmış, benimkileri bırakıp Tantsi'nin pabuçlarını giymişti. Kocası, bunları görünce hemen tanıdı. Hattâ, Tantsi'ye: "Siz de malın gözüymüşsünüz hani, aziz bayan Stanesku," dedi.

— Malın gözü mü, dedi? Ha! ha! ha! Karı cevap vermedi mi?

— Verdi! "Ne üstünüze vazife?" dedi. Boynuzlu herif, karısının pabuçlarını götürürken de: "Lûtfen refikanız bayana söyleyin de, pabuçlarımla öteki eşyalarımı göndersin! Beni çırılçıplak bıraktı, ama zararı yok. Gogu'cuğumun koynunda olduktan sonra... Böylesi daha iyi!" diye ilâve etti.

— Ya, demek, onun Gogu'cuğuydun, ha! Meheldir, şimdi kuru ekmek yiyip kuru tahtaların üstünde yat. Gogu'cuk! İflâsımızın baş sebebi o Tantsi değil mi zaten!

— Vay! vay! vay!..

— Ne vay vayı? Unutma; kocasından ayrıldıktan sonra Pavelesku'nun evini ona satın almıştın. O yüzden de en önemli borçlarımızı ödeyememiştik. Bize top attıran da bu oldu.

— Ya, öyle mi? Peki o borçlardan senin payın neredeydi ya? Elinde miydi sanki?

— Benim payım... Benim payım!

— Senin payın ya! Yeğenini hapisten kurtarmak için elli bin frangı çar-çur etmemiş miydin? Şu halde kimin kime lâf söylemeğe hakkı var: Ben Tantsi'me yedirdimse, sen de Lika'na harcadın! Bırak Allahını seversen bu lâfları.

Adrian'ın durmadan bir yandan öbür yana dönmesi yüzünden uyanan Mihail usulca mırıldandı:

— Sana dememiş miydim? Uykusuzluğu yenmek için, yoruluncaya kadar dudaklarının ucuyla saymalı, yahut da sana öğrettiğim Fransızca fiili çekmelisin. Hadi beraberce, tekrarla:

Je dors, tu dors, il dort...

IV

Otuz yıl önce (1), atları ve arabacısıyla beraber muhteşem fayton arabaları ancak Rusya ile Bükreş'te vardı. Zenginlerin özel arabalarından bahsetmiyoruz, böyleleri her yerde görülür, herkesin saat veya gün hesabiyle kiralayabileceği faytonlardan söz ediyoruz.

Bükreş'in Millî Tiyatro Meydanı, o sıralarda, bütün zulümlerine ve haksızlıklarına rağmen, insanlığa lâyık kusursuz güzellikte bir manzara arzederdi. Bu tiyatro meydanında, binaları bakımından görülmeye değer bir şey yoktu. Ama yarış atları gibi yanyana sıralanmış muhteşem faytonlarının manzarası, tek başına, bir Newyork - Bükreş seyahatini göze aldıracak güzellikteydi. Arabacıların da ara-

(1) Bu eser, 1932'de yazılmıştır.

balarından kalır yeri yoktu hani. Hepsi de yüzer kiloluk Ruslardı. Sakalsız, bıyıksız, şişman kocakarılar gibi çirkin şeylerdi bunlar, çünkü bir hadımlar tarikatına mensuptular. Dev yapılı vücutları, papalar gibi kurumlu ciddiyetleriyle, kurumla kımıldamadan oturdukları arabaları üstünde Millî Tiyatro'ya arkalarını çeviriyorlardı. bu Tiyatro da zaten ancak buna lâyıktı.

Bu arabalara *Muskal,* yani Moskof derlerdi.

Bir *muskal,* arabacı, araba ve hayvanların bütününden meydana geliyordu, insan neye hayran olacağını şaşırırdı: Çizgilerin zarifliğine mi? Ustaca sürülmüş boyaların ihtişamına mı? Koşum takımlarının inceliğine mi? Mükellef üniforması içindeki adamın arabayı sürmekteki ustalığına mı? Yahut da, sadece kuyrukları yere değen ve lok lok, âhenkli bir tempoyla koşan atların eşsiz asaletine mi? Bütün bu ihtişam, bakışları üzerlerine çekerek, gevrek yaylardan esniyerek, lâstikli tekerlekler üstünde sessizce kayıp giden faytonda yumuşak yastıklara gömülmüş şık hanımın kaba güzelliğini hiçe indirirdi.

Maksat gezinti olmadıkça muskal tutmak kimsenin aklına gelmezdi, asla! "Şosea'da bir tur yapmak" için bu arabalar seçilirdi. Muskal'la Şosea *(Şosea Kisilef),* aşkla-gençlik gibi birbirine uygun düşerdi. Bükreş'in yüksek sosyetesi gibi küçük insanları da bu birleşmenin meydana getirdiği saadetten faydalanırlardı. Bükreş'in mütevazi Bois de Boulogne'u olan Şosea Kisilef, pek aşırı sefaletiyle zenginlerin gözüne batmayan herkese açıktır. Muskal'la bir saatlik bir gezinti iyi bir lokantada bir

akşam yemeğinden fazlaya mal olmazdı. Muskal hemen her keseye elverişli bir eğlenceydi.

Ama "her buruna göre" değildi. Ağırbaşlıyı havaimeşrepten, soydan zengini sonradan görmeden bu arabanın içinde daha kolaylıkla ayırdedebilirdiniz. Olduğundan başka türlü görünmek istemiyeni bundan daha gülünç edecek bir şey yoktur. Boyunun ölçüsünü vermek için adamın şu araba koltuğuna bir yaslanması yeterdi.

Adrian bunu anlamıştı, ve bir haziran sabahı, pek erkenden gezintiye çıktığı Şosea'da Muskal'la dolaşanlara numaralarını vererek vakit geçiriyordu.

Günlerden pazardı. Bir gün önce Mihail'le küçük bir ağız dalaşından sonra şafak söker sökmez, saman minderi bırakarak dışarı fırlamıştı.

Traş olmuş, üstüne çekidüzen vermiş, Şosea'ya gitmişti. Mihail yanında yoktu. Bir sürü sebepten canı sıkılıyordu.

Bir aydanberi, hergün tam on saat, uzun bir iskelenin üstüne tüneyerek koca koca binaların cephelerini badana ediyordu. Bu, yapı işlerinin en can sıkıcısı ve en az para getireniydi. Saatine kırk santim verirlerdi. Ama daha iyisini bulamamıştı. Güneş, rüzgâr, kireç onu tanınmaz hale koymuştu. Elleriyle yüzü çatlak çatlak olmuş, dizleri şişmiş, sırtı kamburlaşmıştı. Öğle ve akşam yemeklerinde yorgunluk iştahını kesiyordu. Yanıklardan gözüne uyku girmiyordu geceleri. Şikâyet etmiyordu. Bu, kaderinin kötü yanıydı.

Ama, bu gidişin sonu ne olacak? diye düşünmekten de kendini alamazdı. Bütün mesele buradaydı. Ağır işlerde çalışmaya, ağrılara, sızılara razıydı, bu ahmaklaştırıcı işde çalışırken bir şey okumamaya,

bir şey görmemeye, yaşamaktan yoksun kalmaya ses çıkarmıyacaktı. Ama bir şartla. Hiç değilse bu çalışma, adama biraz para biriktirerek çalışma süresine eşit tatiller sağlamalı. Yoksa yaşamanın anlamı kalmaz. Gel gör ki, haftada yirmi dört frank ücretle, bir saman minderde bedava uyuyup yarı aç, yarı tok yaşadıkça bir metelik bile kenara koymaya imkân yoktu. O halde yaşamanın anlamı neydi?

Halbuki bütün meslektaşları, beşikten mezara kadar, bu hayata bir koyun uysallığıyla boyun eğerlerdi. Pek az istisna ile, şuursuzluğundan dehşet duyduğu bir neşeyle kaderlerine tevekkül ediyorlardı. Bu adamların bütün umutları ücretlerine küçücük bir zam elde etmekten ibaretti, bu uğurda gayretle, canla başla, kölecesine çalışır, hattâ patrona yaranmak için türlü entrikalar da çevirirlerdi.

— İşte benim sınıfım! İşte içinden çıktığım ve içinde çürümeye mahkûm olduğum tabaka! İşte yarın büyük kurtuluşu kendisinden beklediğimiz insanlık haysiyeti duygusu!

"Herkes kendi başının çaresine bakmalı!"

Çünkü yarınki şüpheli ülkü uğrunda çalışmak varsa, adamın kendi hayatı da, kendi emeğiyle gerçekleştirmesi gereken şahsî ülküleri de vardı. Sahaflardan alıp da okumaya vakit bulamadığı o güzelim kitaplar vardı. Düşünceleri, kurulacak hayalleri vardı.

Ya o muhteşem caddeler O çiçek açmış ıhlamurlar Kuşların cıvıltıları O serinlik? Koruda o nefîs sabah gezintisi, kendisini yaşadığına şükrettiren o tatlı anlar? Bütün bunların hiç mi değeri yoktu?

— Adrian?

Bir faytonla karşılaşmıştı. Fayton durdu. Sade giyinmiş, genç ve güzel bir kadın yere atladı. İki elini uzatarak Adrian'a koştu.

— Luçya?

— Benim ya! Sana rastladığıma ne sevindim bilsen! Ne zamandanberi Bükreş'tesin, neyle meşgulsün? Ama burada konuşmayalım. Gel! Binelim, uzaklara gidelim!

Adrian hapı yutmuştu. Bütün düşünceleri uçup gitmişti. Kadının iri siyah gözleri tâ kalbine işliyordu. Etrafına saçtığı koku başını döndürüyordu. Ondan gelen bir sıcaklıkla, eldivenli ellerinin baskısı altında vücudu eriyordu.

— Gelsene! Ne duruyorsun?

— Hayır, diye kekeledi. Binmem. Bırak muskal'ını. Yaya yürümek daha iyi.

— Muskal fena mı?

— Belki. Ama binmiyeceğim. Boşuna ısrar etme. Yan sokaklardan birine sapıp yürüyelim.

— Aman, ne tuhaf adamsın! Halbuki şu araba gezintisi ne kadar hoşuma gidiyordu. Kadın olduğum halde altta mı kalayım?

— Evet, daima.

— Başka mânada evet, ama kaprisler için de değil ya!

— Benim bu dediğim bir kapris değil ki.

— Ne ya?

— Bir imkânsızlık.

— Faytona binmek imkânsızlığı mı?

— Muskala binmek.

Kadın burun kıvırdı. İçindeki fırtınayı tahmin edemediği için, sakin tavrı hoşuna gitti, gidip faytonu savdı, Adrian'ın koluna girdi:

— Seni rahatsız etmiyorum ya?
— Kat'iyen.
— O kadarcık mı?

Luçya Nikolesku, ahmaklığına diyecek olmıyan pek güzel bir bebekti. İbrail'li bir tavukçunun piçiydi ve Adrian'la yaşıttı. İlk gençliklerinin ilk yıllarında komşuluk etmişlerdi, hergün ayyaş annesinden dayak yiyen Luçya'yı çok kere zalim kadının elinden Adrian kurtarmıştı. Kızın talihine, annesi vaktinde öldü de ona küçük bir evle, beş on kuruşluk bir servet bıraktı. Bu sayede takıp takıştırıp, yaz akşamları, Anıt Bahçesinin yollarında boy gösterdi ve çiftlik sahibi iyi bir ihtiyarcığı tavladı, adam, Luçya'yı evine götürüp anne yaptı. O sırada henüz on yedi yaşındaydı.

Onu izliyen iki yıl biçare evlenmemiş anne için korkunç oldu. Ölen annesinden kalır yeri olmıyan bir dayısı, vâsi sıfatiyle ona ve yavrusuna çektirmediğini bırakmadı. O kadar ki, Luçya günün birinde kendini Tuna'ya atmak niyetinde olduğunu Adrian'a söylemişti.

— Ya âşığın olan boyar ne oldu?
— Ağır hasta, yatıyor.
— Hasta, ama zengin ve bekârdır.
— Artık onu taciz etmeye cesaret edemiyorum. Hem mirasçıları, yatağının etrafını aşılmaz bir kordon altına aldılar.

Adrian, o zaman bu kordonu yarmış, adamın bamteline basmasını bilmişti. İyi kalbli, vesveseli, çok okumuş, dünyadan ayrılacağına âdeta sevinen bir adamdı. Genç adam, yavrusunun fecî halini an-

latıp Luçya'nın niyetini de haber verince, ihtiyar dayanamadı, ağlamaya başladı.

Adrian'ı yanına çekip yüzüne hasta soluğunu üfleyerek:

— Bana bak, evlâdım, dedi, Luçya'ya zaten mirasımdan biraz para ayırmıştım, ama onu alacağına söz verirsen, kendisine küçük bir irat bırakırım. Luçya'yı seviyor musun?

Söz verip tutmamaya karar vererek:

— Çocukluk arkadaşımdır, tabiî severim, dedi.

— Öyleyse evlen onunla. Al şunu da.

Bir kâğıda bir şeyler karalıyarak zarfı kendisine uzattı:

— Bu mektubu noterime götürürsün.

Bunun üzerine Adrian'ın boynuna sarılarak bir baba şefkatiyle onu öpmüştü.

Birkaç ay sonra ruhunu teslim etmişti. Bütün boyarlar, ömürleri boyunca beş on Luçya gebe bırakırlar, ama topu topu bir tanesine irat vasiyet ederler. Tesadüfen.

Böylece yılda üç bin franklık bir irada konan mutlu mirasçı, Adrian'a evlenmek teklifinde bulundu. Beriki, cevap verecek yerde Bükreş'e kaçtı. Kadın peşinden koştu, aradı taradı, bir yerlerde bulamayınca, kendisine mutlu, küçük bir hayat düzenleyip oraya yerleşti. Artık gözü açılmıştı. Bütün ahmaklığına rağmen, Luçya, çalışmak için iki kolundan başka, hattâ güzelliğinden başka bir şey olmıyana karşı insanların ne kadar zalim davrandıklarını anlamıştı. Hem yavrusuna da pek düşkündü. Günün birinde onunla birlikte tadını tatmış olduğu korkunç sefaletin pençesine yeniden düşmek korkusu ona bütün masraflarında hesaplı davranmayı öğ-

retmişti, aylık hesaplarından beş on kuruş kenara koymadıkça gereksiz ihtiyaçlarına bir şey harcamamayı âdet etmişti.

Kadın arkadaşları yoktu. Balta olacak belâlı âşıkları yoktu. Mütevazı evinin nerede olduğunu hiçbiri bilmezdi. Ama erkekten de vazgeçmezdi. Ev dışında, arasıra kendine gönül eğlenceleri bulur, bu işlere kalbini karıştırmamaya da çok dikkat ederdi.

Bu şaşmaz kuralın tek istisnası vardı: Adrian. Adrian'a, her şeyi, kalbini de, servetini de emniyet etmekten çekinmezdi, dürüstlüğüne diyecek olmadığını bilirdi. Aylarca ona bir sürü mektup yazmış, onu Bükreş'e çağırmış, "kurtarıcım", "tek kocam", "biricik dostum" gibi sözlerle diller dökmüştü. Adrian kendisine yalnız bir defa cevap vererek başka erkekler kadar kendisinden de sakınmasını tavsiye etmişti:

"Kurtarıcımsın, diyorsun. Peki, kabul edelim; bugün yediğin ekmeği sana borçlu olan adama bir gün gidip vazifesini hatırlatmıştım. Ama ben hiçbir kadının "koca"sı olacak kabiliyeti kendimde göremiyorum, hayalindeki koca olabileceğime hiç güvenim yok. "Biricik dosta" gelince, benim dostluğum ne işine yarayacak sanki? Sandığın kadar uysal değildir o!"

Gazetelerde polis olaylarına düşkünlüğünü, mânasız konuşmalarını, en küçük bir yükselişten âciz zekâsını, küçük yosmalara has saçmalıklara hayran zevkini hatırladıkça Luçya'nın ahmaklığı onu ürkütüyordu.

Bununla beraber Luçya'yı severdi. Kadındı o. Sıcakkanlı bir kadındı. Onun yanında erkek vücudü çok kere ateş almıştı. Onu her zaman arzulamıştı.

Ama cinsî aşkı henüz tatmış olmadığından, kızın, kendini vermek için hazırladığı bütün fırsatları boşa çıkarmıştı. Bir erkek için yüz kızartıcı saydığı bu cahilliğini ona belli etmek korkusu sebep olmuştu buna.

O zamandan beri, o da tecrübe görmüştü bu sahada.

Adrian, damarlarını tutuşturan kadının karşısında çok samimî, çok zayıf bir oğlandı. Şosea'nın ağaçlı yollarında Luçya'ya tâbi olarak yürürken, susuyor, hattâ, her telden çalarak ettiği gevezelikleri tek kulakla dinliyordu. Kendisine söyleyebileceklerinin hepsini zaten önceden biliyordu, tehlike o yandan gelmiyordu, ama şu kendisine yaslanıp da zihnini perişan eden taze, gürbüz, yakıcı vücut yok mu! Bütün iradesinin, bütün düşüncelerinin, plânlar, hulyalar, sonsuz arzularla dolu bütün varlığının, kadından kendisine geçen bu dayanılmaz, aman vermez sıcaklık karşısında eriyip gittiğini duyuyordu.

O zaman, erkeği kadına, aileye esir ederek onda geri kalan her şeyi, hayal iklimlerinde pupayelken yüzmeye elverişli ne varsa hepsini öldüren o tehlikeli bağı, yüzüncü defa olarak, bir mesele halinde karşısında buldu.

Gitgide yenildiğini hisseden Adrian: "Bakın, görün, hey ağalar, baylar, diyordu içinden, o ulvî ihtiyaçlarımdan nasıl bir hiç uğrunda vazgeçmem gerekiyor. İki saatten beridir, bıkıp usanmadan bana mırıldandığı saçmaları dinleyin bir! Bakın, dinleyin de söyleyin bana Allahınızı seversenız, uğrunda evrene sırtını çevirmeye değer mi bunlar?"

Gerçekten de zavallı Luçya, durmadan anlatıyordu:

— Ah bilsen Bükreş hayatı ne güzel! Hiç değilse benim hayatım. (Ha, bak ona diyeceğim yok!" diye düşünüyordu Adrian.) Yataktan geç kalkıyorum. Öyle severim ki yatmayı! ("Kim sevmez, canına yandığım?") Zili çalıyorum, kahvemi getiriyorlar. ("Ya! Demek hizmetçin de var!") Küçük bir kızcağız var, bir köylü kızı, bütün işimi görür, çamaşır bile yıkar, boğaz tokluğuna. ("Pek işine geliyor böylesi, değil mi?") Sonra Maritza'yı gönderip bir Üniversul aldırıyorum. ("Orada neler okuduğunu bilirim, zaten başka ne vardır okunacak!") Derken Koko'cuğum uyanır. Bir saat onu giydirir, süsler, okşarım...

— Küçük bir Lulu'n da yok mu?

— Hayır! Bütün kokotların birer tane var. ("Bak! İşte bu fena değil!") Nihayet kendim de giyinirim, sokağa çıkarım. Aperitif saatidir.

— Sen de içer misin bir şeyler?

— Pek nadir. Bir yere davet edildiğim zaman. Ama olur olmaz davetleri de kabul etmem.

— Ya ne çeşit davetleri kabul edersin?

— Aman, şekerim! Bükreş'te, benim gibi serbest yaşayan bir kadın, gözünü açmadı mı kolayca tonguya basar. İnsanın başına gelmedik iş kalmaz. Herifler vücudundan istifade ettikleri yetmezmiş gibi, seni sömürmeye de çalışırlar. Onun için yalnızlığı tercih ediyorum. Öyle rastgele ahbaplıklardan sakınırım ben. Halimden de şikâyetçi değilim. Yalnız operete bayılırım. Tiyatrolarsa pahalıya mal oluyor. Bir jigolo bulup yanınıza almanız şart. İşte işin kötü tarafı burada! Sizi iki defa operete götü-

rüp de, gece yarısı, dönüşte kapınıza kadar geçirmek için ısrar etmiyeni nerede bulmalı. Kapıya da geldiniz mi, bir dakikacık çıkıp dinlenmek isterler. Bilirim bu numaraları! Ama yutmam ben! Şimdiye kadar hiçbir erkek kapıma kadar gelmemiştir.

Bir dakika düşündükten sonra ilâve etti:

— Evimi bilen tek erkek sen olacaksın.

— Bu istisnaya ne lüzum var?

Bunu yarım ağızla sormuştu, çünkü kadının tuzağına düşüp esir olmak korkusuna rağmen, onu derhal kollarının arasında ezmek ihtiyacını duyuyordu.

Luçya saatine bakarak:

— Amma da sual! dedi. Sen öğle yemeğine davet ediyorum. Umarım ki reddetmezsin!

Adrian'ın itirazına vakit bırakmadan, bir muskal'ı durdurup arabaya atladı. Adrian da, başını çğerek peşinden gitti. Hayallerini kaybeden kafası bomboştu! Fakat damarları kadını çiğ çiğ yemek hırsıyla tutuşuyordu! Evet: bu genç ve ahmak vücudu çiğ çiğ yemeliydi! Ahmak mı? Amma da saçma lâf ettin ha! Sanki sevişmek için de zekâya ihtiyaç varmış gibi. "Hayal iklimlerinde pupayelken" yol alma dediğimiz şeyin içinde sevişmek de vardı. Şu anda kendini saadetin son mertebesinde hissetmiyor muydu? İşte bu da tanrısal bir şeydi. Ne çok Bükreşlilerin sahip olmaya can attıkları bu güzel kadın biraz sonra kolları arasında olacaktı; ve bu kadın bütün o ateşli gençliğiyle kendisini arzu ediyordu. Ahmak olmuş, olmamış ne çıkardı sanki! Hem, ne yalan söylemeli, Bükreş'te çile doldurduğu şu bir aydır en süflisinden de olsa bir tek kadın eli değmeden yaşarken, meşakkatli hayatının boşluğu-

nu hissetmemiş miydi? O halde yanında hazla ürperen bu vücudu dudaklarından, gözlerinden uzaklaştıracak da ne olacaktı? Gecenin birinde Taş - Haç sokağına gidip bir franga satın alınan bir sevişmeye katlanmıyacak mıydı? Gerçi kitapları vardı, hulyaları vardı, hürriyeti vardı. Ama bunları kaybedecek değildi ki... Üstelik bir başka zevki daha tadacaktı. Luçya kendisine bir şart koşmuş değildi, artık evlenmek bahsini de açmamıştı. Kendini veriyordu. Onu reddetmeli miydi? İşte bu budalalık olurdu. - Ama şu lânet muskal olmasa!

Yüksek sesle:

— Adam sen de, muskal'a da boş ver! diye söylendi.

Luçya sevdalı bir bakışla onu süzdü:

— Neden "muskala da boş ver" diyorsun? Hem neden *da?*

— Bir prensipimi düşünüyordum da.

— Ha, sahi! Muskal'dan hoşlanmıyorsun.

Söğütler sokağında ufacık, fakat tertemiz bir evde oturuyordu. Burası hali vakti yerinde insanların mahallesiydi. Adrian, bütün zevk noksanına rağmen, evin döşenişini sevdi. Zaten zevk bakımından kendisi de pek zengin sayılmazdı, buna fazla aldırdığı da yoktu. Bununla beraber, Luçya'nın evinde duvarları kaplayan rafları, masaları dolduran renkli kartpostal, alçı heykel ve biblo bolluğu hoşuna gitmedi. Şehvet sahneleri, "çıplak"lar, renkli "güzel başlar. Köpekler, köyler, papağanlar, sırlı veya alçıdan "Venüs"ler.

Düşüncesini saklamadı:

— Bütün kokotların Lulu'ları var demiştin. Bu

cici-bicileri de bütün orospuların evinde görmek mümkündür.

Mutfakta ellerini yıkayıp da dönünce, bütün bu kalabalık ortadan kaybolmuştu. Luçya kollarını açarak:

— Beğendin mi? dedi. Cici-bici kalmadı!

"Doğrusu pes, diye düşündü Adrian, bu kadar uysal bir tabiatı var demek?"

Kolunu genç kadının beline doladı, başını omuzuna doğru eğdirerek boynunu okşadı. "Ne yazık, diyordu kendi kendine, hayatın bu tatlı tarafının benim için bu kadar tehlikelerle dolu olması ne yazık! Yoksa, böyle bir zevkten kendini mahrum etmek için deli olmak gerekirdi?"

Evin birinci katında iki güzel oda vardı, bu odalar, üç büyük kara ağaçla süslü dörtköşe bir avluya bakıyordu. Manzara Adrian'ın pek hoşuna gitti. Mahzun mahzun pencereye dirseğini dayıyarak o karanlık, soğuk, sefalet kokan kurum'daki saman minderi düşündü. Halbuki burada her taraf mis gibi tertemiz, sevda dolu, yarın emindi. Köpek hayatı değil, haysiyetli bir insan hayatıydı!

"Bir parmağını kaldırsan bütün bunlar senin olur. Sen buranın efendisi olursun."

Sırtına güzel bir robdöşambr geçirmiş olan Luçya, gelip başını elleri arasına aldı ve onu uzun uzun öptü:

— Titi'mi görmek istemez misin?

Hem küçük salon hem de yemek odası vazifesi gören bir odada bulunuyorlardı. Luçya onu yatak odasına götürdü. Burada yerdeki halının üzerinde iki buçuk yaşında tostoparlak bir yumurcak, bir yığın bebekler ve ayıcıklarla oynuyordu. Yabancı a-

damın ortaya çıkmasından hiç de şaşmış görünmedi. Annesininkilere benzemiyen iri mavi gözleriyle bir an yabancıyı süzdü, sonra "Lola" diye çağırarak annesine kollarını uzattı. Kadın onu kaldırıp kuvvetle bağrına bastı. Çocuğunun temizliğine diyecek yoktu. Adrian, yavrunun elceğizini alıp usulca öptü. Sırf nezaket gereği. Çocukları sevmezdi.

Kadın bunu anladı:

— Dünyada bundan başka bir şeyi olmıyan bir anneyi böyle bir sevginin ne kadar mutlu ettiğini bilemezsin.

— Belki... Hele annenin küçük bir de iradı olunca.

— Öyle deme! Onun uğrunda hizmetçilik etmeye razıyım!

— Ama bir üvey babanın alâkasızlığına tahammül edemezsin.

— Edemem doğrusu.

— Gördün mü, işte ben böyle bir üvey baba olurdum. Benden sakınmalısın!

Soğuk bir tavırla arkasını döndü, eşyaları tetkik için odaları dolaştı, Luçya'nın evini süsleyen ve kendi elinden çıkmış el işlerini takdirle seyretti: Dantelâlar, işlemeler, ajurlar. Genç kadın, gözleriyle mahzun mahzun onu takip ediyordu. En güzel ümidini mahvediyordu bu adam: Titi'sine Adrian'ı baba yapmak! Onun üvey baba değil, gerçek bir baba olacağını düşünmüştü. Hele "ilgisiz" bir üvey baba, asla!

Zavallı Luçya kucağında çocuğuyla kendini bir koltuğa bıraktı, sessizce ağladı. Yemek odasında

bir etajerin üstünde Adrian birkaç büyük kitap gördü, çoğu fasikül halinde neşredilmiş kitaplardı bunlar. Birer birer gözden geçirdi: *Üç Silâhşörler, Rus Çariçası İkinci Katerina, Şeytan Adasında Yüzbaşı Dreyfus, Rocambole.*

"Anlaşıldı! Kadın güzel olunca, ancak Madam Tühringer'in okuduklarını okuyabiliyor: *Para hazretleriyle Aşk cenapları.* Allahın bir gazabı bu!"

Fakat kitaplar arasında Graziella'yı keşfetti. Onu aldı ve Luçya'nın yanına döndü. Genç kadını, çocuğunun üstüne tortop olmuş, uyuşmuş bir halde buldu.

— Haydi, haydi... Ağlama... Sana şu andaki düşüncemi söyledim, ama... Yarın ne olacağını ne bilirim! İnsan taştan değildir. Olmayacak şey yoktur dünyada...

Luçya başını kaldırdı, Adrian yaptığı kabalığa pişman oldu. Zavallı kadının gerçekten üzüldüğü belliydi. Çocuğu yere bıraktı, Adrian'ın elini alarak yanağına yasladı:

— Bir annenin havaî görünüşü altında neler gizleneceğini bilmezsin sen. Evet, ben havaî bir kadınım, şu rahat hayattan ve hürriyetimden hoşlanıyorum. Ama bu ev de eksiksiz değil. Erkeği yok bu evin. Ne zaman sokağa çıksam, ne zaman eve dönsem, ne zaman sofraya otursam, gece yarısı uyansam hep bu boşluğu duyarım. Bana öyle geliyor ki, bütün yalnız yaşayan kadınlar bu boşluğu duyarlar. Sebebi de ne, bilir misin?.. Gülüyorsun, ama haksızsın, anlamıyorsun. Akılsız bir kadının -ister zeki, ister ahmak, ister zengin, ister fakir-, ama tam mânasiyle kadın olanın en büyük ihtiyacı sevgi değil, ekmek değil, hattâ çocuğuna bir baba bile değil, sa-

dece korumadır. Bir kadın, gerçekten kadınsa, hayata atılır atılmaz ilk duyduğu ihtiyaç bir koruyucu, bir dayanak ihtiyacıdır.

Onun için orospuların belâlıları vardır. Bütün kadınlar içinde en yalnız olan onlardır. Etrafları erkeklerle çevrili olduğu halde, yapayalnızdırlar. Çünkü bütün o erkekler, onların gençliklerinden, güzelliklerinden çimlenmeye bakarlar. Gerçi gençlikle güzellikten, eser kalmadı mı, belâlının da öteki erkeklerden farkı kalmaz, ama onun gördüğü hizmet daha başkadır. Onlar, bir orospunun gündelik hayatında eksik olmıyan kederli saatlerin arkadaşıdır. Tanrının her namuslu kadına bahşettiği bu arkadaşı, orospu parayla satın alır. Hattâ kendisini döveceğini ve sömüreceğini bilse de ondan vazgeçemez. Çünkü, yalnız yaşayan kadın için, yalnızlık en aşağı adamdan da beter bir felâkettir.

Graziella'nın sayfalarını karıştıran Adrian:

— Öğrendiğime memnun oldum, dedi. Ama ne yazık ki hiçbir kadın için, hattâ en dürüstlerinden de olsa, bir arkadaş olacak kabiliyeti kendimde görmüyorum.

— Hiç de bir meziyet değil bu dediğin. Sen korkunç bir hodbinsin şu halde!

Adrian kızdı:

— Sen delisin, vallahi! İlkin şu askerlik işimi henüz halledemedim, sonra güvenebileceğim bir işim yok.

— Boş lâf bütün bunlar! Nasıl olsa askerlik yapmıyacaksın, çünkü fakir bir dul kadının tek evlâdısın. İşe gelince, nedir umduğun? Bir gün savcı olmak mı? Ekmeğini kazanmıyor musun? Daha ne istiyorsun?

— Belki de senin gibi, küçük bir irad sahibi bir kadına ihtiyacım var! Zaten işi hiç sevmem, tembel adamın biriyim ben. Bu halimle kabul ediyor musun beni?

— Ediyorum.

Adrian uzun boylu süzdü kadını:

— Sen delisin, Luçya!

Kapının ardından titrek bir ses işitildi:

— Hanımefendinin sofraları hazır!

Gülmeden katılan Adrian:

— Al sana! dedi. "Hanımefendinin sofraları hazırmış!" Kibar hanımların bu saçma buyurtma usulünü sen mi öğrettin kıza? Zavallı Luçya! Acıyorum sana... Ama bırakalım şimdi bunları, yemeğe gidelim. Nefis bir biber dolması kokusu geldi burnuma.

Luçya, boynuna sarılıp onu öpücüğe boğdu:

— Evet, evet, evet! Sen benim arkadaşım, kocam, sevgilim, hattâ, Titi'nin gerçek babası olacaksın, çünkü namuslu adamsın, anladın mı, namuslu!

Adrian, sarılmasına karşı koyacak gücü kendinde bulamadı. Kanı yüzüne hücum ediyordu. Bir uçurum seyrediyormuş gibi başı döndü. Şakakları canını acıtacak bir şiddetle vuruyordu. Kadın bunu hissetti, ve cesaret bularak, onu büsbütün tahrik etmek için elinden geleni yaptı, arzudan tutuşmuş vücudiyle onu yaktı.

O zaman, içinden kopan ateşli sellerin kuvvetine dayanamıyan Adrian, Luçya'yı kollarına alarak yatağa attı.

— Maritza!

— Efendim, hanımım!

— Biber dolmasını yavaş ateşe koy, soğumasın.

V

Adrian, Söğütler Sokağındaki aşk yuvasından ancak ertesi gün saat dörtte ayrıldı. Böylece haftanın ilk iş gününü kaçırmış oldu.

İçinden: "Bütün sarhoşlar gibi *Blau - Montag* yaptım" diyordu. Almanlar, ilk krallarını hediye ettikten sonra bütün meslekleri öğretmiş oldukları Rumen işçilerine pazartesi tatili mânasına gelen bu deyimi de öğretmişlerdi.

Pazartesi sabahı iş başında bulunmayan işçiye pek kötü numara verilirdi. Bu bulunmayış, adamın bütün haftalık kazancını pazar günü içkiye verdiğine, bu yüzden de ertesi sabah kalkamadığına alâmetti. Buna ilk seferinde göz yumsalar da tekrarı halinde adama yol verirlerdi. Adrian'ın kovulmaktan pek korkusu yoktu, ama ayyaşlardan sayılmak istemezdi. Onun için bütün keyfi kaçmıştı.

Halbuki pek büyük maddî hazlar duymuştu. O tarihte sevda alanındaki acemi tecrübelerinin hepsini aşan tam bir mutluluk olmuştu bu. Luçya, hafifmeşrep kadının yapmacıklarına düşemiyen bir sevgili olmuştu. Bütün ruhuyla dürüst, samimî davranmıştı. Çok hoşuna gitmişti bu hali. Evlenme imkânını hatırına getirmekten uzak olmakla beraber Luçya pekâlâ metres olabilirdi. Kendisi de onun samimî âşıkı olacaktı. Birbirlerine sevgiden başka bir şey vermiyeceklerdi. Bunda bir kötülük yoktu. "İş"e gelince, onu da şimdilik bir kenara bırakırdı, bahusus ki sevgilisinin bir şeye ihtiyacı yoktu. Gerçi ken-

di ekmeğini kazanmıyacaktı, ama ondan da bir şey istemiyecekti. İdare edecekti. Günün birinde sefalete düşecek olsa bile kadının bundan hiç haberi olmıyacaktı. Hiçbir eksiği yokmuş gibi görünecekti. İşte bu kadar. Böylece hayatı, kadın ihtiyaciyle kıvrandığı günlerden daha güzel olacaktı. Her cumartesi akşamı Taş - Haç sokağına koşup bir franklık sevgi satın almak da hayat mıydı? Fecaat. İğrençlik.

Tam ayrılacakları sırada ve en beklemedikleri bir anda, Luçya'nın bir isteği yüzünden birbirlerine girmişlerdi. Luçya, gelip evine yerleşmesini istemişti. Adrian bunu aklından bile geçirmediğini söylemişti. Yeniden gözyaşları boşanmış, ama, haftada iki defa pazar ve çarşamba günleri gece yatısına geleceğine söz vererek yaşlarını dindirmişti.

— Hem, imkânsız bu! Elimde değil, gene bugünkü gibi, iş günlerim güme gider. Hani derler ya, kadın erkeğin gömleğinin bir kanadı üzerinde uyur, erkek de, onu uyandırmaya kıyamadığı için kendisi de kalkmaz diye, doğru vallahi.

— Ama sen gömleksiz yatıyorsun!

— O zaman da kolumun üstünde uyuyakalırsın. Yok, yok! Ciddî olalım. İşsiz kalırsam bize daha pahalıya mal olur. O zaman senden ayrılmam gerekir.

— Bari adresini ver bana. Nerede oturuyorsun?

— Berbat bir yerde!

— Nerede?

— İzin ver de söylemiyeyim. Utanırım söylemeye. Zaten Mihail'in hatırı için kalıyorum orada.

— Ya, Mihail'le berabersin ha? Mançurya'dan döndü demek. Öyleyse selâm söyle ona, gelecek pa-

zar yemeğe bekliyorum. En sevdiği yemeği hazırlarım. Bezelyeli ördek kızartması.

İş Bulma Kurumu'nda Adrian, Mihail'i büyük bir kaygı içinde buldu. Mihail, arkadaşının bir kazaya uğramış olması ihtimalini düşünüyor, karakola gidip haber sormaya hazırlanıyordu. Adrian, ona olup bitenleri anlattı. Mihail haykırdı:

— Güzel bir kadının koynundan çıkıyorsun da bu ne surat böyle? Seni gidi madrabaz seni!

— Öyle ama, gördüğün gibi *Blau - Montag* yaptım.

— Adam sen de... Maceralar pahalıya mal olur. Peki, Luçya'nın evinde oturmaya gidecek misin? Muhakkak!

— Asla!

— Yapma! Yaman iraden var! Bu macera için de, gösterdiğin karakter kuvveti için de tebrik ederim seni. Allah vere de devam etse... Ama söyle bana, bu işde paraya ihtiyacın olmadı mı? Dün sabah cebinde bir frankla sokağa çıkmıştın.

— O para hâlâ cebimde! Muskal'ın parasını vermeme bile izin vermedi.

— Yaman kadınmış doğrusu! Bana göre bir kızkardeşi olsaydı pek işime yarıyacaktı. Mükemmel bir aslar karesi teşkil ederdik.

Makovey atıldı:

— Yanlış söyledin. Pokeri iyi bilmiyorsun: bir aslar karesinde iki dam bulunamaz.

— Emin misin? Bay Leonard ile birlikte evvelce teşkil ettiğiniz kareyi hatırlasana. Çünkü orada iki paşa, bir yeniçeri ve pahalı bir halayık vardı.

— Zaten o yüzden blöfte başaramadıktı ya: Topu attık!

Leonard, masasında ağır ağır döndü, açık renk gözlerini Makovey'e dikti:

— Senin "Yeniçeri"n bizim boynumuzu vurdu!

— Benim "Yeniçeri" mi, yoksa "senin pahalı halayık"ın mı, orasını bilemem. Sadece şunu diyorum ki, bu çeşit kareler adama topu attırır. Sakınmak gerek böyle şeylerden.

Mihail:

— Makovey'in hakkı var, dedi, kanyot'uma dikkat ederim.

Sonra kurumdaki güzel hizmetçilere bir göz gezdirerek ilâve etti:

— Ama ne de olsa "halayık"ları da severim! Öyle değil mi, Tasya?

Transilvanyalı olduğu için güzel Makankutsa lâkabıyla anılan Tasya, Mihail'in gözdesiydi. Güzel olduğu için hangi kapıya girse hanımın kocasını kıskanması yüzünden birkaç gün içinde kapı dışarı edilirdi. Fakat kenarda biraz parası olduğundan, kadın buna aldırmazdı. Neşesi hiç eksilmediği için, hizmet ettiği evler hakkında bütün bildiklerini anlatarak "kurum"u eğlendirirdi.

— "Halayık" neye derler bilmem ama, paşalardan söz ettiğinizi duydum da aklıma geldi. Bir hanım vardı, kocasına "paşam" derdi. Kel kafalı, şişman, içine bir fıçı bira sığacak kadar göbekli bir adamcağızdı. Hanım, kocasının bu şişmanlığından şikâyetçiydi. Mutfakta aşçı kadınla bana her gece paşasının göbeğiyle nasıl cenkleştiğini anlatırdı.

Tasya mânalı bir kahkaha salıverdi, yüzü kızararak devam etti:

— Asıl derdi göbekten değildi, onun altındakindendi.

Bütün kurumdakiler katıla katıla gülüyorlardı. Bundan cesaret alan bazı kaba müşteriler, tatsız şakalarda bulunmaya kalktılar. Leonard, kurum önünde duran bir hususî faytonu göstererek hepsini susturdu. İçeri giren kibar bayanı karşılamak için büyük bir ciddiyetle ayağa kalktı. Kadın, ağırbaşlı âdeta somurtkan, fakat zarif, kibar bir tavırla yalnız patronu selâmladı:

— Bonjur, Bay Leonard.

— Elinizi öperim, Bayan Stoenesku. Lûtfen oturmaz mısınız? Haylidir göremedik sizi. Amelya'mızdan hâlâ memnunsunuzdur inşallah.

— Evet... O hizmetçiden memnunum. Ama aşçı kadınlarla başım hoş değil. Şöyle bir hayırlısını ele geçiremedim gitti.

— Aman, efendim, şu Polonyalı...

— ... Evet, hemen hepsi mesleklerinin ehli insanlar, ona diyecek yok, ama hepsi de çalıp çırpıyor.

Orada hazır bulunan aşçı kadınların yüzü şöyle bir buruşuverdi. Güç durumda kalan Leonard uzun boylu düşündü:

— Vallahi bilmem ki, size kimi tavsiye edebilirim? Şu anda elimde size lâyık bir kimse yok. Durun, bir bakayım.

Kocaman defterini karıştırdı, ama bu bir oyundan ibaretti. Boş yerler de, hizmetçi adayları da ezbere bilinirdi. Defter karıştırmak sadece durumu idare etmek ve vakit kazanmak için başvurulan bir çareydi.

Kadın atıldı:

— Yanılmıyorsam, bir memurunuz var, hani şu *adventist* dedikleri yeni tarikat mensuplarından.

— Evet, efendim. Vasili.

— Hah, işte o, acaba bana uygun birini bulamaz mı? İşittiğime göre, adventist hizmetçiler, ne çalar, ne de yalan söylerlermiş. Güya mezhepleri bunu menedermiş. Bir de ben tecrübe etsem, diyorum.

— Size bir adventist hizmetçi bulmaya gayret ederiz, hanımefendiciğim. Şu anda Vasili burada değil, ama size böyle birini bulmak için elinden geleni yapacağı muhakkaktır. Size hizmette kusur etmiyeceğimize güvenebilirsiniz, efendim.

O sırada içeri giren Kristin, ortağının son sözlerini işitmişti. Dışarı çıkmakta olan müşteriye hayli soğuk bir şekilde selâm verdi ve suratını asarak bir köşeye çekildi. Leonard onu yakaladı:

— Bana bakın, Kristin! Müşterilere karşı daha nazik davranmaya çalışın! Bu kadar kabaca selâmladığınız bayanın kim olduğunu biliyor musunuz?

Kristin daha cevap vermeye vakit bulamadan orada hazır bulunan beş altı hizmetçi, bir ağızdan bağrıştı:

— Utanmaz karı!

— Edepsiz!

— Asıl o hırsız!

— Adventist istiyormuş!

Leonard, bu anî ayaklanmadan şaşırmıştı. Bağırmaya hazırlanan Kristin bile önce ortalığı yatıştırmak zorunda kaldı. Sonra:

— Bilmez olur muyum, dedi. O aşırı iltifatlarınıza göre, belki de sizden iyi tanıyorum onu. Hattâ iki yıl önce, kızı için kendisine çeyiz hazırlamak fe-

lâketine uğradım. Paramın yarısı güme gitti. Gidiş o gidiş. Bırak Allahasen. Namussuzun biridir! Kimseye zırnık koklatmaz, ne satıcılara, ne hizmetçilere; meteliğe üç düğüm atar. Her yıl kırk tane alacak dâvası açılır aleyhine. Ama birini kazanan varsa çıksın ortaya! Çünkü kardeşi bakan değilse, muhakkak amcazadesi meclis başkanıdır, yahut da kaynı âyan üyesidir. Temyiz âzası olan amcasıyla, devlet ormanlarının altından girip üstünden çıkan ve sayısız orman imtiyazlarına yan gözle bakacak olanı baştan çıkaramazsa yok eden milyoner kocasını ise hiç hesaba katmıyorum. Bir ahtapotlar ailesi! İşte sizin pek sayın hanımefendiciğiniz!

— Manastır emlâkinin hazineye devri komisyonu başkanlığını yapmış olan babasını unuttunuz. Başka bir diyeceğim yok.

Orada bulunan ve karısıyla birlikte bir iş arayan yaşlı bir adamcağız da söze karıştı:

— Ben de tanırım o kadını. Geçen yıl iki vagon odunu biçip, yarıp bodruma taşımak için üç adamla beni tutmuştu. O kadar pazarlık etti ki, sonunda alacağımızın yarısı para, yarısı da yiyecek olarak verilmesini kabul ettik. Ama bir lokma ekmeğini bize koklatmadığı gibi, sonunda pazarlık ettiğimiz paranın dörtte birini bile vermedi. "O kadar parayı ne yapacaksınız?" dedi bize. Dahası var. Arkadaşlardan biri alacağını ille de koparmak için ayak diredi, kapısı önünde ileri geri söylendi. Karı hemen bekçiyi çağırıp adamı karakola gönderdi. Orada iki kaburgasını kırdılar. Doktor raporuna geçmiştir bu.

Bu işittikleri fena halde gücüne giden Nitza sordu:

— Peki, bu raporla bir şey elde edemedi mi?

— Nasıl elde etmek?

— Mahkemede, canım!

İhtiyar acı acı güldü:

— Mahkemede mi?.. Ne mahkemesi? Siz nerede yaşıyorsunuz, yahu!.. Mahkemeye gidip karakolla Madam Stoenesku'yu dâva etmek bir odun kırıcının haddine mi düşmüş! Alay mı ediyorsunuz, Allahı severseniz!

— İyi ama, doktor raporu olduktan sonra!

— Rapor mu? Ez de suyunu iç! Hastahaneden çıkarken kendisini görmeğe gelen bir herife beş franga raporu vermekle akıllılık etti doğrusu. Ben de olsam öyle yapardım!

Kristin:

— İşittiniz mi, Bay Leonard? Müşteriniz, pek sayın bir hanımefendiymiş, doğrusu. Niçin gelmiş buraya?

Leonard cevap vermedi. Şişman bir kadın atıldı:

— Ha! ha! Çalmayan, yalan söylemiyen, dindar bir aşçı kadın arıyor. Eh, ne yapalım, hepimiz biraz tırtıklamaya bakarız, ama patronlarımızın parasını çalmayız, en olmıyacak saatlerde pazara gidip, çekişe çekişe pazarlık ettiğimiz malların fiyatından tırtıklarız.

Kristin:

— Dindar aşçı mı arıyor? diye atıldı. Yediği naneye bak şıllığın! Ah ben burada olmalıydım ki! Dindarın ne demek olduğunu gösterirdim kaltağa!

O sırada Vasili içeri girdi. Otuz yaşlarında, kısa boylu, soluk yüzlü, sinirli, çok adaleli, gözleri

maymun gibi hareketli bir adamdı. Şişman kadın hemen üstüne atıldı:

— İşte bayan Stoenesku'nun işini görecek aziz adventist! Elinin altında tümen tümen çalmayan, yalan söylemiyen dindar aşçılar dolu.

Vasili, şaşırarak odanın ortasında kalakaldı; etrafı çepçevre gözden geçirerek ekşimtrak bir sesle:

— Ne oluyorsun yahu? diye bağırdı.

Kendisine olup bitenleri anlattılar. Büyük bir merakla herkesi dinledi, hep tasdik makamında başını sallıyordu. Sonunda:

— İyi ama bunda şaşılacak bir şey yok, dedi. Başkalarını soyan kendisinin soyulmasını istemez. Haksızlık sayesinde yaşayan Stoenesku'lar dünyada az değil.

İhtiyar odun kırıcı, heyecanlı bir sesle sordu:

— Böyle hanımlara hizmet etmeği doğru mu buluyorsunuz?

— Tabiî hayır: insan Allahtan başkasına hizmet etmemeli?

— O başka! Ama "Tanrı adaletine sıra gelinceye kadar evliyalar sizi boğar!" der bir atasözü. Benim de bu kadınla başıma gelen bundan başka bir şey değil.

Macerasını Vasili'ye de anlattı, beriki sonuna kadar dinledikten sonra ihtiyarın üstüne atıldı:

— Senin o zengin kadından daha iyi bir insan olduğun ne malûm? Hakkını yemişler. Ama elinden geldiği kadar sen de başkalarının hakkını yemiyor musun? Hemcinsine karşı daha mı dürüst davranıyorsun? Daha mı merhametlisin Veli Mathieu der ki: Tanrının ülkesi o imparator gibidir ki, beylerinden birini çağırtıp kendisine borcu olan on bin

altını ister. Ama bey bu parayı verecek durumda değilmiş. Bunun üzerine imparator adamı, karısını, çocuklarını ve bütün mallarını satmak ister. Bey derhal hükümdarın dizlerine kapanır, bir mühlet diler, efendisi de hemen arzusunu kabul eder. Bey, hükümdarın sarayından çıkınca kendisine yüz pul borcu olan biçare bir adama rastlar. Hemen adamın boğazına sarılıp borcunu derhal vermeye zorlar, adamın buna gücü yetmeyince kendisini hemen hapse atar. Bunun üzerine hükümdar beyi çağırıp kendisine der ki: "Zalim adam! Yalvardığın için bütün borçlarını ben sana bağışlamıştım. Senden mühlet dileyen adama senin de bunu vermen gerekmez miydi?" İmparator öfkelenerek, beyi, borcunu ödeyinceye kadar kürek cezasına mahkûm etmiş.

Bu olay, Mathieu İncil'inin VIII. bölümünde yazılıdır. Senin bu zalim beye benzemediğin ne malûm?

Mihail, Adrian'a fısıldadı:

— Bütün İncil'ler ezberindedir. Ama kendisi okumuş değildir, çünkü okuyup yazması yoktur. Birkaç kere okutmuş, hepsini ezberlemiştir.

Vasili'nin cezbeli halini bilenlerin hepsi, bu hitaba maruz kalan uşağın hayretine güldüler. Adam bunu görünce alındı:

— Ne Mathieu'sü yahu, dalga mı geçiyorsun! Hiçbir fakir bana borçlu değildir, kimseyi de çok şükür hapse attırmış değilim. Ama alnımın teriyle kazandığım paraları elimden alan birkaç zenginin yakalarını bir elime geçirebilseydim, İncil mincil dinlemez, canlarını cehenneme gönderirdim kerataların!

Vasili ellerini dizlerine vurarak söylendi:

— Gördün mü! Bu da yazılıdır zaten: "Bana

hep Tanrım! Tanrım! diyenlerin hepsi Tanrı ülkesine giremiyeceklerdir!" Ha, ha! Fakirler! Fakir olsun, zengin olsun, herkes, "Tanrım! Tanrım!" demekle ruhunun selâmeti için bir şeyler yaptığını sanır.

Büsbütün sinirlenen ihtiyar köpürdü:

— Adventist oldun da sen sanki başka ne yapıyorsun?

Birdenbire ciddîleşen Vasili:

— Ben mi? dedi. Ben mi? Sana tek bir olay anlatayım da bakalım ne diyeceksin: Acemi kur'a eri olarak askere gittiğimde sancağa sadakat yemini etmemekte sonuna kadar direnmiştim. Çünkü kitap der ki: "Sözün evetse, evet, hayırsa, hayır olsun!" Yemin etmeden sancağa sadık olacağımı, ama sancağın da benden İncil'in dediklerine aykırı bir şey istememesi şart olduğunu söyledim. Ağzımdan alamadıkları sözü kıçımdan almaya çalışarak bana sopa çektiler. Aylarca öyle sopa çektiler ki, kaba etlerim cılk yara oldu. Sonra da hapse attılar. Sonra tekrar sopa, arkasından gene hapis. Yıllarca bu böyle sürdü. Canım burnuma gelmişti. Ama bildiğimden şaşmadım, bunun üzerine beni, hizmete lâyık değildir, diye kışladan kovdular. Tam bir yıl hasta yattım, ekmeğimi kazanamadım, ama mutluluk içinde yüzüyordum. Çünkü kitap der ki: "Benim uğrumda haksız yere hakaretlere, zulümlere, kötü muamelelere uğrayacak olanlara ne mutlu!"

Vasili sustu, kışla faciasını yeniden yaşamış gibi, yüzünde bir dehşet ifadesiyle, nefes nefese, ihtiyara baktı. Adam:

— Bu anlattıkların doğruysa, Tanrı uğrunda senin çektiklerini çekmek benim elimden gelmez.

Çünkü her şeyden önce artık sopa yiyecek kıçım kalmadı. Odun kırmaya gittiğim bütün zenginlerin avlularında kaba etlerimden birer parça bıraktım.

Şişman aşçı alay etti:

— Şuna bakın, zenginler kaba etlerini yemiş adamcağızın.

Tohumlarını bereketli topraklara attığını sanan adventist, herkesi güldürmekten başka bir netice alamadığını farketti. Şapkasını alıp gitti. "Yazıhane"ye yabancı olanlar da arkasından çıktılar. Ortalık kararmaya başlamıştı.

Leonard, masasında, içinde francalasını sakladığı gözünü çekti, hemen her akşam yaptığı gibi, parçaların muntazam olmasına çok dikkat ederek çakısıyla dörtköşe lokmalar kesip çiğnemeye başladı. Odada henüz büsbütün silinmemiş olan loş aydınlık yüzünün çizgilerini yumuşatıyordu. Hiç de mutsuz görünmüyordu. Hiç de neşeli bir tarafı olmayan kaderine tevekkül eden bir hali bile yoktu. Hep sokağa dikili gözlerinin ısrarlı sabitliğine rağmen, bilinmedik bir şey bekler gibi, pasif bir tavrı vardı. Ruh hali, kaygılarla dolu, fakat sakin bir adamın haliydi.

"Kurum" işleri iyi gitmiyordu. Kirayı ödedikten sonra elde avuçta pek az bir şey kalıyordu. Kısacası, patronlarla, simsarlar, Mihail de dahil olduğu halde, kuru ekmek rejimine katlanmak zorundaydılar, yalnız "kurum"dan başka gelirleri de olan Kristin müstesnaydı. Gerçi patronlar çalıştırdıkları simsarlardan fazla kazanıyorlardı, ama Leonard, âdeti üzere, eline on franktan fazla para geçti mi, hemen koşup metresine teslim ediyordu. Bunun iki üç katı parası olunca da bayram ediliyordu. O za-

man, haftada bir ya da iki kere, sevgilisiyle birlikte kendine ziyafetler çekiyor, sonra çok geçmeden kuru ekmeğe ve "kurum"un tahta kanapesine dönüyor, orada uykusuz geceler geçiriyordu.

Adrian, esrarlı adamın o gece de kurumda geceliyeceğini anlamıştı. Nitza ile Makovey'in çenelerini bıçak açmadığını farketti, her birinin on santime küçük bir kara ekmek alarak, tahta sıra üstünde sessizce yediklerini görünce keselerinin dibine darı ekilmiş olduğuna hükmetti.

Makovey'in neşeli tevekkülü, Nitza'nın öfkeli halinden çok yüreğini parçalıyordu.

Onları belli etmeden tetkik ederken: "Asıl ıstırap çeken öteki" derdi içinden.

Mihail'e beraberce dışarı çıkmaları için işaret etti. Sokağa çıktıkları zaman sordu:

— Ne oluyor?

Mihail gülümsedi:

— Ne mi oluyor? Böyle işte! Bu hafta işler kötü! Yalnız Vasili ile Florea babanın eline birkaç frank geçti galiba, ama asıl ihtiyacı olan onlar değil, çünkü onların karıları çalışır, kenarda köşede beş on paraları da vardır. Makovey'le Nitza, Kristin'e borçlanmaktan başka çare bulamıyorlar. O da, bunlara karşı merhametli davranıyor, hiçbir zaman istedikleri yarım frangı vermemezlik etmiyor.

— Ya sen? Senin kese ne âlemde?

— Yirmi frangımız var, onbeşi senden, beşi benden. Bir aydanberi benim payım azaldıkça azalıyor. Bizi kurtaran senin payın, daha doğrusu senin getirdiğin.

— Bu senin payın, benim payım da ne demek oluyor?

— Hiç. Sadece durumu anlatıyorum sana.

Mihail gülümsüyordu, ama kederli olduğu besbelliydi.

— İşini ciddiye al, diye tenbih etti. Kabil olduğu kadar o işi elden kaçırmamaya bak. Kaçırırsan yandığımız gündür! Şu anda benim verebileceğim sıfırdır. İşler yoluna girmezse senin beni beslemen gerekecek. Onun için bugünkü gibi *Blau - Montag*'ları tekrarlama.

— Bu iki gündür ne yedin?

— Peynir ekmek. Bu akşam da peynir ekmek yiyeceğiz. Ne yapalım, Allah başka dert göstermesin. Hele senin için hiç önemi yok, hem karnını güzelce doyurdun, hem de, ekmekten fazla ihtiyacını duyduğum bir maddeyle kendine nefîs bir ziyafet çektin.

— Sahi, Tasya ile işler ne merkezde?

— Kandırmak üzereyim. Allah vere de Kristin benden önce kandırmasa. Bu gece pek şüpheli bir şekilde işaretleştiklerini gördüm. İkisinin de hemen hemen aynı anda ortadan kaybolduklarına dikkat ettin mi? Ama ancak "kurum"un küçük odasında işi pişirebilirler, o zaman da haberim olur. Bu sefer de bana bu oyunu oynarsa, boğazına sarılırım herifin!

Bu, her zamankinden daha gamlı bir gece oldu. Saat on olduğu zaman, "kurum" sakinlerinin herbiri hissetti ki, gecenin bir kısmını hoşça geçirtecek bir lâf konusu açacak sözü hepsi birbirinden bekliyordu. Odayı hafifçe aydınlatan sokak feneri ışığında hayaletleri andıran yüzleri, hareketsiz vücut-

larıyla, sıraların üzerine öyle yanyana dizilmiş oturuyorlardı. Yalnız Nitza arasıra kalkıp kafesinde bir kaplan gibi birkaç kere dönüp dolaşıyor, yere tükürüp kendi kendine anlaşılmaz birtakım lânetler okuyordu, fakat Leonard, başı döndüğünü söyliyerek bu hareketlerine son vermesini nezaketle rica etti. Koltsea Hastahanesinin saati saat onbiri vurduğu zaman, "kurum", "yoksullar yurdu" manzarasını almış, herkes, yorganının veya paltosunun üstüne uzanmıştı.

Nitza ile Makovey odanın tâ ucunda; Leonard sağda, Kristin'in odasının penceresi altında; Adrian'la Mihail de, masanın dibine serdikleri saman şilteleri üzerinde yatıyorlardı. Uykuya varmadan önce son işittikleri gürültü, "Mephisto"nun fener direğine bir baston indirdikten sonra uzun ve korkunç bir sesle haykırması oldu:

— Pa-ri-is!

Hemen sonra ortadan kayboldu.

Delinin kendilerini tâciz edeceğini sanarak, kovmaya hazır bir durumda, Nitza başını kaldırmıştı. Sonra: "Paris! Paris'i görmek kimin harcı? Zenginlerle delilerden başka!" diyerek yeniden paçavralarının altına kıvrıldı.

Aklı Tasya'da kalan Mihail, küçük odadan gelecek bir gürültüye kulak kabartarak uzun süre dinledi. Kristin'in getireceği karı bu sefer pekâlâ Tasya olabilirdi. Çapkın herifin, avluya açılan ayrı bir kapıdan usulca girdiğini bilirdi. Fakat bir şey işitmeyince, içi rahat etmiş bir halde uyuyakaldı. Bir kere uyudu mu da, sabah olmadan uyandığı nadirdi. Uykusuzluk sebeplerini kendi kendine telkin yoluyla gidermesini bilirdi.

Leonard'ı ise kolay kolay uyku tutmazdı. Gece yarısından sonra Kristin'in geldiğini işiten de yalnız o oldu. Öfkeli öfkeli:

— Gene başladı, diye söylendi.

Sesinin gür perdesi, uykusu daima hafif olan Adrian'ı uyandırdı. Bir şey anlamamıştı, ama gözlerini açınca patronun bakışlariyle karşılaştı.

— Ne oluyor? diye fısıldadı.

Öteki dudaklarının ucuyla cevap verdi:

— Kristin'in faslı başladı yine.

"Fasıl" dediği iki sevdalının çıkardıkları gürültüydü: gıcır gıcır gıcırdayan karyola, sonra ahlar, oflar, kadının iniltileri. Bazan Kristin'e sorarlardı:

— Ne yapıyorsun karılara da böyle böğürüyorlar?

Övünerek cevap verirdi:

— Hoşlarına gidiyorum.

O gece de gürültü patırdı hayli kuvvetliydi. Adrian da, ötekiler gibi işin farkındaydı, onun için aldırmıyarak uyumaya çalışacaktı, ama Kristin'in getirdiği kadın acaba Mihail'inki mi? diye merak girdi içine. Sonuna kadar dikkatle dinlediyse de, bir fikir edinemedi. Ağır basan uykudan gözleri kapanmak üzereydi ki, ikinci bir fasıl başladı.

Bu sefer bağrışmalar oldu ve Tasya'nın sesini tanıdı:

— Daha, daha! diye bağırıyordu.

Adrian hayretle gözlerini Leonard'a çevirdi, o da, kolunu kaldırıp pencereye vurdu:

— Yavaş ol, Kristin, Allahını seversen!

Adrian, Mihail'in uyanıp gerçeği öğrenerek bir rezalet çıkaracağından korktu, ama zavallı âşık is-

tifini bozmadı. İsabet, ihtardan sonra, iki akılsızın gürültüsü de biraz azaldı, ortalık sakinleşti.

Yalnız Adrian, Nitza'nın yattığı yerde bir tuhaflık farketti. Yüzü duvara dönük olan Nitza, durmadan kımıldıyordu. İlkin, aklına bir şey gelmedi, ama Nitza'nın üstüne örttüğü paltonun muntazam hareketlerle sarsıldığını görünce doğrulup alacakaranlıkta bunun sebebini araştırdı ve anladı. Zaten Mihail bir gün, Kristin'in yüzsüzlüğüne kızarak demişti ki:

— Asıl kötüsü, Kristin orada getirdiği kadınla haltlar karıştırırken, Nitza burada o haltı kendi kendine ediyor. Böyle fırsatları hiç kaçırmaz.

Adrian da bu çeşit anormal zevklerin acemisi değildi. On dörtle on altı yaş arasındaki devresinde, daha tecrübeli yaşıtları ona bu kötü alışkanlığı aşılamışlardı. Her gün kısa bir zevk ânını saatlerce süren pişmanlık nöbetleri izlerdi. Çünkü o zamana kadar sağlam olan sıhhatinin çabucak bozulduğunu, cılız, âdeta sıska bir çocuk haline geldiğini görmüştü. Bir cinsel eğitim kitabından, karşılaştığı tehlikelerin büyüklüğünü öğrenince, değerini ancak sonradan takdir edebildiği bir irade gücüyle kendini bu kötü alışkanlıktan kurtarmıştı. Ama onu normal yola sevketmesi gereken o kitap, cinsel temasların sebep olduğu tedavisi imkânsız illetleri bol resimlerle tasvir ederek gözünü yıldırmıştı. O yüzden, Thüringer'lerin evinde güzel Macar hizmetçi kızından kadının mânasını öğrenmek için, on dokuz yaşına kadar sabretmişti. O günden sonra da sıhhatli, normal bir delikanlı olmuştu. Ekmek, hava ve hürriyet kadar kadına da ihtiyacı olduğunu biliyordu. Gerçi istediği şekilde, istediği kadar kadına sa-

hip olması imkânsızdı, ama o delikanlılık ayıbına dönmek için bunun bir sebep teşkil etmediği kanaatindeydi.

Nitza'ya akıl erdiremiyordu:

"Şu kurumda hergün burun buruna geldiği bunca kadın arasında onu isteyecek bir tane bulamaz mıydı? Fena çocuk da değildir hani."

Ama zavallı Nitza'nın bir kadına yanaşamıyacak kadar koyu bir sefalet içinde yüzdüğünü hatırladı:

"Ben de bir gün onun kadar sefil düşersem beni bekleyen âkıbet de budur! Mihail'in hakkı var: Sıkı durmalıyım, sıkı! Aptallığa lüzum yok!"

Ama bu sıkı durmanın ne demek olduğunu biliyordu. Bir sürü hakaretlere başını eğerek katlanmak gerekti. Az bir ücret karşılığında ağır işlere boyun eğmeliydi. Hergün can sıkıntısından patlamalı, hürriyet, âvarelik arzularını insafsızca içinde boğmalıydı. Üstelik iş arkadaşlarının boş gevezeliklerini, ukâla zihniyetlerini, saldırgan entrikalarını sineye çekmeliydi. Hayır! Bu çeşit insanlarla onun arasında kölelik zincirlerinden başka ortak hiçbir şey yoktu. Sıkı durmalı! Ama nasıl? Söylemesi kolay, be Mihail!

Uykusu kaçmıştı. Bu "kurum - yatakhane" çerçevesi içinde hayat problemi büsbütün çözülmez bir çapraşıklıkta göründü.

Yarın âkıbetleri nice olacaktı?

Ertesi gün, işbaşı edince, korktuğu başına geldi. Sabahın saat altısında, atölyenin bir köşesinde, elbiselerini değiştirirken, ustabaşı, ekşi bir suratla karşısına dikildi:

— Soyunma! Patronu bekle!

— Neden?

— Daha "neden?" diye soruyor be! Ulan ne matrak adamsın! Aklını başına topla! *Blau - Montag* yaparsın, ha?

"İşte aklı başında biri" diye düşündü. Bir üstübeç sandığı üstüne oturarak bir cıgara yaktı. "Bu cenabet herif memleketin diktatörü olsa *Blau - Montag* yapanların hepsini sallandırır, alimallah!"

Adrian, ustabaşının patrondan daha sert ve kaba olduğunu bilirdi, çok kere patronun müdahale ederek, işçilere savurduğu küfürleri hafiflettiğini ve onları haklı çıkardığını görmüştü. Elinden pek az iş gelen, ufak tefek, kara kuru, aksi, mendebur bir herifti, kendisinden daha kabiliyetlilere fena halde içerlerdi; bir tek meziyeti vardı, şayet meziyet denebilirse: işi hızla yürütür, işçilere rahat nefes aldırmaz, hattâ su dökmeye gidenleri bile azarlardı. Böylesi, bütün patronların işine gelirdi, ustabaşı en iyi işçiden bir frank fazla ücret alırdı. Bu frank uğrunda adam iblisin yamaklığını yapmaktan çekinmezdi. Adrian ona düşman kesilmişti.

İşçiler, birbiri ardından nefes nefese gelir, alelâcele soyunur, küçük bir gecikme için özür dilerlerdi. Yezit herif hepsini ayrı ayrı haşlardı.

— Tabii: kabahat tramvayda, uzaklıkta, hiçbir zaman benimkiyle bir gitmeyen saatinizdedir! Tenbeller, miskinler!.. Haydi, çabuk olun, saat altıyı çeyrek geçiyor.

Birdenbire, alaycı bir tavırla, Adrian'la eğlenmeye başladı:

— Şu, yakışıklı şık beye de bakın hele! Dün-

kü kaçamağını unutturmak için bugün erkenden gelmiş. Bize yutturacak sanıyor, enayi!

Adrian yerinden fırladı:

— Enayi sensin! Andavallı! Çeneni tut yoksa yersin kafana, karışmam!

Bir üstübeç çanağını yakalayarak havaya kaldırmıştı, ama kavga daha ileri gitmedi, çünkü patron içeri girmişti, ilk sözü, hâlâ kimsenin işe başlamadığını ihtar etmek oldu.

Ustabaşı:

— Görüyorsunuz işte, diye tasdik etti. Her gün böyle yapıyorlar, ama ben ne yapayım?

Patron, Adrian'a döndü:

— Ya sen, hâlâ önlüğünü giymedin mi?

Ustabaşı:

— Ben bırakmadım, dedi. Dün işe gelmemişti, biliyorsunuz.

— İyi ama, bu ilk kabahati. İyice azarlayaydın. yeter! Haydi, yallah! Vaktimi çarçur etmeyin boşu boşuna!

Usta başta olmak üzere herkes koyunlar gibi itişe kakışa iş başına koştu, ustabaşı, Adrian'la arasındaki ihtilâfa patronun verdiği beklenmedik sonucu hazmedememişti. Onu işinin başına götürürken genç adamın kolunu sıktı, dişlerini gıcırdatarak:

— Alacağın olsun! dedi.

— Dokunma bana, çirkef!

Öteki, cevap vermeden uzaklaştı, ama gerçekten çocuğun burnundan getirdi. O hafta Adrian bir cehennem azabı çekti. Ustabaşı, kaba tarafını bitirmiş olduğu işlerden hiçbirini tamamlamasına meydan vermedi: Çünkü başlangıçta insafsızca çalıştırdıktan sonra, sona doğru, usta işçinin biraz nefes

almasına göz yummak âdetti. Bütün hafta, Adrian sadece kazımak, oğmak, yıkamaktan başka bir şey yapamadı. Sonra başka işçiler gelip işin rahat, kolay tarafını tamamlıyorlardı.

Sesini çıkarmadı. Bir şeyin farkında değilmiş gibi davrandı. Bu zulmün, ne kadar devam edeceğini merak ediyor, zamanı gelince patrona meseleyi haber vermek istiyordu. Çünkü ustabaşının günde dört frank yevmiye alan bir adamı, çıraklarla acemilere yaptırılan kaba işlerde kullanması usulsüzdü. Hem, düşmanının kırbacı altında işten ayrılmak onun ekmeğine yağ sürmek olacaktı. Zaten herifin istediği buydu. Hayır! İşin ağırlığı altında geberse bile bunu yapmayacaktı!

Mükâfat kendiliğinden gelmekte gecikmedi. Haftanın son günü, Adrian, bir cümle kapısının eski boyasını sodayla temizlerken, patron onu gördü ve fena halde kızdı. Ustabaşıyı çağırdı:

— Bu adam ne diye vaktini böyle işlerde kaybediyor? İyi bir "cepheci" dir o. Derhal cephenin batı tarafındaki büyük iskeleye al onu.

Viktorya caddesindeki "Fransa oteli" binasını badana ediyorlardı. Adrian gene o gün işinden ayrılmak zorunda kaldı, ama bu netice beklenmedik ve gülünç bir şekilde oldu.

Akşama doğruydu. İskelenin en üstüne tünemiş olan Adrian, binanın ikinci ve son katını kireçle badana ediyordu. Onun altında, iyi bir arkadaş olan başka bir işçi, iki katın arasını dolduruyordu. En altta da üçüncü bir adam zemin katı fırçalıyordu. Her işçinin arasında bir iki metrelik bir mesafe vardı. İçlerinden birisi kireçle dolu fırçasını silkerek tam o sırada sedleri dolaşmadan ve yazılı ihtarlara aldır-

mayarak aşağıdan geçen şık bir albayı tepeden tırnağa giydirdi, yapılan tahkikat neticesiz kaldı. Kireçle sırsıklam olan subay, müthiş bir gürültü kopardı, polis çağırdı, fena halde berbat olan elbisesinin ödenmesini istedi. Patron, işçiler ve albay karakola gittiler, sedlerin ve "badanaya dikkat" ihtarlarının yerinde olduğu tesbit edilmesine rağmen bu kadar önemli bir kişinin hak kazanmaması imkânsızdı. Memlekette hüküm süren adaletin mahiyetini iyi bilen ve pahalıya mal olacak bir dâvanın tehlikelerini ve masraflarını göze almaktansa uyuşmayı tercih eden patron hemen bir tazminat bedeli ödedi, şikâyetçi de şikâyetini geri aldı. Fakat Adrian'a ve birinci katta çalışan arkadaşına hemen o akşam yol verildi.

İşin aslı başkaydı. Adrian da bunu biliyordu. Şüphesiz subay haksızdı, ama sırf dikkatsizlik yüzünden bu derece kirletilmesine imkân yoktu. Bunu mahsus yapmıştı yapan. Bu işi yapan da birinci katta çalışan arkadaştı, bu muzip oğlan böyle şakalardan hoşlanırdı. Onun üstünde çalışırken, Adrian, oğlanın fırçasını tenekeye daldırdıktan sonra, sakin sakin yoluna giden bir adamın üstüne şiddetle silkelediğini kaç kereler görmüştü. Bu onun eğlencesiydi, ihtarlara aldırmayanlara böylece bir ders verdiğini sanıyordu. Bu muzipliği yaptıktan sonra da hiç oralı olmazdı. Aşağıda, tepeden tırnağa giyinen yolcu bağırıp çağırırken, o bir şeyin farkında değilmiş gibi, bütün ciddiyetiyle işine devam ederdi.

Bu sefer, oyunu kötü netice vermişti. Patron, kazara dökülmüş birkaç damlanın bu işi yapamıyacağını apaçık görüyordu. Albay adamakıllı ıslatılmıştı. Ama zemin katta çalışan işçinin masum ol-

duğu tahkikat neticesinde meydana çıktığı için, Adrian, asıl suçlunun aleyhinde ifade vererek kendini kurtarmayı şanına yedirememişti, üstelik adam iyi arkadaştı. Sesini çıkarmadı, son haftalığı aldı, gidip gülünç olayı Mihail'e anlattı.

Mihail, hareket tarzını beğendi:

— Zaten başka türlü yapamazdın. Aldırma! Belki başka bir iş bulursun. Ne yapalım. Olan olmuş bir kere.

Ertesi pazar günü Luçya ikisini birlikte ördek yahnisine beklediği için üzülmenin de sırası değildi.

Yaşasın Luçya... Yaşasın ördeği!

IV

Bükreş, 10 Ağustos 1904.

. . . . . .

"Gönderdiğin on beş frangı aldım. Kusurlarıma bakmadan bana karşı hep iyi kavranıyorsun. Ama evden kaçışımın sırf kötülük maksadiyle olduğunu söyleyebilir misin? Hayır, ana, bu alın yazım. Alın yazısı da insanın kalbi demektir. Bizi büyük insan yapan da, küçük insan yapan da kalbimizdir, ona körü körüne itaat ederiz. Bizi iyiye de, kötüye de götüren odur. Benimki beni nereye götürecek? Kim ne bilir? Sabahtan akşama kadar ben hep büyük ve güzel şeyler düşünürüm. Kendi kabahati, kendi hodbinliği yüzünden çile dolduran insanlığa faydalı olmak isterim. Fakat düşüncelerim kendi sefaletim içinde boğulup gidiyor.

"Bu sabah, postacı bana gönderdiğin havalenin ihbarnamesini getirdiği sırada, kış ortasında bir kurt gibi acıkmıştım. Bir haftadır, Mihail'le birlikte kuru ekmekten başka bir şey geçmedi boğazımızdan. Hem de günde bir defa ikimize birden on santimlik kara bir ekmekçik. İkimiz de boştayız. Bükreş boşaldı. Zenginler sayfiyelerine gittiler. Belki sayfiye dönüşü işler daha iyi gider. O zamana kadar açlığa katlanmaktan başka çare yok.

"Ama adam açlıktan ölmüyor. Onun için bil ki, yoksulluk içinde fazla mutsuz değilim. Hergün piliç kızartmasiyle beslensem bile kalbimin sesine aykırı bir yol tutturduğum gün tam anlamıyla mutsuz olurum.

"Okuyup yazma bilmeyişin ne fena! Başkalarının aracılığıyle mektuplaşmak hoş bir şey değil. İleana'dan rica ederim, daha okunaklı yazsın, hem senin sözlerine bir şey katmasın. Zahmetine teşekkür ederim.

"Seni de kucaklar, çamaşırdan yanmış mübarek ellerini öperim.

Bugün yirmi yaşını dolduran ve sayende karnını doyuracak olan oğlun
Adrian"

Asîl ruhlu insanın alın yazısı! Bundan daha acı ne olabilir!

Yüzsüz adam, bütün ihtiyatsızlıkları, bütün çılgınlıkları yapabilir: Ona bir şey olmaz. Her zaman işin içinden çıkar. Sefaletin korkunçluğunu asla tanımaz. Halbuki yüce kalbli adam en küçük bir gaflette bulunmayagörsün, başına gelmedik felâket kalmaz.

Serseri hayatının dertlerini, Adrian annesinden daima gizlerdi. Kadının zaten yeteri kadar mutsuz olduğunu bildiği için, gerçek durumunu ona bildirerek onu büsbütün dertli etmek istemezdi. Halbuki kadıncağız, komşularından hemen hemen ümmî bir genç kadın olan İleana'nın karaladığı mektuplarında hep kendi hakkında daha fazla bilgi vermesini isterdi.

"Anen deyor ki sen yazmışın çalişiyorum diye, söyleyor. Zoitza ana, ama benim yürek İnanmayor, sol Güzim segriyor çok, hem Baba tinka'ya açtırdım kâat, çok zahmette imişsin, yogimiş bir işin deyor.. ben de baktım kâxtlara, Gerçek üyle süleyor..."

Bu sefer annesine bu kadar acı bir mektup yazmasına göre sefaleti son dereceyi bulmuş olmalıydı. Zaten bütün gerçeği de söylemiş değildi. "Bir haftadanberi" değil, tam bir aydır kuru ekmekle geçiniyordu, hattâ bazı günler onu da bulamayıp sade su içtikleri de olmuyor değildi.

Bütün o güzel elbiseleri - her katı onfranga - satılmış, parası yenmişti. Hattâ en iyi gömlekleri bile tanesi bir franktan birer birer eskici yahudiye devredilmişti. İki haftadan kısa bir zaman içinde tepetaklak giderek uçurumun dibini bulmuşlardı. Mihail diyordu ki:

— Şu başımıza gelen hale ancak Akdeniz limanlarında rastlanır, oralarda güneş, serseriyi sevincinden deliye döndürür, öylesine sarhoş eder ki adam en olmayacak çılgınlıkları işler. Meselâ, eskiden İzmir'de genç bir Rus kontuna rastlamıştım. Tobolsk'de ailesi tarafından reddedilen bu kont babasının imzasını taklit ederek büyük bir para çekmişti. İzmir'e çıktığı zaman elinde bin rubleden fazla para vardı,

fakat aradan bir hafta geçmeden bizim kont şimdiki halimize benzer bir sefalet içinde biletini konsolosa aldırarak kendini vatanına göndertiyordu. O da bizim gibi son gömleğine kadar satmıştı. İzmir güneşinin, "adama bir çeyreğe namusunu sattıracak kadar tatlı" olduğunu söylerdi. Biz de o kont gibi davrandık. Hem kabul ediyorum ki, bu sefer asıl kabahatli benim, daha doğrusu benim Polikseni'mdir; o, benim İzmir güneşim oldu ama, ne çare ki üç günden fazla ısıtmadı!

Ama ne yaparsın?

Adrian'ın bir şey yaptığı yoktu. Her şeyi anlıyordu. Luçya'ya misafir gittikleri o güzel pazar günü olanlar olmuştu. Mihail'in yalnız olduğunu bilen Luçya ona hoş bir sürpriz hazırlayarak Polikseni'yi de davet etmişti.

Jigololar gibi itina ile giyinip süslendikten sonra Luçya'nın evine erkenden gitmişler. Birkaç "yerleştirme" ücreti almış olan Mihail, küçük bir sefahat yapmaya karar vermişti. Ama bu sefahat tahmin ettiğinden çok daha pahalıya mal oldu; ne denir, kader böyleymiş. O, sadece masum bir eğlence tasarlamıştı:

— "Kasa"mızda elli frank kadar paramız var. Luçya, arkadaşları arasında bana şöyle eli yüzü düzgünce bir yosma bulsa, bunun için on onbeş frangı gözden çıkarmakla bir şey kaybetmeyiz. Doğru bulmaz mısın bunu? Bir aydan fazladır oruçluyum. Bu akşam, benim bayramım olur!

Ne bayram olmuştu ya!

Saat onbire doğru besleme kız onları içeri alınca, bir genç kadınla karşılaşarak şaşırakalmışlardı. Gerçek bir Şark güzeli olan kadıncağız onları gö-

rünce hiç de yadırgamamış, ellerini uzatarak kendilerini karşılamıştı:

— Kendinizi takdim etmeye hacet yok, beyler! Sizi bekliyoruz. Buyrun, oturun. Arkadaşımız havyarla şarap almaya gitti. Neredeyse gelir.

Adrian'la Mihail, ağızlarını açmadan, şaşkın şaşkın bakıştılar. Kendi evindeymiş gibi onları ağırlayan bu kadın, bu "halayık" da kimdi? Bir müddet birer cıgara yakıp öğrenciler gibi yerdeki halıyı seyretmekten başka bir şey yapamadılar.

Ev sahibesine vekâlet eden kadın beslemeyi çağırdı:

— Rakı ile zeytini getir.

İsabet! Hemen rakının üstüne atılıp üçer kadeh yuvarladılar. Genç kadın yalnız bir kadeh içti. Sedire rahatça uzanmış, bir moda kataloğunu karıştırır gibi yapıyordu ama, iki arkadaş, gülmemek için kendini zor tuttuğunu farkediyorlardı.

Adrian cesaretlendi:

— Efendim, kusura bakmayın, dilimizi yutmuş gibi oturuyoruz karşınızda, ama kabahat biraz da sizde, kim olduğunuzu söylemediniz!

Kadın bir kahkaha kopardı, sonra Adrian'a yaklaştı:

— Hey gidi vefasız arkadaş! Sana kimseyi hatırlatmıyor muyum?

Adrian'ın ağzı açık kaldı, siyah kaşlarıyla kirpikleri altından kendisini süzen siyah gözlere bakamıyordu.

— Bulamadım! diye mırıldandı.

— İbrail'de, Grivitza sokağında arasıra Luçya'yı ziyarete gelen bir arkadaşını da hatırlamadınız mı?

Adrian başını salladı. Kadın:

— Hay Allah! diye haykırdı. Halbuki öyle pek küçük de değildin! Sekiz dokuz yaşlarında vardın. Pekâlâ öyleyse, kendimi tanıtayım. Bundan da hiç hoşlanmam, çünkü kocamın adını sevmem: Polikseni... Tobolog!..

Adrian:

— A, Polikseni! diye bağırdı. Ne kadar da akılsızım! Tabii hatırlıyorum. Ama, o sıralarda müthiş çirkin bir şeydin sen...

Kadın gururla:

— Ya şimdi? diye sordu.

— Topolog'unu bir kenara bırakırsan bir içim susun!

Rakı ile cazip ümitlerden âdeta sarhoş olan Mihail:

— Evet, bir içim su! diye tasdik etti.

Vakur, şakacı bir tavırla kalkıp Polikseni'nin elini öptü:

— Müsaade buyurursanız: ben Mihail, Mihailoviç Kazanski, Sahara dükası! diye alaycı bir tavırla ilâve ederek tekrar elini öptü.

Luçya içeri girmişti:

— Oh, oh, işler yoluna girmiş bile...

Luçya'ya koşup onu kolları arasına alarak havaya kaldıran Mihail:

— *Bile*'si de ne oluyor? dedi. Yoksa başka şey mi bekliyordun?

İki odayı alt üst edip çocuğu keşfetti, öptü kokladı, sonra kollarını havaya kaldırarak:

— Oho! Bu ne ziyafet! Bayram bu yahu! diye haykırdı.

Üstüste iki kadeh rakı yuvarladı.

Luçya:

— Nasıl, her şeyi düşünmüş müyüm? dedi.

Mihail, coşkun bir tavırla genç Şarklı kadına baktı:

— Polikseni... Polikseni? Bu, rumca *çok yabancı* mânasına gelir! Ya ben, ben de *çok yabancı* değil miyim sanki?

Polikseni:

— Rumca bilir misiniz? diye sordu.

Luçya:

— İkisi de bilir, dedi.

Polikseni haykırdı:

— Âlâ! O halde bu akşam size şarkı söylerim:

Staso, staso, emorfi mirkula!

Mihail büsbütün deliye döndü. Ayakta, yüzü kıpkırmızı, saçları perişan, elini kaldırdı.

— Dinleyin, çocuklar, farzedin ki ben bu akşam ölüyorum...

Luçya:

— Bu akşam ölmek mi! dedi. Eksik olma! Bu akşam ölmeyecek, şu güzel Rum kızıyla yatacaksın.

— Öyle değil mi, Polikseni?

Rum kızı, gelip kollarını Mihail'in boynuna doladı:

— Öyle, palikarya'm, sen benim koynumda öleceksin bu akşam.

— Bana bakın! Bugün bizim bayramımız! Kumandayı ben ele alıyorum! Bugün aşka her şey feda! Öyle değil mi, Adrian?

İki arkadaş bakıştılar. Bu bakışmanın mânasını da yalnız kendileri anladı.

Adrian:

— Evet, diye tasdik etti! *Her şey* feda!
— Ne olursa olsun, değil mi, Adrian?
— Ne olursa olsun, Mihail!
— Asla pişman olmayacağız.
— Asla.
Mihail şapkasını aldı:
— Yarım saate kadar buradayım!
Mani olmak istediler ama dışarı fırlamıştı bile.
Luçya:
— Nereye gidiyor? diye sordu.
— Ne bileyim? dedi Adrian. Bildiğim bir şey varsa mutludur! Ne yaman kadınlarsınız siz?

Sofrada Adrian, Mihail'in oldukça güzel bir zümrütle süslü yüzüğünün parmağında olmadığına dikkat etti:
"Demek onun için fırladıydı sokağa?" diye düşündü. "Sattı mı, yoksa rehine mi koydu?"
İlk kadehlerinin sarhoşluğundan ayılmış olan Mihail, ördek yahnisini mideye indirir, suallere cevap verirken, gizli gizli bir şeyler kuruyor gibiydi. Adrian bir kere daha gördü ki, bu adam, kendini hiç sıkmadan, bütün hali tavrıyla soyunun, menşeinin asaletini meydana koyuyordu.
letini meydana koyuyordu.
"Bu sofrada tek kibar odur, geri kalan hepimiz, kaba insanlarız."
Luçya:
— İçsenize canım, diye ısrar ediyordu. Biraz önce daha neşeliydik. Hele sen, Mihail: Bir sokağa çıktın, neşen kaçtı. Ne oldu sana?
Mihail sözü değiştirdi:
— Sözünü etmeye değmez. Asıl sen söyle baka-

lım, güzel Polikseni'mizi nereden bulup çıkardın böyle bir günde.

— Ha, o mu? Talihin varmış. Polikseni'nin kocası...

— To-po-log! Amanın ne çirkin ad!

— Evet, çirkindir ama, arkadaşımızın işine pek elverişlidir. Onu burnunun dibinde aldatır, Topolog, Kalas'da ünlü bir kunduracı ve sosyalist şefidir, orada güzel bir dükkân işletir.

— Ne? Polikseni şimdi, Kalas'tan mı geliyor?

— Evet! Bugün ve yarınla öbür gün, sosyalistler ilk kongrelerini yapacaklar. Polikseni'nin burada varisi olduğu ihtiyar bir halası bulunduğu için, kocası, karısının da kendisiyle beraber gelip bu üç günü burada geçirmesine engel olmadı.

— Ama tamamiyle değil, dedi Polikseni. Meselâ, bugün öğleden sonra, saat beşe doğru, benim boymuzluyu Baneasa'da verilecek kır eğlencesinde bulmam lâzım.

Mihail haykırdı:

— Saat beşte mi? Hapı yuttuğumun resmidir!

— Merak etme aslanım. O zamana kadar sevişmek için bol bol vaktimiz var. Sen sade kuvvetini arttırmak için içmene bak. Hem de artık sadece Fransız şarabı!

Mihail:

— Sanki yerli şaraplar da aynı derecede tesirli değilmiş gibi! dedi. Meselâ gerçek bir Kotnari!

— Zararı yok. Ben Fransa'ya âşıkım. Ah, Paris, Paris! Kim götürecek beni Paris'e. Bir yıl ona cariyelik etmeye hazırım vallahi!

— Oraya her gün giden birini tanıyorum, yalnız biraz fazlaca koşar.

Adrian bir kahkaha kopardı. Kadınlara zavallı "Mephisto"nun macerasını anlatmak zorunda kaldılar.

Canı sıkılan Mihail:

— Ne de olsa Polikseni'nin daha saat beşte bizden ayrılması hoş bir şey değil, dedi.

— Ama büsbütün gitmiyeceğim ki, aslanım! Bu akşam, sosyalist şefleri bir komite toplantısı yapacaklar, benim orada işim yok ya, gene gelirim buraya.

Adrian, alnına vurdu:

— Bir fikrim var! Hepimiz gideriz o kır eğlencesine. Ben de sözüm ona sosyalist değil miyim? Birbirimizi tanımıyormuş gibi davranırız. Sonunda da buluşuruz. Böylece Mihail de gökten düşen sevgilisini gözden kaçırmamış olur.

Hepsi fikri fevkalâde buldular. Fransız şaraplarına hücum edildi. Saat üçte, Adrian'la Luçya, Baneasa'ya gittiler.

— Daima büfenin yanında bulunacağız. Yaşasın aşk, çocuklar!

Sosyalizmin ve İnsanlık inancının o altın çağında bir sosyalist kır eğlencesi, en bezgin şüphecinin bile yüreğini coşturan görülecek bir şeydi. Başlangıcında zalim bir sömürücülükle katlanılmaz hale getirilmiş mecburî hizmetin bütün o kalabalık kurbanları, yakın olması istenen bir kurtuluşa olan umudunu haykırmaya gelirdi oraya. Orman, güneş, açık hava ve gıvıl gıvıl kaynaşan bir kardeşlik. Bütün yüzlerde geniş bir gülümseme. Büyük fedakârlığa hazır insanlar. İnsanlığın geleceğine tam ve sonsuz

bir güven. İnsan dedikleri şu hayvan, kendine inanıyordu henüz.

Hey arkadaş! Kimsin sen? Campina'lı sondacı mı? Kalas'lı doğramacı mı? Yaş'lı dokumacı mı? İbrail'li hamal mı? Köstence'li C.F.R.'ci mi? — Gel sana bir kadeh ısmarlıyayım! — Kahrolsun kapitalizm! falan filân....

İşte bu kadar. On kafadan dokuzu bunun dışında bir şeylerden çakmazdı. Ama bu dokuzu asîl yürekli kişilerce öylesine işlenirdi ki, bir daha böylesi görülmiyecektir. Geçti o zamanlar. Büyük kurtuluş artık hayal kırılışına uğramış bir çağın eseri olacaktır. Zaferinden sarhoş aşağılık insanın kaderi bu!

Temmuz akşamının alaca karanlığı yüzleri yassıltarak değiştirirken, Adrian, Mihail ve Luçya, neşe içindeki bir kalabalığın eğlencelerine katılmaktan gelen bitkinlikle sarhoş bir halde, kırda gezinip temiz hava almak için gürültülü izdihamdan biraz uzaklaştılar. Polikseni ile uzaktan işaretleşip susuzluklarını gidermek için büfeye doğru gidiyorlardı.

Yolda giderken Adrian kendilerine doğru gelen bir adam gördü. İtinalı giyinmiş sportmen gösterişi altında bir düşünür hüviyeti gizliydi adamın. Doğuştan gelme kendiliğinden bir düşünce kabiliyeti. Yüreğiyle, kafasiyle, yüzünün bütün çizgileri ve davranışlariyle, hiç bir anını boş geçirmediğini belli eden bir kişiydi bu. Adrian, işçi sendikaları birliği sekreteri Kosti Alloman olduğunu farketti onun, sosyalist hareketin en iyi kalemi ve hatibiydi. İşçiydi aslında, dekoratördü. Paris'ten yeni dönmüştü. Orada yıllarca kalarak geniş bir kültür edinmişti.

Biraz şair, biraz kadın düşkünü, ama özellikle çok iyi bir konuşucuydu. Kimsenin inkâr edemiyeceği en büyük kabiliyeti de buydu. Meclisinden herkes hoşlanırdı, seyrek boş zamanlarını hiç acımadan bu maksat uğruna harcardı: kendi dengi bir arkadaşla tartışarak kafasını daha da olgunlaştırmak yada dâvaya yararlı olabilecek bir insanı aydınlatmak, eğitmek, yanlış kanılardan kurtarmak. Denilebilirdi ki, hayatında bundan daha büyük bir tutkusu olmamıştı.

Mihail bir yana bırakılırsa, ve başka bir yönden, Adrian şimdiye kadar bu derin, çeşitli, aydınlık, hem sert hem hoşgörülü, kendini tamamiyle sosyalist ülküye adamış, bununla birlikte dogmatik kalıplar içinde donmamış bir kişi daha tanımamıştı. Asla. Parti'nin o yavan, çelişik öteki nazariyecileri yanında o biraz ayrı, biraz kenarda kalmaya mahkûm olmuştu.

Kaotik bir duygu adamı olan Adrian sadece onun mantığından ürkerdi. O yüzden kendisini tanımaya can atmasına rağmen o güne kadar yalnız açık konuşmalarını dinlemekle yetinmiş bir seferinde de bir birahanede Alloman'ın siyasi dostlariyle ilgi çekici bir tartışmasına, katılmadan, dinlemişti. Ona öyle gelmişti ki o birbirini tutmaz sosyalist düşünceleriyle, Alloman onu bir lokmada yutardı.

Ama gene de bu ülkücüyü bu üstün adamı hayranlıkla seviyordu. Şimdi dostça bir tavırla ve açıkça kendisine hitap etmek maksadiyle yaklaştığını görünce, Adrian, uzaktan, tasvip edercesine gülümsedi ona.

— Adrian Zograffi arkadaş, değil mi?

— Alloman arkadaşı gönülden selâmlarım! diye

cevap verirken elini uzattı Adrian, öteki de hararetle sıktı uzatılan eli.

Adrian bir kartal bakışının (sakin ama gene de kartal) üstüne dikildiğini sezdiği anda takdim edildiler birbirlerine. Hoşuna gitti bu bakış. Tam erkek adama çatmak daha iyidir o dürüst insan solucanlarına işi düşmekten.

Alloman sordu:

— Eğlencemiz başarılı oldu değil mi, ha dostlar? Ya şu kalabalığa ne dersiniz? Biraz örselenmiş bir haliniz var; umarım kalabalığa karışarak iyi vakit geçirmişsinizdir?

— Herhalde sizden fazla. Pek yalnız görünüyorsunuz, dedi Adrian.

— Bu da gösterir ki kalabalık en dürüst kişilerin, hattâ bağımsızlıkları hususunda pek kıskanç insanların bile ilgisini çekmeye lâyıktır.

— Bu benim baş düşüncemdir. Ama söyler misiniz? Siz sadece *şeklî* katılmaları mı kabul edersiniz? Bir dâvanın işçileri arasına katılmadan da onu sevmek, ona hizmet etmek olmaz mı?

— Çetin bir konu bu. Hem kabul ederim, hem etmem. Burada giremem bu konunun tartışmasına, bir ormanda, sevimli bir bayanı bizi ayakta dinlemek zorunda bırakarak konuşulacak şey değil bu.

— Öyleyse kolay: arkadaşlarımla birlikte, sizin bu konuyu konuşmayı uygun bulacağınız yere gelmeye hazırız. Benim için çok önemli bir sorun bu çünkü, hele sizinle konuşmak.

— Sahi mi? peki ya tezimin doğru olduğunu size kabul ettirirsem bundan gereken sonucu çıkarmamıza izin veriyor musunuz?

— Bakın daha şimdiden kıskacınıza alıverdiniz

beni, yandım demektir. Ne diyeyim size? Yüreğimi, çırılçıplak gözlerinizin önüne sermeyi vadediyorum. İster kabul eder, ister etmezsiniz.

— Demek benim kıskacıma mutlak samimiyetinizi sunuyorsunuz. Bu bir tuzaktır. Ama gene de kabul ediyorum. Ve bugünlük sizden hiçbir vaitte bulunmanızı istemiyorum. Çünkü bu tartışmanın bizi dost edeceğini umuyorum. Parlak makalelerinizden oldukça biliyorum ama, gene de yüreğinizi yakından görmekten dostça bir haz duyacağım. Belki de bu sayede yazılarınızı Partinin organında da görmemiz nasib olur.

— Beş yüz okuyucuya hitab eden bir organda mı?

Alloman alındı:

— Zograffi arkadaş! Hatırlayın: İnsan bulunduğu yeri kutsallaştırır.

İçki tezgâhına gittiler. Ve iki saat süren, tutkuyla dolu ama sakin bir konuşma yaptılar. Alloman'ın zaman zaman kendisini mat eden çıkışlarına rağmen bu yaman sosyalist militanının yanında geçirdiği saatlere şükrediyordu içinden. Her zamanki gibi Alloman tartışmayı kuralları içinde yürütüyor, konu tüketilmeden, sonuca varılmadan dışına taşılmasına meydan vermiyordu. Çünkü tartışmalarda Adrian'ın kötü bir huyu vardı, birkaç yoldan birden yürür ve her şeyi karmakarışık ederdi. Bunu mahsus yapmazdı. Elinde olmadan karıştırırdı konuyu. Hatipliği yoktu hiç. Yalnız kâğıt üstünde hakim olurdu ele aldığı konuya. Alloman bunun farkına vardı ve onu mazur gördü, çünkü genç adamın dürüstlüğüne kanaat getirmişti.

— Dikkat edin, ikide birde raydan çıkıyorsu-

nuz, karşınızdakine mızıkçılık ettiğiniz hissini verebilirsiniz. Çok garip bir şey bu, çünkü makaleleriniz öyle aydınlık ve mantıklı ki!

Sosyalist militanının o bitip tükenmek bilmeyen ezeli tema'sını tartışıyorlardı. Adrian *bağımsızlık* ve *dürüstlük* diyordu. Alloman ise *dürüstlük* ve *disiplin* dâvasını savunuyordu. Krayoveanu'nun tezini yani bir militanın prensipler karşısında uzun zaman baş eğdikten, böylece de dâvaya hizmet ettikten sonra fikir değiştirerek ihanet edebileceği düşüncesini reddediyordu.

— Hayır, ihanet ihanettir. Parti böylelerinden sakınmalı ve onları, maskelerini yüzlerinden alarak kapı dışarı etmelidir. Çünkü böyle bir insanın uzun zaman parti içinde kaldıktan sonra ihanet etmesi yığınların kanaatlerinde çok tehlikeli tepkiler yaratmaktadır. Böylesi hayal kırılışları birbirini kovalarsa halk sosyalist doktrinin sağlamlığından da şüpheye düşebilir. Bununla birlikte militanlarının disiplinine güvenemiyecek bir parti bir çıkmaza girer ve dağılıp gider.

— Şu halde iyi bir militan olabilmek için, kişi papaslar gibi kişiliğini yok etmeli. Sıradan bir numara olmalı.

— Tabii ve rolünü bu yolda oynamalı. Bir sosyalist hareketi içinde kişilik ihtilâl demektir, son amaç olan sosyalist toplum demektir.

Adrian buna inanmıyordu ve uzun uzun tartışmaya devam etti, zihin bağımsızlığının yararlarını ve haklarını savundu, ama Alloman şu sözleriyle onu şaşırttı:

— Asil davranmak istiyorsunuz, buna diyecek yok. Ama bu asilliği kişiliğinden hiçbir fedakârlıkta

bulunmayan kişinin tutumu ile nasıl bağdaştırıyorsunuz? Çünkü fedakârlığın olmadığı yerde yürek asaletinin işi ne?

Alloman tarihten aldığı birçok örneklerle tezini güclendirdi. Bu örnekler gösteriyordu ki bütün büyük adamlar hedefe ancak kişiliklerini insanlık idealı uğruna feda etme pahasına erişmişlerdir.

— Karşısında olduğumuz kilise bile tarihteki büyük rolünü görmek ve katedrallerini yükseltmek için yığınla şahsiyeti kurban vermiştir. Her ilerlemenin kanunu budur. İnsan ruhça ne kadar yüksek olursa vicdanımızın miskin kaygılarından aldığımız hazlar acı çeken insanlığı kurtarmak, haksızlıkları önlemek, mükemmelliğe en yakın toplum düzenini kurmak büyük görevi yanında ne kadar önemsiz kalır. Bu reformu kim yapacak, eğer büyük ruhlu kişiler bu fedakârlıktan kaçınırsa kim? Cevap verin bana?

Adrian hiç sesini çıkarmadı. İki elini Alloman'a uzattı, o da uzanan bu elleri sevgi ile sıktı, bu delikanlıyı saflarına almak için pek küçük bir gayretin yeterli olacağını görmekten memnundu.

Onu öğdü biraz:

— Siz hiç şüphe yok gerçek bir kabiliyet ve yürekli bir kişisiniz. Böylelerine çok ihtiyacımız var. Çünkü burjuvazi bütün kabiliyetleri kendine çeker ve nimete boğar. Halbuki biz ne verebiliriz onlara, maddi yoksulluğumuzdan ve bir görev yapmanın zevkinden başka?

Ve tam işte burjuvazinin ele geçirdiği böyle kabiliyetlerden birinin Dimineata'da yazar olmuş bir eski sosyalistin masalarına yaklaştığını görünce Al-

loman ekledi: işte meselâ bizim tatlı arkadaşımız Yosif Nadejde. Bizi bırakıp burjuva demokrat Konstantin Mille'nin hizmetine verdi kabiliyeti ile asil yüreğini.

— Pek de öyle değil, dedi yeni gelen sakin yüzlü genç, önce senin elini sıkmaya geliyorum. Ama madem ki sen beni bu kadar kötü karşılıyorsun, ben de Zograffi'ye Dimineata'da yazarlığını devam ettirmesini teklif edeceğim.

Nadejde masalarına oturdu. Bu tekliften apaçık canı sıkılmış olan Alloman bir cigara yaktı ve kayıtsız bir tavırla ama ilk fırsatta atılmaya hazır bir tavırla başını çevirdi. Yan gözle Adrian'a bakıyor, çömezinin, her şeyi unutup teklifi kabule yanaşması halinde araya girmeyi tasarlıyordu.

Gerçek soydan demokrat bir gazeteci olan Yosif Nadejde, durumu kavradı ve fazla ısrar etmedi. Adrian'a dedi ki:

— Bükreş'te olduğunuzu yeni öğrendim. Badana işlerinde çalıştığınız doğru mu?

— Çalışmıştım. Dün işime son verdiler.

— Öyleyse tam zamanında gelmişim. Çalışma şartları hakkında anketler ve grevler hakkında röportajlar yapın bize. Hayatınızı kazanmış olursunuz bu yoldan. Bu kadar parlak bir çıkıştan sonra kaleminizi uyutmanız yazık olacak. Sizin yerinizde olmaya can atan binlerce kişi var. Tabii Parti gazetesine sosyalist yazılarınızı vermekte de serbestsiniz.

— Hayır... Teşekkür ederim. Teklifinize sevindim, benim için bir şereftir. Ama şimdilik ne yapacağımı kararlaştırmadım daha. Herhalde gazeteciliği sevmiyorum.

Nadejde lâfı değiştirdi, sonra kalktı. Alloman da Adrian'dan ayrıldı:

— Şimdilik allahaısmarladık, şimdilik diyorum, ne zaman isterseniz görüşürüz gene. Şimdi bir komite toplantısı var, oraya gidiyorum.

Sevincini pek gizleyemiyordu.

Alloman'la tartışmalarının sonlarına doğru bir başkası daha gelip oturmuştu üç arkadaşın masasına; sırık gibi ince uzun bir gencecik avukat: Raul Penescu. Ona yakınları *Putsi* derlerdi, kimbilir neden, belki de peltek konuşması yüzündendi. Partinin züppesiydi, efemine, acayip, bayağı espriler yapan, herkese karşı dostça devranan bir delikanlı. İyi yürekliydi. Kadınlar arasında süksesi vardı. Ama kimse onu ciddiye almazdı.

Adrian onu yalnız uzaktan tanırdı. Penescu, dediğine bakılacak olursa Adrian'ı daha iyi tanımak için gelmişti; aslında Luçiyayı onun yanında görmüş olmasıydı sebep.

Alloman:

— Vay Putsi! dedi. Bu da Marx'ın sözünü ettiği şu dâvasız avukatlardan biridir. Güzel bir kadın gördü mü, dayanamaz mutlaka yanaşır.

— Affedeysiniz, biy keye ben ancak bi yıldır avukatım ama hayatımı kazanıyoyum bu işten. Güzel kadınlara gelince kim vay onlayı sevmeyen. Ya sen, ha?

Bir daha ona dikkat eden olmadı. Tartışma devam etti. Bu da bizim züppenin içine yaradı, arada unutulmuş olan Luçya'yi eğlendirmeye giriştı, kahkahalarla güldürdü onu. Ama, dostlarından bir gurup gelip çağırınca az sonra kalkıp gitti, giderken de

büyük bir nezaketle bayanın elini öperken kulağına bir şeyler fısıldamayı ihmal etmedi. Luçya onun gidişine üzüldü:

— Yahu, bitip tükenmek bilmek lâflarınızla amma da can sıkıcı şeylersiniz siz. Bakın o da sosyalist ama hiç de traş etmedi beni!

Canı sıkılmış olan Alloman:

— Vallahi pek halsınız, madam, herkes Putsi'nin dehasına sahip olamaz.

Luçya'nın bir projesi vardı:

— Sizi *Flora*'ya davet ediyorum! dedi. Polikseni de kabul etti. Bu gece iyice eğlenmek istiyoruz.

Adrian:

— İyice eğlenmek mi? dedi. *Flora*'da ha! İyi ama orası kalantorlara mahsus bir bardır.

— Ne zararı var! Bu gece de kalantorları seyrederiz!

Mihail, Adrian'a rumca:

— Gördün mü, yüzüğü okuttuğuma ne isabet etmişim! dedi.

Karanlık basıyordu. Bir süredir yandaki bir masada kocasiyle etrafındakilerin tıraşlarından usanmış olan Polikseni, Luçya'ya, sabretmesini rica ederek, ne yapayım der gibi işaretler yapıyordu. Elli yaşlarında dazlak kafalı şişman bir adam olan kocası zil zurna sarhoştu.

Topolog, karısından ayrılmak üzere ayağa kalktığı zaman yüksek sesle ona talimat verdi:

— İstersen bu gece halanda kalabilirsin! Belki de geç dönerim. Verilecek önemli kararlarımız var!

Arkadaşlarının yanına gelen Polikseni:

— Amanın! dedi. Bir sosyalistin karısı olmak

meğer ne felâketmiş. O komite toplantıları da olmasa maazallah!.. Haydi çabuk kaçalım!

Sabahın saat üçünde hâlâ *Flora*'daydılar. "Makul" haddi aşmadan çıkıp gitmek için birkaç defa istemek zorunda kaldıkları hesabın toplamı yüz altmış franktı. Bir servet. Polikseni'den maadası fitil olmuşlardı! Rum kadını az içiyor ve hiç sarhoş olmuyordu, kendisine başağrısı vereceğinden korktuğu için içkiye fazla iltifat etmiyordu!

Buna karşılık, sevişmeye düşkündü, bu hususta hiçbir fırsatı kaçırmıyor, Luçya ile Adrian, Şosea'nın yan sokaklarında hava almaya çıktıkları zaman, hususî locanın kanapesi üstünde Mihail'i hemen yanına çağırıyordu.

Bir çingene kemancının eşliğinde Polikseni gece yarısına kadar rumca şarkılar söylemiş ve pek beğenilmişti. Ama o saatten sonra ağzını açmadı. Yeni gelen bir grup koridordan geçerken kocasının sesini tanıdığını söylüyordu.

— Eğer oysa görün bakın ona ne yapıyorum ben?

Luçya:

— Deli misin? diyordu. İlkin burada olamaz. Olsa bile, nasıl çıkarsın karşısına, böyle bir yerde?

Şüphelerini yatıştırmak kabil olmadı. Polikseni her gürültüye kulak kabartıyor, başka locaların kapılarından dinlemek için dışarı çıkmak istiyordu. Ama buna engel oldular.

— Helâya gideceğim, yahu, diye çıkıştı.

Luçya ona da çare buldu:

— Burada kadınlar helâya gitmez. Buz kovasında işlerini görürler!

Boş şampanya şişesini kaldırıp, arkadaşına kovanın nasıl kullanılacağını gösterdi. Sonra içindekini pencereden avluya döktü.

Polikseni söz dinlemiş göründü, fakat çok daha sonra, bu meseleyi kimsenin hatırlamadığı bir sırada, dışarı kaçtı. Rezalet de koptu. Yakın bir locanın kapısında bar bar bağırdığını işittiler:

— Herif, herif! Komite toplantısını burada mı yapıyorsun?

— Kabahat bende değil, beni buraya getirdiler. Ne yaparsın, şekerim. Kongre bu! Ama nereden öğrendin, Allah aşkına.

— O benim bileceğim iş! Çabuk üstündeki parayı bana ver, bütün paranı, anlıyor musun. Sonra, istediğin kadar kalabilirsin. O paraları biriktirmek için evde benim katlanmadığım sıkıntı kalmıyor. *Flora*'ya gidersin ha? Ayol, senin nene *Flora!* Ya şu Kristin'e ne demeli!

Garsonlar, katıla katıla gülüyorlardı.

Polikseni kocasının üstünü aradı, parayı bulup aldı, sonra onu gülmekten kırılan arkadaşlarının yanına kadar iterek:

— Yarın sabah ben Kalas'a dönüyorum! dedi.

Kapıyı çarpıp dışarı çıktı.

Ertesi sabah, dört arkadaş, Söğütler sokağında kahvelerini içerken, sevinçten deliye dönmüş bir halde gülmekten yerlere seriliyorlardı.

Polikseni:

— Olur şey değil doğrusu, diyordu. *Flora* barında para yiyen sosyalistler! Ya şu herkese ahlâk dersi veren Kristin!

Bir türlü aklı almıyordu.

VII

O ağustos ayında Bükreş alev alev yanıyordu. Daha sabahın sekizinden akşam karanlığına kadar, gök kubbe bir fırın tavanı gibi kızgındı. Tek bir bulut yoktu, en ufak bir esinti hissedilmiyordu. Kaldırımlarla beyaz evlerden akseden sıcak dalgaları, havanın hareketsizliği içinde, sokakta adamın nefesini tıkıyordu. Toprak tesviyecileri, hamallar ve yapı işçileri düşüp düşüp bayılıyorlardı. Herkes yarı çıplak dolaşıyordu. Gömlekler, blûzlar, eteklikler, ıslak vücutlara yapışı yapışıveriyordu. Öğleyin, iş sonunda, saat birle iki arası yeniden işe başlandığı sıralarda haddinden fazla dolan tramvayları çeken atlar, çarpılmış sinekler gibi yerlere seriliyorlardı.

Hayvanlar kaldırılıncaya kadar, tramvaylar güneş altında dakikalarca bekliyor, içerde sardalye istifi olmuş insanlar boğulma raddelerine geliyor, erkekler, kadınların "leş gibi koktuklarından" yüksek sesle şikâyet ediyorlardı.

Her tarafta pencerelere mavi kâğıtlar yapıştırılmıştı.

Adrian, badana işlerinde çalışmayı bir iki defa daha denedi, sonunda elinden gelmediğini itiraf etti. Bütün bir gün, bazan da sadece birkaç saat çalıştıktan sonra, Mihail, onun bitkin, bezgin, üzgün bir halde döndüğünü görüyordu. Onu daima kardeşçe karşıladı.

— Olmuyor, değil mi? Aldırma canım! Vazgeç artık. Açlıktan ölecek değiliz ya! Sen de şu hizmet-

çilerden seç ve onlara kapı bulmaya çalış. Bazan iş çıkıyor. Haftada iki yerleştirme ücreti alabilsen gene bir şeydir.

Böylece Adrian da simsarlar arasına karıştı. Bu kadar lânet ettiği bu "kurum"da hüküm süren dayanışmanın değerini de ancak o zaman anlayabildi.

Bir küçük kara ekmek parası olan on santim, ya da, pek zorda kalınca yarım ekmek parası beş santim, en fıkarasının cebinden bile pek eksik olmazdı. Meteliğe kırk düğüm atan ihtiyar cimri Florea babada bile bu kadarcık para bulunurdu. Bulunmasa bile bu bir lokma ekmeği veresiye almak da mümkündü. Aynı sokakta birkaç kapı ilerde, mahzun bir ihtiyar olan Sandu baba, tahta dükkânında bütün o civar halkını beslerdi. Veresiye alış verişten hoşlanmazdı, çünkü yalnız fakirlerde değil, zenginlerde bile çok parası batmıştı. Bununla beraber, ısrarlı yalvarmalar karşısında dayanamaz, pala bıyıklarının altından:

— Al bakalım, seni de deneyelim. Yarın ödersen başka sefer de alırsın. Yoksa bir daha zırnık koklatmam! diyerek ekmeği uzatırdı.

Tırtıklananların başında Adventist denilen Vasili gelirdi. Daha çok iyiliğinden ileri gelen imanı yüzünden kendisinden istenen beş ya da on santimi hemen hiç reddetmezdi. Florea gibi o da parasız kalmazdı; bunun sebebi hizmetçi ücretinde mızıkçılık yapmayan dürüst evleri olması değil, kendilerini bakıp besleyen bir karıları bulunmasıydı.

Mihail, Vasili'ye:

— Kardeş, derdi, ver de sadakan Tanrının defterine geçsin!

— Evet, ver, ver kardeş! Ama kitap der ki, iki gömleğin varsa birini ver. İkisini de ver, demez!

Gene de verirdi zavallı, geri alamıyacağını bile bile verirdi. Ama en çok sızdırılan Kristin'di. Gün geçmezdi ki ondan kopardıkları otuz ya da elli santimi aralarında paylaşmasınlar. Gününe göre, kimi seve seve, kimi etmediği küfrü bırakmayarak verirdi, ama hep verirdi.

Boş mideler için en kötü şey, Kristin'in çok kere eve gitmeyerek yemeklerini "kurum"da o aç insanların gözleri önünde yemesiydi: bir porsiyon patatesli et, yahut bir tabak türlü fırında, biber dolmaları, sarmalar, köşe başındaki aşçıdan getirttiği, dündenberi bir lokma çiğnememiş, ağızlarının suyunu akıtan nefis yemeklerdi bunlar.

Daima işi acele olduğundan iri iri lokmaları yutarken bir yanda da Leonard'la konuşurdu, hiç değilse Leonard'ın, kuru da olsa yiyecek fırancalası vardı. Ötekiler, burunlarını uzatıp, salyalarını yutar, yahut yere tükürürlerdi. O zaman işin farkına vararak Kristin yerinden fırlardı:

— Vay anasını! Ulan hâlâ oruçlu musunuz be? Olur şey değil. Ne duruyorsunuz orada, abazanlar.

Doğru söylüyordu. Yalnız Mitza değil, Adrian da, Mihail de bu dereceye düşmüşlerdi. Kabahat sefalette, yorgunlukta, sinirleri yıpratan bezginlikteydi. Oturup bekleşen pis kılıklı kadınların orada bulunuşu devamlı bir tahrik sebebiydi. Bunların kokuları dayanılır şey değildir. Üstelik, evde, bu ayıba fırsat veren iki helâ vardı.

Avluda, yirmi kadar kiracı için yapılmış yan yana iki tahta kulübe, helâ vazifesini görüyordu. Kurumda her gün bekleşen kalabalıkla bunları kulla-

nanların sayısı iki misline çıkıyordu. Bu kulübelerden birinin kapısına katranla *kadınlar*, ötekine de *erkekler* diye yazılmıştı. Bir engel çıkmadıkça bu kayıtlara uyulurdu. Ama kadınların helâsı güneş altında olduğu halde erkeklerinki karanlıktaydı. Üstelik aradaki tahtalara delikler açılmıştı, buradan kadınlar seyredilirdi. Genç bir kadının kurumdan avluya çıktığı görüldü mü hemen ardından bir delikanlı fırlar, yandaki helâya girerdi, şayet bir başkası kendinden önce davranmamışsa...

Kadınlar, bir şeyin farkında olmadan, kayıtsız bir tavırla, erkeklerse, yüzleri kızarmış, bitkin bir halde çıkarlardı. Çünkü kadın, ne kadar pis ve fakir olsa da, çiftleşecek bir dengini bulmakta güçlük çekmez, halbuki erkek, iki kişinin yemeği ile bir oda kirasını göze almadan böyle bir işi aklına bile getiremez. Transilvanyalıların kabarelerinde bu hal açıkça görülürdü. Kadınlar oraya gelir, dans eder, yer içer, bir sedye üstünde sevişir, sonra bir şeyi umursamadan çıkar giderlerdi. Bütün masrafları ödeyen erkekti. Onun için sevişmenin bedelini ödeyecek kadar parası cebinde olmadıkça hiçbir erkek oraya ayak atmazdı.

Adrian'la Mihail, hiç değilse iki tarafın da zevk aldığı Transilvanyalılar kabaresinde sevişme masrafını ödeyen erkekten de aşağı bir seviyeye düşmüşlerdi. Hattâ bir frankla, on santimlik bir kahveye Taş.- Haç sokağının umumî evlerinde nefsini körleten sefilden de aşağı. Bir franklık parayı nadiren görüyorlardı, o zaman da ilk akıllarına gelen şey, ekmekçinin borcunu ödemek, kabilse bir kab sıcak yemek yemekti. Söğütler sokağının güzel aşkına gelince, ancak temmuz ayı sonuna kadar devam etmişti.

Adrian, sefalete mahkûm olduğunu görünce, hiç haber vermeden, Luçya'yı yüzüstü bıraktı. Şimdi, Luçya ona İbrail adresine yalvaran mektuplar yazıyordu ama Adrian cevap vermiyordu.

Bir uçurumun dibindeydi. Bir iş bulma kurumunun açlıktan nefesi kokan simsarı. Üstü başı perişan. Hakir. Genellikle ahlâksız ve geçimsiz müşterilerden yerleştirme ücretini kurtarmak için çekişmekten âciz bir insandı. Mahkûmlar gibi, hükûmet merkezinin bitmez tükenmez sokaklarında sabahtan akşama kadar taban teptikten sonra, çok kere türlü hakaretlere uğrardı:

— O getirdiğiniz tembel, beceriksiz ve hırsız hizmetçiler gibi siz de ciğeri beş para etmez insanlarsınız. Al onu vur ona. Bir de utanmadan, para istiyor benden! Defol, gözüm görmesin.

Yahut da getirdiği hizmetçi mutfakta ağzını açar, gözünü yumardı:

— Yok. Dünyada durmam bu evde. İş ağır. Yiyecek dersen, domuzlara atsan yemez. Her şey kilit altında. Sabahları bir tek şeker. Her öğünde bir dilim ekmek. Hiç durur muyum? Bana kalmadı.

Böyle öğle olurdu, bir sofraya oturup bir kâse çorba ile, kemirilecek bir parçacık kemikle olsun karnını doyurmak imkânından yoksun olan adam için bu, günün en acı saatidir. Cebinde yirmi santimi olduğu zamanlar Adrian öğle vakti daima büyük halin çevresinde dönüp dolaşırdı. Orada erimiş domuz yağı kıkırdağı satan barakalar vardı. Soğuk kızartma gibi koktuğu için ekmeği yutmaya yardım eden, tek iştahı kapamayan ucuz katıktı bu. On santime, yetecek kadar bir dilim keser verirlerdi. Bunun hepsi yenir cinsten değildi. İçinde lezzetli ta-

raflar arasında, yün gibi lifli şeyler, öğütülmüş kemikler, sinirler çıkardı. Ama gene de damağa dokunan bir parça bir şey bulurdu adam.

O zaman hayat gene katlanılır bir şey olurdu. Hele başkalarının felâketlerine şahit olmak, insana kendi derdine katlanmak için gayret verirdi. Bazan adına "jumari" dedikleri bu erimiş domuz yağı artığı "kurum"un nefesi kokan insanları arasında bir bayram havası yaratırdı. Öğle vakti, kimisi kuru ekmekle, kimisi eli boş, yorgun argın döndükleri sırada, biri:

— Çocuklar, *jumari* var! diye bağırırdı.

Herkes kendinden beteri ile yemeğini paylaşırdı. Rekor daima Nitza'da kalırdı. Zavallı oğlan, haftanın başından sonuna kadar açlıktan geberirdi. Hemen çöküverirdi domuz yağının başına!

Tek başına ya da yanında bir hizmetçi ile Bükreş sokaklarını teperken, Adrian kendi kendine düşünür dururdu. Yoksulluğu düşünme kabiliyetine bir zarar vermezdi. Açlık bile onun düşler kurmasına engel olamazdı. Kalbinin ihtiyaçları midesinin ihtiyaçlarına üstün gelirdi. Hem kalbini doyurmak için öyle çalışıp çabalaması da gerekli değildi.

Serseriliğinin en hoşa giden iki tarafından biri tabiatla, öteki de kitaplarla başbaşa kalmaktı. Biri ötekini tamamlardı. Biri ötekinin yorgunluğunu dinlendirirdi. Luçya'ya rastlamak korkusuyla artık Şosea Kisilef'e gidemediği için şimdi Çeşmeci Parkında dolaşıyor, orayı dolduran ayak takımı insanlar da işin tadını kaçırıyordu. İnsanın kanında bulunan ve en ünlü aileden insanlarda bile rastlanan gerçek uşaklık, uşaksız yaşayamıyanlar topluluğu kadar aşağılık, onun kadar ahlâk düşkünü bir kapalı

topluluktur. Her ikisi de, normal insanın bu iki aşırı kutbu arasında bulunan asıl insanlığın tabii vasfını kabule yanaşmaz. Onun içindir ki, efendileri önünde iki kat oldukları zaman soydan bir uşakla, soydan bir diplomatı birbirinden ayırmak güçleşir. Böylelerinin hayatı bayağılıkla kurum satmak arasında geçer ve etraflarında kendilerinden olmayanlar için teneffüsü imkânsız bir hava yaratırlar.

O zamanlar daha çoğu Transilvanyalı olan uşak takımının istilâ ettiği Çeşmeci parkında hür bir adamın görünmesi, bir tavus sürüsü arasında bir timsahın belirmesi gibi bir etki yapardı. Bu beyinsiz ve kurumlu kuşların yaptığı gibi, bütün o uşaklar takımı gezintiye çıkan yabancıyı isterik haykırışlar ve gülüşlerle karşılardı. Tek başına dolaşan adamın halinde veya kılığında bir acayiplik keşfetmek için gözünü dört açar, olur olmaz vesilelerle onu gülünç göstermeye çalışırdı.

Dalgın hali ve kendisini çok kere bir çimenliğin kenar tellerine çarptıran miyopluğu ile hemen dikkati çekti ve "genç filosof" damgasını yedi. Ondan sonra gelsin kahkahalar, can sıkıcı takılmalar! Çeşmeci parkından çabucak vazgeçmek ve Elisabeta bulvarındaki Sahaflar çarşısiyle yetinmek zorunda kaldı.

Bir selüloit yaka ile ustaca tamir görmüş bir elbise arkasında sefaletlerini kabil olduğu kadar gizlemeye çalışan bu fakir Yahudiler çok zeki, bazan bilgilidirler; ama, en çok adam sarrafıdırlar, müşteriyi gözünden tanırlar. Adrian, onlar için, fazla pazarlık etmeyen ve asla kavgacı olmayan fakir alıcılardan biriydi. Her istediği kitabı alacak kadar paralı olmadığını bilirlerdi ve sırf iyilik olsun diye,

ağzının suyunu akıtan kitaplardan birini bir günlük alıp götürmesini teklif ederlerdi. Şahsî tecrübesiyle, Yahudinin her zaman, iddia edildiği gibi, çıkarından başka bir şey düşünmeyen bir bezirgân olmadığını itiraf ederek, bu teklifi reddederdi. Bu antikacılar, müşterinin, elindeki nadir bulunur kitaba lâyık olduğu değeri verdiğini görünce gerçekten sevinirlerdi, ve bu sevinç tamahkârlıklarından değil, mümkün veya muhtemel bir müşterinin meşhur bir kitabı bulmaktan duyduğu zevkten ileri gelirdi.

Sefaletin en karanlık günlerinden birinde, cebinde tek meteliği yokken, Adrian bir sahafta Carlyle'in yeni çevirilen ve pek pahalı satılan *Kahramanlar*'ına rastladı. Kitap üstelik çok temizdi, âdeta yeni gibiydi. Gazete tenkitlerinde aktarılmış güzel parçalarını hatırlayarak onu bağrına bastı ve gözlerini yumdu.

Kitapçı:

— Sahi mi? dedi. Bu kitabı bu kadar seviyor musunuz?

Hangisinin daha mutlu olduğunu kestirmek güçtü.

Adrian:

— Ah, dedi, hürriyetimi kaybetseydim bana bu kadar acı gelmezdi! Bunu alacak param yok. Halbuki yarına kadar satılıp gidecek.

— Senin için ayırıp iki gün bekleteyim.

— Beyhude! Her zaman parasızım.

— Al götür o halde, yarın geri verirsin.

— Hayır. Geri vermek elimden gelmez sonra.

Ne yapmalıydı? Üzgün üzgün bakışıyorlardı, çünkü âdeta dost olmuşlardı. Adrian:

— Durun, dedi. Güzel bir cüzdanım var, bir ka-

dın hediye etmişti. Onu vereyim, bana bu kitabı verin.

Cüzdanı veren Luçya idi, gümüşten bir monogram cüzdanın değerini arttırıyordu.

Dükkâncı cüzdana bakmadı bile, kabul etti:

— Doğrusu cüzdan beni ilgilendirmez. Ailemin ekmeğe ihtiyacı var. Cüzdana değil. Ama mademki bu Carlyle'i bu kadar seviyorsun, al senin olsun. Günün birinde parasını verebilirsen cüzdanı geri yerirm.

— Hayır, öyle değil! Kitabın parasını verebilirsem, bugün bana yaptığınız iyiliğe karşı bir şükran borcu olarak cüzdanı size bırakacağım.

Tüy gibi hafif, fakat çok arzuladığı bir kadını ilk defa öpmüş bir âşık gibi mutluluğun yükü altında ezilerek, oradan uzaklaştı.

Biraz ileride, birdenbire yolunu kesen bir adamla burun buruna geldi. Bu, Dimineata gazetesinin şehir muhabirliğine alınmış bir Yahudi genciydi ki bu görevi yüzünden kabına sığamıyan bir hali vardı. Çocukcağız, şimdiden kendini bu büyük gazetenin müstakbel başyazarı, hattâ belki de müdürü olarak görüyordu, çünkü erişilemiyecek mevki olmadığına inananlardandı. Bu maksatla, asıl adlarını en tipik yerli adlarla değiştirmek kötü itiyadında olan birçok Yahudiler gibi "Schwartz" soyadını bir ayıp ve bir uğursuzluk gibi atarak kendine Kara ismini vermişti. Uzun boylu, kuvvetli, çifte gerdanı ve gür sesiyle övünen bu genç, dost görünmek isteyen saldırgan bir küstahlıkla Adrian'a sataştı:

— Vay! vay! vay! Dur bakalım, pek (öhö) istidatlı gazeteci! Gazetenin parlak tekliflerini reddeden

beyimize de bakın hele, ayol gazetecilik kim, sen kim!

Birdenbire Carlyle'ler bakımından pek fakir, edepsizler bakımından pek zengin olan şu yeryüzüne bu âni inişten sarsılarak, kanının tepesine çıktığını hissetti. Herifin göğsüne bir yumruk atarak:

— Hassiktir ulan, salak! dedi.

Sonra hızlı adımlarla yoluna devam etti.

İş bulma kurumunda onun bitişiği olan yorgancı dükkânı, Adrian'a, hayatını istediği gibi yaşamak için üçüncü bir imkân sunuyordu. Burası artık "bir can sıkıntısı yuvası" değildi, Mihail'in dediği gibi, insanın sefaleti daha kolayca alt edebildiği bir yerdi. Şimdi bunu farkediyordu. Hattâ kendi içine kapanmış, kimseye zırnık koklatmayan ve kimseden bir şey istemeyen şu Leonard bile, kendi yoksulluk payıyla, ümitsizliğe karşı sarfedilen ortak gayrete katılıyordu. O da ötekiler gibi kuru ekmek yiyor, ötekiler gibi "kurum"un tahta kanapelerinde yatıyor, sesini çıkarmıyor ve belki de bir şeyler umuyordu. Başkalarına teselli için ağzını açtığı görülmemişti, ama kimseye hakaret ettiği, sızlanmalarından, kurumunu ahıra çeviren gürültü patırtılardan şikâyet ettiği de yoktu. Hattâ o pasif vaziyeti, dalgın hali, kalabalık içindeki, yalnızlığı, insanca hoşgörülü susuşu, bu genel perişanlık havası içinde bir dayanak noktası teşkil ediyordu.

Leonard, fiilen, "kurum"un gerçek patronuydu. "Yatakhane"nin de şef-arkadaşıydı. Sabahleyin herkesten önce kalkar, yıkanıp giyinmesi uzun sürdüğü için, ötekilerin biraz daha kestirmelerine imkân verirdi. Üç defa sabunlanır, bol suyla yıkanır, başında seyrek bir taç teşkil eden saçlarını düzene

sokmak ve eski redingotunu fırçalamak için uzun boylu uğraşırdı. Elbiselerini temizlemek için kullandığı bıyık fırçası ikide birde elinden fırladığı halde sinirlenmez, yarı uyanmış arkadaşlarının kıs kıs gülüşlerine aldırış etmezdi. Sonra, yüzü serinlemiş, yeni sabahın muhakkak iyi bir sürpriz getireceği ümidiyle neşeli, gidip "kurum"un kapısını gürültüyle açar, vaktiyle Kalarasi'deki ipekli mağarasını açarken yaptığı gibi yüzü sokağa dönük olarak eşikte dikilirdi. Bu hareket, bir nevi sessiz kalk borusuydu. Bu ânı bir cıgara içimi sürdürürdü. Cıgarası bitince herkes ayakta olmazsa dönüp de, redingotunun eteklerini ustaca bir hareketle kaldırarak masası başına oturduğu sırada, yatanlara bakmadan, usulca, sade bir tavırla:

— Hadi... Kalkalım artık, derdi.

Çabucak kalkılır, on iki saat bir daha kalkmamak üzere masasına yerleşmiş olan adama yan gözle şöyle bakıldıktan sonra, pılı pırtı toplanıp yerlerine götürülürdü. Bütün gün artık yerinden kımıldamazdı. Hattâ, bir an, koltuğundan, kalkıp helâlar tarafına doğrulacak olsa şaşılırdı. O zaman, Makovey'in, ona hafifçe bir dirsek vurup göz kırparak, usulca şaka ettiği olurdu:

— Dik-kat! Güzel Aglaya orada!

Helâ dönüşü, kendi yokluğunda, kurum sakinlerinin Makovey'in muzipliğine bir hayli gülmüş olduklarını bildiği için, odadan sessizce geçer; yalnız daha çok açılmış gözleriyle sanki "başıma gelmedik bir bu kaldıydı!" derdi, fakat böyle bir söz söylemesine imkân yoktu.

Makovey'in tahsilât hususunda işleri yolunda gittiği günler, iyi kalbli ihtiyar, sabahleyin, herkese

birer kahve ikram etmekten özel bir zevk duyardı. O zaman, Leonard, eski ortağının, mutlu, gülümser bir yüzle yanına oturmasından memnun olmakla beraber şöyle doğrulurdu.

Makovey, bir eliyle fincanı, ötekiyle hâtıralarla yüklü sivri sakalını okşarken derinden bir:

— Ah!.. çekerdi.

Leonard "Ne ahı!" der gibi bir an yüzüne bakardı.

— Ah! Biliyor musun, Leonard!

— Hayır, bir şey bildiğim yok.

— ... Bazan, diyorum ki... Belki...

— Belkisi yoktu.

— ... Eğer sen isteseydin...

— Bir şey isteyemezdim.

— ... Bu *iş* başımıza gelmezdi.

"İş" dediği iflâstı. Başka seferler "o şey" yahut da "kaza" diye söz ederdi.

Leonard müşteriler defterini açardı. Makovey, bıyıklarını içine sokmamak için dudaklarını uzatarak kahvesinden bir yudum çekerdi. Bir yandan da ürkmüş bir kedi gibi kamburunu büsbütün çıkarırdı. Sonra, o tatlı gülümsemesiyle aydınlanmış yüzünde, gözleri delik açmak ister gibi yerde bir noktayı oyar dururdu. Leonard, sahifeleri ağır ağır çevirir, araştırır, daha ileriye geçer, dururdu:

— Roma sokağında yerleştirilen hizmetçinin parası alınıp alınmadığını söylemedin.

— O seferde elli bin frank bizi kurtarmaya yetmedi.

İstemeyerek kulak misafiri olan Mihail, Adrian, Nitza makaraları koyuverirlerdi.

Derken ilk gelen hizmetçinin içeri girişi o hoş başbaşa sohbete son verirdi:

— Merhaba!

Gelen, doğruca gidip bir sıranın üstüne çökerdi. Kimbilir, hangi sefalet yuvasında, kimbilir kimlerin arasında, kimbilir ne paçavralar üstünde, çok kere soyunmadan yatan bu insanlar, hemen daima vücutlarında ve elbiselerinde pis bir sıçan ve ıslak köpek kokusu getirirlerdi. Kimse bunu yüzlerine vurmazdı. Zaten "kurum" insanları da misk kokmazlardı. Gelen erkek veya kadın bir yabancı ise sorulurdu:

— Ne işi arıyorsun?

Hizmetçisine göre aradığı iş şu veya buydu. Bunun bir önemi yoktu. Ama işsiz insanlar sürüsü "kurum"u doldurur; o zaman efendilerin iç çamaşırları ortaya dökülmeye başlardı.

— Evet, öksüzüm. Dediğim gibi, rüştümü ispat edene kadar, yalnız küçük bir çeyiz karşılığında aylıksız olarak çalışmayı kabul etmiştim. O zaman on dört yaşımdaydım. Hanım: "Yirmi yaşına gelene kadar bizde kalırsan, sana bin frank vereceğim ve hoşuma giden bir delikanlı ile evlendireceğim." demişti. Yirmi yaşımı bir hayli geçtiğim halde hanım bir türlü hoşuna giden bir delikanlı bulamıyordu. Ona bir sürü talipler getirdim. Hiçbirini "çeyizli bir bebeğe" lâyık bulmadı. Sonunda usandım, bari paramı verin de ben gideyim, dedim. Tam dokuz yıl çalışmıştım o kapıda; on para aylık almadığım gibi, verdikleri üst baş da yırtık pırtık eskilerle delik pabuçlardan ibaretti. İlkin duymamazlıktan geldi. Aylarca ısrar ettim. Çekiştik durduk. Nihayet bir gün, "sürtük", "kaltak" diye bağırarak beşyüz frank at-

tı önüme! Tabii söylendim. Bunun üzerine kızı ile bir olarak beni fena halde dövüp sokağa attılar... Ne dersiniz bu işe?

— Bu sevimli hanımın ismi ne?

— Kivuleanu... Dul bayan Kivuleanu.

— ?...

— Sakın şu gazetelere yazı yazan ve bir "hayvanları koruma derneği" kurulması için bütün mitinglere katılan o acuze olmasın.

— Ta kendisi. Evinde kıyamet gibi kanarya besler. Hattâ durmadan kuş yuvaları yapar, günün birinde bunları satın alarak ağaçlara asacaklarını umar. Medeni memleketlerin kuşları yalnız bu çeşit yuvalarda yumurtlarmış. Medeni insanlar nasıl bu kadar aptal olabiliyorlar?

— Sonra da çeyizini verdikleri bebeklere karşı nasıl bu kadar sevimli davranabiliyorlar?

VIII

Ağustos ayının sonlarına doğru, pek cazip bir haber, iş bulma kurumunun yoksul insanları üzerinden bir şimşek gibi geçti: Zengin ve kötürüm bir adam, yabancı ülkeler için güzel hizmetçi kızlar arıyordu: Bol para veriyordu. Haberi ilk getiren Nitza olmuştu, kimseye haber vermeden ilkin kendi hesabına doğruluğunu tahkik etmiş, elindeki güzel hizmetçi kızlardan birini o adama devretmiş ve hizmetçi yerleştirmelerinde ödendiği şimdiye kadar asla görülmemiş olan bir para almıştı: Tam otuz frank!..

"Kurum"un ağzı açık kalmıştı. Kristin dedi ki:

— Bir hizmetçiye otuz frank. Yabancı memleketler için de olsa on franga bulmak mümkünken? Bu işin içinde bir bit yeniği var gibi geliyor bana!

Nitza:

— Çok değil bu para, dedi, çünkü on günden fazla kaldırım teptim, bir tanesini beğeninceye kadar adama yirmiden fazla kadın götürdüm. Uzun boylu, gürbüz, alımlı, tam mânasiyle güzel kadınlar istiyor.

— Hizmet hususunda başka hiçbir şey aramıyor mu?

— Hayır.

— Şu halde bu herif pezevengin biri!

Nitza, bir kahkaha attı:

— Zaten bunu söyleyeceğini biliyordum. Ama benim de aklıma geldi, iyice tartıp biçtim. Bu adamdan şüphe etmekte bir mâna yok. Evvelâ *cesaret ve sadakat* madalyası almış, sonra bir gün onu iki mebusun, Luka Tomesku ile Stefan Kovrig'in arasında yemek yerken gördüm. O zaman her şeyi öğrendim, çünkü istediği kadınların nasıl şeyler olduğunu bana anlatırken konuştuklarını dinledim. Paris'te bilmem hangi tiyatroda figüranlık yapacakmış bunlar. Senli benli konuştuğu mebus arkadaşlarına bunu Fransızca söyledi. İçişleri Bakanımızı da, küçük adıyla *Silika* dile anıyor. Sonra Emniyet Genel Müfettişliğinden emekli imiş. Daha ne istiyorsunuz? Yüksek tabakadan bir adam!

Gerçekten de artık şüphe edecek bir şey kalmamıştı. Derhal bütün kurumların simsarlarıyla güzel hizmetçiler arasında bir yarıştır başladı. Adı Rakaceanu olan bu kötürüm herife kadın beğendirmek için herkes birbirini atlatmaya bakıyordu. Bü-

tün öteki işler kenara bırakılmıştı. Beş franklık işlere kim bakardı. Çok geçmeden öğrenildi ki tam istediği gibi bir kadın için Rakaceanu otuz frank değil, iki üç katını da veriyordu. Hem kanunun daha iyi avucunun içine almak için bütün hizmetçileri edinmeye zorladığı *Kondikutsa* dedikleri o aşağılık polis vesikasına da metelik verdiği yoktu. Sonra, iş verilen kadın için ne parlak şartlar ileri sürüyordu! Üç yüz franklık bir avans. Yepyeni elbiseler. Yol masrafı. Hele, *oraya* varınca...

Orası, talihli kadının cenneti idi: Beş yüz frank aylık, bir masal hayatı, ziyafetler ve... Ötesi güzel bir kadının kendi bileceği işti!

Tam bir buçuk ay, iş bulma kurumlarının kaynaştığı Ay-Yorgi meydanında, Rakaceanu'nun ve oturduğu Gölge sokağının adından başka bir şey duyulmaz oldu. Ay-Yorgi adını taşıyan bahçenin güzel ağaçları altında o zamana kadar yalnız geveze ya da mahzun hizmetçiler görülürken birdenbire müthiş sürüp sürüştürmüş, takıp takıştırmış bir sürü şişman yosmalar peyda oldu, bunlar Taş-Haç sokağının lâübali halleri ve kısık sesleriyle, simsarlara balta oluyorlardı:

— Şekerim! Rakaceanu'nun istediği gibi değil miyim, dersin? Bir tecrübe edelim bakalım! İş olursa sana yüz frank var helâlından!

Ay-Yorgi meydanından pırıl pırıl geçen Nitza gibi, simsarlardan birinin sırtında *Altın Bit* (yahut, Lazar Baba) dan alınmış güzel bir takım elbise görülünce, parmakla gösterilirdi:

— Bak, seninki gene Gölge sokağında vurgununu vurmuş!

Adrian'la Mihail de bu eşsiz maceradan payla-

rını aldılar. Birlikte "çalışıyorlardı". Mihail gerçi dostluk, zaruret, dayanışma yüzünden bu işte Adrian'ı yalnız bırakmıyordu ama bakanları küçük adlarıyla anan, mebusların sofrasında yemek yiyen, Cesaret ve Sadakat madalyasıyla mükâfatlandırılmış efendinin dürüstlüğü hakkındaki genel kanaate katılıyordu.

— Kristin'in dediği gibi bir kadın tellâlı karşısında bulunduğumuza hiç şüphe yok. Yalnız herifi yukardan koruyorlar. Ama madem ki, bu işe parmağını karıştırmayan kalmadı, biz de alt tarafını kurcalamıyalım. Üstelik Rakaceanu da bizi tercih ediyor.

Rakaceanu'nun kendilerini tercih etmesi, daha başlangıçtan beri onları hamarat ve zeki bulduğu içindi. Bütün öteki simsarlar gibi onu, olmayacak karılar götürüp taciz etmiyorlardı. Ona üst üste, üç tane, kendi tâbiriyle cins kısrak götürmek suretiyle adamın gözüne girmişlerdi. Mihail'se ona Fransızca hitap eden tek simsardı, bu da herifin koltuklarını kabartmıştı.

Alelâde yüzlü, Vilhelmvarî bıyıklı, başının ortasında kırçıl bir çizgi, edepsiz bakışlı bir adamdı. Zarif giyiniyordu, üstünde bir sürü pahalı mücevherler taşıyordu; birçok yüzükler; kravatında iri incili bir iğne; göğsünü bir yandan bir yana dolanan kalın altın köstek.

Bir Voltaire koltukta oturarak kabul ederdi gelenleri. Yanında daima, aradığı tipin modeli olan bir kadın bulunurdu. Kadın hiç ağzını açmazdı. Neşeli ve kesin bir dille, yalnız kendisi konuşurdu. Mihail'e bozuk Fransızcasıyla:

— Mösyö! derdi, yok siz bir şey korkacak! Ben-

den şüphe yapacak adamlara ben gösterecek! Kıskanırlar beni! Ben çok namuslu adam, bilirim işimi, işte o kadar.

Bir gün de, bir Côte d'Azur hikâyesi karıştırarak birdenbire demişti ki:

— Atladım, *Pe-lé-me,* hop! Nice'e!

"P.L.M." harflerini romence telâffuz etmişti. Ondan sonra da Mihail adama Peleme adını taktı. Peleme aşağı, Peleme yukarı derken, ekim ortalarında bir gün, bir de baktık ki "hop" Peleme'yi yakasından tuttukları gibi içeri atıvermişler. Bütün gazeteler *Gölge sokağının muhabbet tellâlı*'nı batırıp çıkarıyorlardı. Tevkif edilen yalnız o olmadı! İş bulma kurumlarının bütün simsarları da, patronları başta olduğu halde deliğe tıkıldı. Meslekî rekabet yüzünden birbirlerinden nefret eden yirmi kadar adam Polis Müdürlüğünün bodrumlarında buluştular: Bu patronlarla simsarların çoğu şerefsiz ve ahlâksız, sahtekârlık, şantaj veya rüşvet yüzünden işlerinden atılmış eski polis memurlarıyla hafiyelerdi. *İş bulma kurumu*'nun görünüşte şerefli hüviyeti arkasına gizlenip türlü dolaplar çeviriyorlardı. Ev hırsızlığında ihtisas kazanmış hizmetçileri kolayca mücevherlerle gümüş takımlarını ve hattâ para çalabilecekleri yerlere yerleştirir, sahte hizmet vesikaları düzenlerdiler. Aldatılan kocalarla karılar hesabına özel hafiyelik yaparlar, ağırbaşlı aile reislerine belsoğukluğuna tutulmuş güzel kızlar bulurlardı. Bu derece ağırbaşlı olmayanlara da, aynı kızları, gerekli tedavi masrafları dışında, her şey dahil, beş

franga kiralarlardı. Hırsızlık veya sefahat büyük bir skandal mahiyetini alıp da müessese kapanmak tehlikesine uğradı mı, fişleri karıştırıp vaktiyle kendisine hizmette bulunulmuş bir kodaman keşfedilir, onun aracılığıyla tehlike savuşturulurdu.

İşte sıradan tevkifler esnasında, bütün bu şüpheli insanlar arasında Leonard ve Makovey'in masum yüzleri de görüldü. Bu ikisi herkesten daha acınacak haldeydi, çünkü Gölge sokağına asla ayak basmamışlardı. Herkesi içine atmış oldukları büyük salonda, "kurumlar" birbiri ardından tam kadrolarıyla çağrılıp dev yapılı azılı bir komiserin önüne çıkarılıyor ve bu hoyrat adamın, sorguya başlarken ilk işi "şimdi kafanı kırarım" diye sanığa gözdağı vermek oluyordu.

Adrian'la Mihail derhal ikişer tokat yiyip yerlerinde topaç gibi döndüler. Sonra nedendir bilinmez - çünkü kaba herif tevkif edilenlerin suçluluğu veya masumluğu hakkında yeter bilgiye sahipti - komiser zavallı Makovey'i göğsünden tutup "İhtiyar *pezevenk!*" (1) diye bağırarak duvara çarptı.

O zaman Kristin yerinden fırlayıp telefona sarılacak oldu. Daha ileri gitmesine engel oldular. Fakat komiserin masasına bir yumruk indirerek, öfkeden kıpkırmızı kesilmiş bir halde bağırdı:

— Mortzun'a telefon edeceğim! Nâzırın bu haydutlar, evet, haydutlar yuvasında neler olup bittiğini öğrenmesi lâzım!

Şaşırakalan komiser, elleri ceplerinde, alay etti:

— Ya! Demek Bay Kristin, İçişleri Bakanının ahbabıdır, öyle mi? Zavallı bakanlar! Gençlik hata-

(1) Aslında Türkçe.

larını şimdi ne pahalı ödüyorlar. - Haydi bakalım, defolun buradan, hepiniz!

Sokağa çıktıkları zaman, Kristin, komiseri, yaptığı hakaretleri bir zabıtla tesbite zorlamadığına yanıyordu. Ama az önce kendini "Sibirya yolunda" gören Mihail içinden "ucuz kurtuldum!" diye seviniyordu.

Makovey, mahzun bir tavırla:

— Siz para kazandınız, ben cezasını çektim. Şu kafamdaki şişin acısını unutturmak için bana bir tabak güzel etli lâhana ısmarlayın bari, diyordu.

Yarı resmî müdahaleler ve dağıtılan bahşişler çoğaldıkça gazetelerin kopardıkları yaygara derece derece azalarak Gölge Sokağı olayı, sonunda unutuldu gitti. Kefaletle tahliye edilen Rakaceanu bir daha hiç kendinden bahsettirmedi. Mebuslar ve bakanlarla sıkı münasebetlerde bulunmasını bilen bütün Rumen Peleme'leri her işin içinden böyle kolayca sıyrılmasını becerirler. Bu meselede ceremeyi masumların ödememiş olmasına şükretmek lâzımdı.

Fakat bu macera kahramanlarımızı fena halde ürkütmüştü: Bu işten tiksinen Mihail'le Adrian, "English oteli"nin iki kat garsonu aramasını fırsat bilerek meslek değiştirdiler. Adamı öldürmese de sürüngüren "iş bulma" simsarlığına döndükleri takdirde şimdi ellerindeki üç yüz frangın çabucak dibine darı ekileceğini biliyorlardı. Üstelik, yağmurları, rüzgârları, soğuklariyle kış mevsimi de yaklaşıyordu. Onun için bu "English Oteli" fırsatı tam zamanında imdatlarına yetişmişti.

Zafer caddesinde Millî Tiyatro karşısında bulunan ve o sıralarda ikinci derecede sayılan bir oteldi

bu. Ücret: boğaz ve bahşişten başka, ayda on beş franktı.

Her garsonun katında bir de hizmetçi kadın vardı. İş: yirmi, yirmi beş odanın bakımıydı; bir de kadın, yolcuların eşyalarını fırçalar; garson, ayakkabılarını boyardı. Adrian'a ikinci kat düşmüştü. Mihail ise üçüncü kata bakıyordu. Patron: Ghitza Pırvu adında kömür gibi kara, bodur, palabıyıklı bir çingeneydi. Çalışkan, sertti ama bir patron için mümkün olduğu kadar insaflıydı. İşler kışla gibi tıkır tıkır yolunda gittiği sürece uysal davranırdı. Yoksa hemen küfürü basar, adamı anasının bilmem neresine gönderiverirdi. Otel sahibine bir talihsizliği yüzünden de ayrıca acınırdı: Çocuklarından biri, bir genç kız sar'alıydı, günde birkaç defa bayılıp düşerdi. Çok kere herkesin arasında tutan bu nöbetler yürekler acısı bir manzaraydı. Zavallı adam, hastanın kendisinden fazla üzülürdü bu işe. Bütün otel halkı kendisini sever ve görevini hakkıyla yapmaya çalışırdı.

Ama kolay değildi bu iş, hiç kolay değildi! Sabahın saat beşinde kalkılırdı. Erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı olan berbat yatakhaneye saat on, onbir sularında gidilirdi. Bütün gün zahmetli, hattâ iğrenç işlerle geçerdi. Ellerine geçen de büyük bir şey değildi.

Müşteriler gelişigüzel insanlardı. Taşralılar, avukatlar, doktorlar, pansiyonerler, subaylar, papaslar. Zaman zaman da kibirli, emredici bir metebus bozuntusu düşerdi. Bütün bir hafta kendilerine hizmet ettirdikten sonra bu efendiler, çantalarını kaptıkları gibi hiç sezdirmeden sıvışırlardı. Boş oda karşısında, adam ağzı açık kalıverirdi.

En talihli olduğunuz zamanlarda da, bir müşterinin yolcu edildiğini haber veren çanlar üzerine koşuşup maymunlar gibi sağlı sollu sıralanan uşak makulesinin avucuna elli santim, bilemedin bir frank sıkıştırılırdı. Frank çiftleşti mi, reveransın şiddetinden adamın bel kemiği çatırdardı.

Hareket zamanı gelince de müşterinin bahşiş verenlerden mi, vermiyenlerden mi olduğunu önceden bilirdiler. Müşteri birincilerdense, ümitleri, yolunu bir ateşten nehir gibi kesen "maymunlar"ın vücudundan vaktinde haberdar olurdu; dizilenleri şöyle bir bakışta sayar ve kasadan lüzumu kadar bozuk para tedarik ederdi. Adamcağız, vicdan huzuruyla, dar koridorun yakıcı geçidine yaklaşırken, parayı elinde tutar, hattâ dalgınlıkla farkında olmadan şıkırdatır, bir yandan da, dağıtılması artık sadece bir zaman işi olan bahşişlerin miktarını tahmine çalışan patronla yarenlik ederdi.

İkinci halde, parasına fazla düşkün yolcuyu önceden tahmin etmek ne büyük bir üzüntü kaynağıydı. Böylesi müşteri, asla yanında bozuk para bulundurmaz, ateşli umutlar geçidinden hiç perva etmez, daima "maymunlar"ın farkında olmayan aceleci bir adam komedyasını oynar, kasaya borcunu öder, eşyalarıyla ve pardesüsüyle meşgul olurken konuşur, anlatır, elini kolunu sallar, sonra vicdanının sesini susturarak, şimşek gibi kapıya atılır. Fakat maymunlar, onu sıkıştırırlar:

— Yolunuz açık olsun, efendim, yolunuz açık olsun!..

— Ha! Sahi... Siz... (Ceplerini karıştırır) hay aksilik! Bu kadar çıktı, neyse bu seferlik böyle olsun.

"Bu seferlik!"

Beteri de vardı. Meselâ "aylıkçılar", yani aylık kira ile oturanlar. Ayda elinize bir frank sıkıştırıp savdıkları yetmiyormuş gibi, odalarını da müzeye; mutfağa, çamaşırhaneye çevirirlerdi. Helâya çevirdikleri de olurdu.

Bu çeşit müşterilerden Mihail'in katında bir aktris vardı. Adrian'ınkinde ise bir şair. Aktris hiç değilse odanın temizlik işlerinde garsona yardım eder ve masum ihtiyaçlarını defetmek için de tuvalete kadar zahmet ederdi. Şaire gelince, aktrise göre daha tanrısal bir maddeden yapıldığı için, her türlü işini odasında görürdü. Sabahları, beyimizi, bütün yoksulluğuna rağmen, iki dirhem bir çekirdek, birer birer bakanlıkları dolaşmaya çıkarken gördüğünüz zaman böyle şeyler yapacağına dünyada inanmazdınız. Ama kötü adam değildi doğrusu. Hem eserlerini okuyanlar, şiirinin bu ters yüzünü nereden bileceklerdi.

Evet, güç işti bu. Çok yoruluyor, az kazanıyor, pek kötü şartlar içinde yatıyor ve karın doyuruyorlardı. Ama, iyi kötü yuvarlanıp gidiyorlardı işte. Çünkü dışarda daha iyisini bulacaklarından emin değildiler. Dışarda aralık ayının rüzgârları kasırga halinde esiyordu.

Mihail:

— Sıkı duralım! derdi. Sıkıntıya kapılmak yok. Haberin olsun: kış ortasında bu işten ayrılacak olursam, Romanya'da da durmam. Çekip Mısır'a giderim. Kenara koyduğum beş on kuruşu da savurup "kurum"un saman minderiyle kara ekmeğine dönmeye niyetim yok. "Kurum"da artık iş kalmadı! Unut-

ma ki verem, ikimizin de baş ucunda bekliyor. Çok zayıf düştük. Bu berbat havalarda bir iki ay daha yoksulluk hayatı yaşarsak beynimize bir kurşun sıkmaktan başka çare kalmaz. Hele benim için, çünkü benim sırtımı dayayacak bir annem de yok.

Sıkı durmaya karar vermişlerdi. Ne çare ki kader, Adrian'a gene rahat vermedi.

Noel'den on beş gün kadar önce bir akşam Nitza, soluk soluğa gelip Adrian'a, İbrail'de sorgu hâkimi Moanga'nın, "sagire iğfali" suçundan kendisine celb çıkarmış olduğunu haber verdi. Bir polis memuru, ihzaren celb tezkeresini "kurum"a göstermişti:

— Nereye gittiğinden haberimiz olmadığını söyledik. Fakat seni bulurlar. Çabuk kirişi kır.

Adrian işi gücü bırakıp hemen o gece İbrail'e hareket etti.

Trende düşünüyordu: "Sagire iğfali mi? Rüya mı görüyorum? Kimi ne zaman iğfal ettim veya böyle bir şeye yardımda bulundum?"

Nihayet düşüne düşüne, sagire iğfaliyle uzaktan yakından ilgisi olmayan alelâde bir macera aklına geldi. Baharda, Bükreş'e hareketinden az önce, arkadaşları, onu bir danslı halk eğlencesine sürüklemişlerdi. Çünkü Adrian'ın dansla mansla bir ilgisi yoktu. Ama tutturmuşlardı:

— Haydi gel! Ukalâlık etme! Göreceksin: Bir sürü kızlar var orada, hem hepsi de iş verirler!

Gitti. Gerçekten de, "balo"nun gürültü patırdısı arasında ona "fazla nazlanmayan" bir kız gösterdiler.

— Yahu bu kız on beş yaşında bile yok, diyecek oldu.

— Sana ne be? dediler. Kaç kişiyle yattı o şimdiye kadar. Sen al götür, keyfine bak!

Alıp götürdü. Sabahleyin, kızın eline bir beş franklık sıkıştırdı. Dostça ayrıldılar.

"Acaba iğfal diye buna mı diyorlar?" diye düşündü.

Koltuğuna sığamayan şişman hâkim Moanga, ona:

— Elbette, delikanlı! demişti, buna *iğfal* derler! Anlıyor musun, *sagire iğfali*. Cezası da bir yıldan üç yıla kadar hapistir! Kanun açıktır. Bir balodan rüştüne basmamış bir kızı kaçırdın ve kızı kirlettin.

— Kirlettim mi? Affedersiniz, hâkim bey, ama, benden önce o kızla yattığını size bildirecek şahitler gösterebilirim.

— Ya, demek böyle şahitler gösterebilirsin? İsim ve adreslerini ver bana.

Adrian, derhal iki tanesinin adlarını verdi.

— Yarın, size daha başka adlar da getiririm.

İyi bir adam olan hakim gevşedi. Emniyetini kaybetmişti. Sükûnetle Adrian'ı süzdü. Tam o sırada, Romanya'da adaletin niteliği hakkında bir fikir verebilecek bir olay araya girdi.

Hâkim esneyerek:

— Duvar badanacısı olduğunu söylemiştin, değil mi? dedi.

— Evet, hâkim bey.

— Pekâlâ, o kızla yattıklarını söylediğin şahitleri çağırtıp ifadelerini alacağım, dediğin doğru çıkarsa bir takipsizlik kararı vermeye *çalışacağım*. O zamana kadar da sen gelip benim yemek odamı badana edeceksin. Tabii gerekli *malzeme* parasını ödeyeceğim. Oldu mu?

— Evet, hâkim bey.

Sıkıysa *olmadı* de! Deliğe tıkıldığının resmidir!

Adrian bu *çalışacağım* sözünün mânasını anlamıştı.

İbrail'de gecikeceğine fena halde canı sıkılarak, Poligon meydanına angarya badana edeceği yemek odasını görmeye gitti. Bir de ne görsün, duvarlar yağlı boya değil mi? Kış ortasında yağlı boya işi! Felâket! Bir kat boya geçtikten sonra ikinci katı geçmek için günlerce kurumasını beklemek lâzımdı. Noel'e kadar sürerdi bu iş. Bir sagire'yle sevişme doğrusu pek pahalıya mal oluyordu!

Hâkim:

— Odayı kırmızı istiyorum, kan kırmızısı, dedi. Tavanda küçük bir bordür. Duvarlara panolar yapılacak. Yortulara kadar yetişmeli. Haydi, kolları sıva, evlâdım!

Adrian, Noel arefesine kadar nefes almadan çalıştı, yemek odasını tamamladı ve *takipsizlik* kararını elde etti. Fakat savcı Eremi, kararı temyiz etti ve mahkemeden onbeş gün hapis cezası kopardı. Adrian buna kulak asmamıştı ama, aylar sonra, bir Mısır yolculuğu dönüşü, cezayı çekmek zorunda kalmıştı.

Bu haksızlığın sebebi neydi?

Sadece şuydu ki, sagire dedikleri kızın dayısı savcı Eremi'nin sokağında bekçilik ediyordu, savcıyı Adrian'ı takip etmesi için sıkıştırmakla çocuğu yeğeniyle evlenmek zorunda bırakacağını ummuştu. Halbuki çirkin bir mahkûmiyetle leklemekten başka bir şey yapamamıştı. Hem de yemek odasının beleşten boyanmasına rağmen.

Adrian, Noeli annesinin yanında geçirdi, zavallı anne bu beklenmedik olaydan o kadar memnun oldu ki oğlunun İbrail'de kalışını ona zehir etmeye çalışan mahallelinin dedikodularına bile aldırış etmedi.

— Evet, diyorlardı, küçük sürtükle evlenmelidir! Yoksa üç yıl hapis yer! İsabet de olur.

Adrian düşünüyordu: "Bir sürtükle evlenmemden, yahut da yok yere üç yıl hapis yatmamdan ne diye bu kadar zevk duyuyorlar? Ne yaptım ben onlara? Hey gidi dünya! Nerede o benim sevdiğim insanlık?"

Mahalleli dedikodu ihtiyacını onun sırtından çıkarmak için ne zaman harekete geçse asıl annesi hesabına üzülürdü. Zavallı kadın her şeye razıydı ama, sevgili oğluna serseri gözüyle bakılmasına katlanamazdı.

Yalnız, dertli, elindeki boş on kuruşu hemen tamamiyle tükenmiş bir halde, Adrian iki hafta, İbrail'de nasıl vakit geçireceğini bilemedi, ama hiç değilse, fırsattan yararlanıp askerlik muayenesini yaptırdı, hizmete elverişli olmadığı kaydiyle askerlikten ihraç edildi. Artık serbestti, sınırlardan dışarı çıkabilirdi! Şubat ortalarına doğru Bükreş'e kapağı attı.

Mihail onu hararetle karşıladı. İki aya yakın bir süre, oteldeki yerini korumak için patronu sıkıştırmış, yerine görülecek işi bizzat öğrettiği ve yardım ettiği muvakkat memurlar bulup koymuştu, ama en sonunda yerine asaleten başka biri tayin edilmişti.

— Şimdi ne yapacaksın? diyordu Mihail.

Aksiliği tuttu:

— Senden ekmek istemiyeceğim, merak etme, dedi.

İyi kalpli Mihail kızdı, kızmakta da haklıydı. Kırgın ayrıldılar. Adrian "kurum"a döndü, bir kaç gün âvare âvare dolaştı ve fena halde canı sıkıldı. Mihail'siz hayat bomboştu; "kurum", adamın üstüne fenalıklar getiren bir sıkıntıyla doluydu. Artık hemen hiçbir iş yapmıyordu. Nitza ortadan kaybolmuştu, Makovey, o buz gibi küçük odada yatak döşek yatıyordu. Florea baba ile adventist gitmişlerdi. Sade Leonard koltuğundan ayrılmıyor, ellerini hohlayarak ya da yanı başında uyuklayan bir sobada ısıtarak, kuru ekmeğini kesip kesip ağzına atıyordu. Fakat eski tüccarın gözleri, pek beyhude yere kahramanca olan bir hayatın ümitsizliğine yavaş yavaş kapanmaktaydı. Artık sokağa o eski merak ve kaygıyla bakmıyordu bu gözler. O aldatıcı sokaktan bir beklediği kalmamıştı. Ve o ışıklı iradesini kaybettiği için yüzü kapanmış, sönmüştü. Alnı daralmış, yanakları pörsümüş, dudakları büzülmüş, gerdanı sarkmış, burun kanatları yapışmış, rengi kararmıştı.

Leonard'ın artık tek bir ilgisi kalmıştı. Her yarım saatte bir koşup Makovey'in ne yaptığına bakmak, onun da ellerine hohlamak, ayaklarına kızgın bir tuğla koymak. Seyrek uğrayan Kristin'e bazan:

— Bana iki metelik ver, gidip Makovey'e bir fincan çay getireyim, derdi.

Günün birinde ilk defa olarak Adrian'a itirafta bulunmuştu:

— Evet... Öyle... Mağazamızın kayıbında Makovey'den çok ben suçluyum. Bana son darbeyi indiren o kadını feda etmeliydim. Makovey, yeğeninin

hapse atılmasına müsaade edemezdi. O oğlan, bütün hayatı, bütün saadeti demekti. İnsan karı değiştirir gibi oğul değiştiremez ya! Bunu düşünemedim. Gaflete düştüm... Şimdi artık iş işten geçti. İkimiz de öleceğiz. Hem de yakında.

Sımsıkı giyinmiş hizmetçiler arada bir "kurum"un kapısını açıyor, sonra hemen kapayıp gidiyorlardı. Burada hüküm süren ıssızlık hoşlarına gitmiyordu. Bir an için uykusundan uyanan Leonard, yarı kapalı göz kapaklarını kırpıştırıyor, başını eğiyordu.

Bir gün ihtiyar bir kadın geldi.

— Hasta bir ihtiyar beye bakacak bir uşak bulabilir misiniz?

Adrian:

— Evet, dedi, ben giderim. Ama kurum ücreti peşin.

— Ya bir hafta bile durmazsanız? Çünkü iş ağırdır, haber vereyim.

— On beş günlük bir denemeyi size taahhüt ediyorum, bu süre sonunda işten ayrılacak olursam, simsarlık ücretini aylığımdan kesersiniz.

— O halde veririm, ne kadar?

— On frank.

Kadın parayı masaya saydı:

— Görülecek bir işim var, bir saate kadar gelir sizi alırım.

İhtiyar kadın gidince Leonard:

— Zavallı dostum! dedi. İşin içyüzünü bilmiyorsunuz. Bu adam illetli şişman bir ihtiyardır, haftada iki defa kucağınızda banyoya götürüp iki üç saat oğmanız lâzım gelecek, çünkü bir de cilt hastalığı vardır. Kimse oturmaz o evde. Ev hizmetlerini gö-

ren bu kadıncağız her ay kurum kurum dolaşır. Bilmeyen yoktur onu. Oraya gitmenizi tavsiye etmem. Dayanamazsınız. Pis iştir.

— Zararı yok. Gideceğim.

— Ha... Anlıyorum: Bana bu on frangı kazandırmak için yapıyorsunuz bu fedakârlığı.

— Yalnız ondan değil, artık hürriyetin de değeri kalmadı benim için. Canım sıkılıyor. Bir şeyler, ne olursa olsun bir iş görmek istiyorum. Domuz yıkamaya çağırsalar gene giderim.

IX

General-İpatesku sokağının münzevi ihtiyarı tam anlamıyla bir hasta değildi. Daha çok bir malûldü. İsmi Dumitresku idi. Zengin bir emlâk sahibi, zorlu bir kelebek koleksiyoncusuydu.

Adrian, güzel beyaz sakallı, dazlak kafalı, çok yaşlı, saygıdeğer bir adam gördü. Yatakta, entari ile, kocaman yastıklara gömülerek oturmuştu. Yirmi yıldır böyle yaşıyormuş. Elinde bir pertavsızla gazeteleri okuyordu.

Malûl adam, keskin gözlerle ona bakarak:

— Yaklaş, dedi.

Adrian yatağa doğru bir adım attı.

— Daha yaklaş: Seni yiyecek değilim, korkma!

Yatağın dibine gelince, ihtiyar bir elini yakaladı, kuvvetle kendine doğru çekti ve hemen tırnaklarını muayeneye koyuldu. Tırnakları uzamış olduğu için Adrian özür dileyecek oldu:

— Keseceğim. Çok uzadılar.

— Sakın dokunayım deme. İzin vermem. Tam bana göre bu tırnaklar. Çünkü burada en önemli iş, haftada iki defa gece saat birde yaptığım banyolardan önceki günler müstesna, her gece, yatmadan önce bütün vücudumu kaşımaktır. Bu banyolar da, beni kurumuş cildimden kurtarmakta göstereceğin maharetin derecesine göre iki üç saat sürer, bu da ikinci görevindir. Üçüncüsü, banyo yaptığım günler müstesna, her sabah bütün başımı yıkamaktır. Hepsi bu kadar, oğlum.

Sonra Adrian'ın ön tarafını elleyerek:

— Ha, ha! dedi, yaman malın varmış!

Alıklaşan Adrian, içinden: "Sen de yaman malmışsın hani!" diye söylendi.

İki gün sonra, ancak Adrian'a yapılacak işleri öğretip öyle hizmetten ayrılacak olan eski uşak, ihtiyarın dairesine gitmek için ofisten dimdik, sessizce geçen bir jigolo'yu göstercrek:

— İşte Dumitresku'nun uşağı, dedi. İçişleri Bakanlığında memurdur. Her hafta patronun gerisini kaşımaya gelir. Gördüğün gibi bizim kaşımadığımız tek yeri de orasıdır. Ama bu kaşıma, herife, her seferinde senin aylığının iki katını getirir: Tam yüz frank!

Adrian:

— Amma acayip yermiş burası! dedi.

— Dahası var, merak etme! Patron sana kur yapmakta gecikmiyecek. Bana da yaptı. Çünkü işi daha ucuza mal etmeye çalışır.

— Eksik olmasın!

— Razı olmadın mı, başının etini yiyecek! Onun için burada hiç bir uşak bir aydan fazla dayanamaz. Bu malûlün yanında uşaklık fena bir iş değil-

di. Akşam kaşıması için gece yarısına kadar beklemek lâzımdı, o vakit adam çıplak soyunur, vücudunun her yanını ayrı ayrı kaşıtırdı. Bu iş bir saat sürerdi. Sabır isterdi. Ustalık isterdi. Vücudunun hangi tarafı ise, - sırt, göğüs, baldır, bacak - başparmaklar birbirine bitişik olarak iki elle birden kaşınırdı. Fakat kaşıyan, hastanın canını acıtmamak için ellerini kendine doğru çekmez, sekiz parmağını birden ileri doğru iter; bu hareket kaşıntıyı teskin eder ve adamı rahat ettirerek uykusunu getirirdi. Vücuttan bir deri tabakası kepek gibi dökülürdü. İş bitince bu kepekler bir avuç dolusu toplanırdı. Gündüzün hasta, kocaman tırnaklı kıvrılmış zavallı parmaklariyle kendi kendini kaşırdı. "Kaşıma" kusursuz yapıldığı zaman, Dumitresku hazzından inler ve hayatından memnun olurdu. O zaman Adrian'a ikisinin pek sevdikleri, reçellerden ikram ederdi. Ama bazı akşamlar, bu iş istediği kıvama gelmez, o zaman da adam Adrian'ın çıplak kollarını tırnaklarıyla paralardı. Bazan oradan, kolları kanayan tırmıklar içinde canı yanarak çıkardı.

Gece banyoları, daha ziyade uykusuzluk yüzünden yorucu idi. Banyo teknesi hastanın odasına getirilirdi; fakat güzel halının kirlenmemesi için çok dikkatli davranmak lâzımdı. Tekne kova kova su taşınarak doldurulur, sonra gene aynı şekilde boşaltılırdı. Vücut yarım saat kadar su içinde kalıp yumuşadıktan sonra derinin her santimetresi baş parmakla uğulurdu. Cild, zedelenmiş kaşar peyniri gibi soyulurdu. Bu uzun, can sıkıcı bir işti. İhtiyar, durmadan vücudunu yoklayarak kâfi derecede temizlenmemiş yerleri gösterirdi:

— Burası... Burası da... Biraz da şurasını...

Çünkü ondan sonraki günlerde rahat etmesi bu temizliğin hakkıyla yapılmasına bağlıydı. Bazan, terleyip gevşeyerek, biri banyosu içinde, öteki taburesi üstünde, kolu su içinde olduğu halde, uyuya kalırlardı.

Uyanan hasta:

— Haydi, derdi, kalçalarımda bir parçacık yer kaldı. İyice oğ. Sana güzel kaysılar vereceğim.

Sabahları baş yıkanması, aynı derecede özenerek yapılmasına rağmen, kolaydı. Adama, yatak içine serilen kalın bir muşamba üzerine bağdaş kurdurulur, leğen bacakları arasına yerleştirilirdi. Başı birkaç defa sabunlanır, saçları, yanakları, boynu iyice oğulur, sonra bol su çalkanırdı. Fakat her seferinde Adrian, ihtiyarın huysuzluğuna verdiği bir acayipliğe dikkat etmişti.

Adamın içi para dolu iki kocaman çantası vardı; bu çantalar genellikle yastıkları altında dururdu, çünkü her şeyin parasını peşin ve santimine kadar ufak parayla öderdi. Bankeri ayda bir kere gelerek ihtiyacı olan parayı yüzlük, yirmilik banknotlarla, beşlik, tek franklık ve yarım franklık gümüş paralar ve bir yığın metelik ve mangır halinde getirirdi. Meselâ, mutfak için kilosu otuz beş santimden yarım kilo et parası ödenmek icabetti mi, çantasından on sekiz santim çıkarıp verirdi. Bu, onun huyuydu, Adrian buna pek şaşmıyordu. Yalnız başı yıkandığı zamanlar, ihtiyar iki meşin çantayı yastığı altından çıkarıp, leğenin altında, donunun paçaları içine sokardı. Bir gün Adrian gülmekten kırılarak bunun sebebini sormuştu.

— Biraz canın sıkılacak, anlatayım bak: Bir kere paramı çaldılar! Senin gibi fakat ahmak bir oğ-

landı. Beni iyi yıkayamaz, ben de tırnaklarımla herifi çimdiklerdim. Bir gün gözlerim sabunlu sabunlu, başımı leğene eğmiş bir vaziyette iken, alçak herif, o zamanlar yıkanırken de yastık altında bıraktığım iki para çantamı alıp gitti. Gitmeden de tırnaklarımdan canı yandığı için, leğeni göğsüme boşaltarak yatağımı sırsıklam etti, bir gün bile yardımsız yaşayamıyan benim gibi bir malûlü o halde bırakıp cehennem oldu... O zamandan beri parayı bacaklarımın arasından ayırmam.

— O çocuğun yaptığını benden de bekliyor musunuz?

— Ne bilirim! Hayır. Beklemiyorum. Ama şimdi, bu benim için bir âdet oldu.

Ondan beklemiyordu. Kaba, pinti ve kötü huylu olan bu adam zekâdan ve kültürden mahrum değildi. Adrian'ın uşak makulesinden olmadığını çabucak farketti, ona daha çok değer vermeye başladı, her gün zamanın edebiyatı ve fikirleri üzerine onunla yarenlik ediyor, hattâ itiraflarda bile bulunuyordu. O rahat irat sahibi hayatından safhalar anlattı. Gençliğinde tabiata son derece düşkünmüş, kelebek avlamaya ömrünün yirmi beş yılını vakfetmiş.

— Şurada duvarlarda gördüğün koleksiyonların on misli vardı bende. Beş yıl önce ağır bir hastalığa tutuldum, bundan kurtulamıyacağımı sanarak hepsini dağıttım. Sonra iyileşince pişman oldum. O koleksiyonları, ömrümün son kalan yılları için muvakkat olarak bana vermelerini rica ettim, ancak birkaç tanesini geri verdiler, hem de en güzellerini değil.

Bazan birdenbire coşarak, "evlât sevgisi ihtiyacı"ndan sözaçıyordu, ihtiyarın bunu söylerken yaptığı işaretlerden, Adrian adamın asıl maksadını anlamakta güçlük çekmiyordu.

— Bana karşı iyi davranırsan, beni biraz sever, münzevi ömrümün şu son günlerinde benimle biraz meşgul olursan, öldüğüm zaman servetimin bir kısmını sana bırakırım.

Ve gözleri dışarı uğrayarak:

— Gel evlâdım, seni öpeyim, diye bağırırdı.

Adrian, hiç cevap vermeden mutfağa kaçardı. Birkaç gün ihtiyar artık ısrar etmez olurdu, ama sonunda emeline erişeceğini umuyordu. Sevimli, muhabbetli ve hattâ cömert davranıyor, uşağının hayat şartlarını ıslah ediyor, ona reçeller ikram ediyordu. Malûl adam yalnız süt, kızarmış ekmek kabuğu ve yemişle besleniyordu. Et yalnız hizmetçiler için alınıyordu, onun için miktarı az, cinsi kötüydü. Sonraları, daha bol ve daha iyi cinsten alınmaya başlandı, evde çok eskidenberi bulunan ihtiyar hizmetçi kadın bile bu değişikliğe şaştı. Bütün dikkatini evi süpürmek ve pılı pırtısını tamir etmekle geçiren bu kadın, gece banyolarının hazırlanmasına ve B. Dimitresku'nun giyinip soyunmasına yardım ederdi. Hemen hergün kupa arabası içinde kırlarda gezintiye çıkan beyi giydirmek için iki hizmetçi çok değildi, çünkü adamın şişmiş, çarpılmış uzuvlarını elbiselerin, eldivenlerin, kunduraların içine sokmak bir meseleydi. Bu işler ancak bir saatte biterdi. Canı yanan adam bağırıp çağırırdı. Koltuklarına girip, baştonuna dayanarak yürüyen adamı arabasına kadar taşırlardı. O zaman, arabada, simsiyah elbiseler içinde, heybetli beyaz sakalı göğsüne yayılmış,

sert bakışlı, dik oturuşlu, yakışıklı bir efendi olurdu. Hızla geçip giden arabanın içinde onu görenler fecî sakatlığını tahmin edemezlerdi.

Asıl bu gezintilerden dönüştedir ki, tekrar yatağına yerleştirilen biçare adam, Adrian'ı "evlât" muhabbetinin aşırı belirtileriyle çileden çıkarırdı. Gerçi, uşağının kişiliği yüzünden sapık huylu adam, bir dereceye kadar edep erkân gözetmek zorunda kalıyordu, insan ruhunun o eşsiz gücü en bayağılaşmış kimseleri bile saygıya zorlar. Gel gör ki, dalâletler insan ruhundan güçlüdür ve onu çamurlara bulamak için elinden geleni yapar.

Bir gün, Adrian, ilk hizmet ayının aylığını alırken üste on frank da bahşiş veren adam, "Bırak bir defa göreyim" diye pantalonunun ön tarafına yapışınca fecî, iğrenç bir sahne oldu. Adrian, bir hafta önceden haber vermeye de aldırmadan hemen çıkıp gideceğini söyliyerek tehdit etti. O günden sonra iş çığrından çıktı. Ev cehennem haline geldi. Efendisi artık hiçbir şeyden memnun kalmıyor, uşağını fena halde tırmalıyor, kollarını cılk yara haline getiriyordu. O kadar ki, bir sabah, başını yıkarken sabrı tükenerek adamın kafasına bir yumruk indirip:

— Bu ne namussuzluk be! diye haykırdı. Eve ateş verip seni bir sıçan gibi yakacağım geliyor!

Hemen o akşam, ihtiyar hizmetçi kadının gizlice gidip çağırdığı mahalle karakolunun komiseri, malûlün yanına girdi. Az sonra, Adrian sorguya çekilmek için çağrılıyordu:

— İşte beni döven ve sıçan gibi yakmak isteyen adam!

Adrian, patronunun gözleri önünde kan çıkasıya dövüldü. Yüzü ve vücudu yumruk ve tekme dar-

belerinden çürümüş bir halde, sendeliyerek odasına gitti. Günlerce kımıldayamadan yatakta kaldı. Çabucak bulunan bir başka hizmetçi, ihtiyarın işlerini elinden geldiği kadar gördü.

Nihayet, yaraları kapanınca alacağını istemeden, eşyasını topladı. O zaman, hizmetçi kadın, bir şey söylemeden, ona bir kâğıt uzattı. İhtiyar: "Ben alçağın biriyim. Önünde diz çökerek senden af diliyorum. Gelip beni affettiğini söylemeden gitme: Yoksa vicdan azabından öleceğim." diye yazıyordu.

Adrian adamın yanına gitti. Kendisini görür görmez, ihtiyarın gözlerinden yaşlar boşandı:

— Evlâdım, iyi bil ki beni, dediğin gibi namussuz yapan insanlardır. Ben dünyaya her gördüğüm şeye âşık, iyi kalbli, merhametli, tabiata hayran bir insan olarak geldim: Ama tuhaflıkları ve anlattığı masallar yüzünden hoşuma giden bir çobanımız henüz daha on iki yaşımdayken benimle o kadar oynayıp keyif etti ki, herifin vücuduma aşıladığı zevkten bir daha kendimi kurtaramadım, bu çirkin huy, açlıktan şiddetli bir ihtiyaç haline geldi benim için... İşte benim felâketim bu yüzden oldu. Sana karşı işlediğim cinayet için beni affedecek misin?

Adrian kapı yanında duruyordu:

— Affediyorum.

— Biraz para versem kabul eder misin?

— Hayır. Sadece alacağımı kabul ederim, çekilen acının bedeli ödenmez.

Mart ayı sonlarına yaklaştığı halde Sibirya gibi her taraf kar buz içindeydi. Birkaç gündenberi toz halinde yağan güzel bir kar, kızakların, ortalı-

ğı çıngırak seslerine boğarak, öteye beriye koşuşmalarına imkân vermişti.

Adrian, bavulu omuzunda, General - İpatesku, Sokağından çıkarken, kendisini, hastahaneden taburcu edilmiş bir veremli gibi, ruhu uyuşmuş bir halde hissediyordu. Belli bir duygusu yoktu. Ne sevgi, ne kin, ne umut, ne kaygı. Bu beş haftalık hapis hayatından, sonraki korkunç hayalle çıkış, onu tekrar kavuşulan hürriyet karşısında kayıtsız bırakıyordu. Ne zamandır haberini alamadığı Mihail'i tekrar görmek ihtiyacını bile duymuyordu. En tuhafı bu hâlinden memnundu: Şu veya bu anlamda herhangi bir hareket için ruhunda hiçbir istek duymuyordu.

Başlıca caddelerden birinin ortasına gelince, hayaletler gibi koşuşan kızakların kalabalığı, ağaçların buzlu dalları ve manzaranın göz kamaştıran beyazlığı ona bir kızağa binmek arzusunu duyurdu. Bir tanesini çağırıp bindi:

— Nereye gideceğiz?

— Nereye istersen. Gezdir beni biraz. Sahi: Dunbovitza rıhtımı boyunca gidelim.

Kamçılayıcı soğuk, kendisini uyandırmıştı, ama hoşuna gitmişti. Bavulu ayakları dibinde, bu gezintiye nasıl son vereceğini bilemeden, yarı kapalı gözleriyle uyukluyordu. Binalar, ağaç dizileri, aceleci yayalar, bazan kürklerine gömülmüş kibar bir kadının veya zengin adamın gölgeleri hızla gözlerinin önünde görünüp kayboluyordu. Kızağın kalın battaniyesine sarılıp sarmalandı. Kotroçeni'ye geldikleri zaman, arabacı sordu:

— Devam edelim mi?

— Hayır. Beni, Viktorya caddesinde iyi bir pastahaneye götür.

Pastahaneye geldikleri zaman, pek de gösterişli olmayan bavulunu ne yapacağını düşündü. Adam sen de:

— Bir dakika bekleyin beni, dedi arabacıya. İçeri girip dipteki bir masaya oturarak pasta ısmarladı. Tam o anda Luçya'yı hatırladı ve aradan bir dakika geçmeden, Luçya içeri girdi. Yanında, şımarık ve züppe bir genç olan avukat Putsi vardı. Hemen görmesinler diye onlara arkasını döndü, ama kalbine müthiş bir hançer yemişti. Gözlerini kapadı, başı göğsüne düşmüş, vücudu kurşun gibi ağırlaşmış bir halde, eski sevgilisiyle onun yeni âşığı çıktıktan sonra da bir süre bu halde kaldı. Sonra dudakları usulca kımıldadı:

— Putsi, ha! Demek benim yerime bula bula Putsi'yi buldu?

Ama neden bu kadar üzmüştü bu olay onu, asla tanımadığı bu acıyı duyması nedendi? Yoksa Luçya'yı seviyor muydu? Hem de bu kadar çok? O halde neden ayrılmıştı ondan? Kızcağız kendisine az mı yazmıştı? Hiç cevap vermemişti. O halde?

"Öyle ama... Şu Putsi!"

Putsi olmuş, bir başkası olmuş, ne farkı vardı?

"Yok, yok! Korkunç bir şey bu! *Benim* Luçya'mla Putsi yatıyor şimdi!"

Onun Luçya'sı!

Perişan bir halde kalktı. Kızak onu "kurum"un kapısına bıraktı. Fakat kapıda asılı kocaman bir kilit kapanmış olduğunu haber veriyordu. Yorgancı dükkânına girdi. Hepsi oradaydılar. Hiçbir değişiklik yoktu. Ama yüzler eskisi gibi neşeli değildi.

Kristin de çalışıyordu. İçeri giren Adrian'a kimse aldırış etmedi. Karşılıklı merhabalaştılar. O kadar. Sonra Kristin dedi ki:

— Makovey dündenberi Morgta yatıyor.

Adrian tahmin etmişti.

— Ya Leonard?

— Yarı deli bir halde. Muhakkak kendini öldürecek!

— Kendisine bir yardımda bulunmak mümkün değil mi?

— Ne yapılabilir? Yüz veya iki yüz frank vermek mi? Kabul etmez. Hakkı var!

— Nerede şimdi?

— Yarın yapılacak cenaze merasimiyle meşgul oluyor.

— Mihail'in haberi var mı?

— English Oteline girelidenberi yüzünü görmedik.

Adrian, gidip ona Makovey'in ölümünü haber vermek istemedi. Neyine yarardı?

Sokağa çıktı.

Boşluk... Boşluk... Hayatın boşluğu.

Olur şey değil! Putsi ha! Ah, şu Luçya, halbuki Putsi'lerden nefret ettiğini söylerdi hep! Kadınların hepsi bir mal, ne olacak!.. Evet, hepsi bir mal, ama kalbindeki hançer de öylece saplı duruyor. Gittikçe de yarası derinleşiyor: Luçya, Putsi ile yatsın! Olur şey miydi bu? Nasıl unuturdu bunu? Hem de tam şu yalnızlığında. Mihail bile yoktu. Makovey de ölmüştü. "Kurum" da ölmüştü. Yorgancılar da soğuk, sessizdiler, âdeta düşmanca bakmışlardı ona.

"Allahım, nerede benim insanlarım?"

Üç karış kalınlığında çiğnenmiş kar, kaldırım-

ları sokakla bir hizaya getirmişti. İnsan nerede yürüdüğünü farkedemiyordu. Kızaklarla yayalar, karmakarışık bir halde zikzaklar çizerek gidiyorlar, söğüşüyorlardı. Bu kargaşalıkla kafasının perişanlığı her adımda başına işler getiriyordu; itilip kakılmış, birkaç kere düşecek gibi olmuştu.

Nereye gideceğini bilmeden yürüyordu. Mihail'le Luçya'nın hayalleri biri ötekinin aksi yönde olan oturdukları yerlerde onu ikisine de aykırı bir yöne sevketti. Çünkü, aklından bir türlü çıkaramadığı bu iki sevgili insanı görmeyi hiç istemiyordu.

Hayır, onları görmeye gitmeyecekti! Luçya'ya gitmek, kendisi için onur kırıcı bir şeydi, bir faydası da yoktu: Şimdi Putsi ile yatıyordu. Mihail'e gelince... Mihail de inatçı davranmıştı. Neden hiçbir haber yollamamıştı? Gerçi, Adrian, ondan ekmek beklemediğini söyliyerek arkadaşının canını sıkmıştı, Mihail gibi bir kardeşe böyle ağır lâf edilmezdi. Ama ne de olsa, dargınlığı bu kadar uzatmakta mâna var mıydı? Şimdi onun hakkında neler düşündüğünden şüphe edebilir miydi? Şu anda Adrian, acı içinde kıvrandığından emin değil miydi? Bu acının onu intihara kadar sürükleyebileceğini düşünmeli değil miydi?

"Evet, kendimi öldürebilirim! Her şey hiçlikten ibaret!"

Birdenbire kendini Socek Kitabevi'nin vitrinleri karşısında buldu. Yeni çıkmış birçok kitaplar raflarda yer almıştı. Bunlar arasında Eminesku'nun şiirlerinin güzel bir baskısı ile İbsen'in *Hortlaklar*'ı vardı. Bunları âdeta kayıtsızlıkla seyretti:

— Siz de boş bir hayalden başka bir şey değilsiniz? Güzelliğiniz mi? O bizim kalbimize bağlı bir

şey. Her şey bizim kalbimize bağlı. Biz mutluysak, hiç değilse memnunsak, başımızın üstünde bir avuç saman da hayata şükretmemize yeter. Mutsuz olduğumuz zamanlarsa, cennet bile ne işimize yarar?

Ne diye Luçya'dan ayrılmıştı? Onunla evlenmeli, "Dimineata"nın teklifini kabul etmeli, kendisine bir mevki, bir yuva kurmalı, annesini mesut etmeliydi. Tuttuğu yol neye yaramıştı sanki? İşte yalnızdı. Yeryüzünde yapayalnızdı, hiçbir emeli kalmamıştı. Dostluk, kitaplar, hürriyet: Bütün bunlar boş emellerdi! Luçya'yı Putsi'nin kollarına atmıştı, işte bu değerlere inanışının tek sonucu. Şimdi bütün bunların boşluğunu farkediyordu. Luçya'sı, Putsi'nin kapatması olmuştu.

Gözleri karardı! Kalbi çatlıyacak gibi canını acıtıyordu. Boğulacak gibi oluyordu. Bir cigara yaktı.

Eski pardesüsü içinde soğuktan titreyerek, Dunbovitza rıhtımları boyunca üç saatlik yarı şuurlu bir yürüyüşten sonra, akşama doğru kendini Bitpazarında buldu. Bir Yahudi yolunu kesti:

— Ne emredersiniz?

— Bir tabanca istiyorum.

Dükkâncı, komik bir tavırla geri çekildi:

— Tabanca mı? Her yerde bulunmaz bu. Başka bir şeye ihtiyacınız yok mu? Meselâ: bir dolap, yeni gibi iskemleler, mükemmel bir lâmba...

Başka Yahudi satıcılar etrafını almıştı:

— Ne istiyormuş?

Birinci Yahudi kollarını açtı:

— Bir tabanca, düşünün bir kere!

— Bu soğukta!

Adrian daha ileriye yürüdü ve 6,35 çapında bir

tabanca buldu. Birkaç kere tetiği çekti. Silâh işliyordu.

— Ya kurşun, kurşun var mı?

— Yalnız iki tane var.

Tabancayı o iki kurşunla beraber beş franga aldı, ilk satıcıların Yahudice alaylarına tutulmamak için öteki kapıdan çıktı. Sokağa çıkınca içinde büyük bir ferahlık duydu. Kalbindeki ağrı dinmişti, yorgunluğunu da hissetmiyordu. Artık üstünde ağırlık kalmamıştı.

"Ne tuhaf! diye düşündü. Diş ağrısı da kerpeteni görünce böyle şıp diye kesilir. Hiç tahmin etmezdim doğrusu."

Yalnız bir tarafı hâlâ sızlıyordu. Luçya, Putsi ile yatıyordu! İşte tamiri imkânsız şey. İşte asla unutamıyacağı buydu. Ama şimdi, yine o tahammül edilmez acıyı duyacak olursa kendini öldürecekti.

Gerçekten öldürebilecek miydi? Buna cesaret edecek miydi? Neden olmasın? Ölümden de beter acılar vardır. Neyse... Şimdi tabanca vardı ya. Acılar dayanılmaz hale geldi mi, çekiverirdi tetiği.

Şimdilik sadece üşüyordu ve canı çay içmek istiyordu. Etrafında, yüzleri ve elleri donmuş çocuklar, kucakları odunla dolu, rüzgârla savaşıyorlardı. Kulübelerinin daracık havasına mutluluk getiren odun yükünü sevgiyle bağırlarına basıyorlardı. Adrian bunun ne demek olduğunu bilirdi. Çocukluğunda, oduncunun dükkânına gidip:

— Bana on beş santime beş kilo odun ver! dediği az mı olmuştu?

"Ah! Ne olur insan her zaman çocuk kalsa!"

Vakaresti caddesindeki gürültülü bir çayhaneye girdi. Gözgözü görmiyecek kadar tüccarla doluy-

du içerisi. Sefalet içinde yüzmesine rağmen zekî, canlı, geveze Yahudi milleti.

Boş bir sandalye bulmak imkânsızdı. İçerisi balık istifiydi. Yirmi santimlik bir çay porsiyonu üzerine eğilmiş dört beş baş, şekersiz ve âdeta renksiz kaynar suyu ne büyük bir iştahla içiyorlardı. Fakat başlar, gözler, kollar, bilhassa diller, kendi fikirlerini kabul ettirmek, bir hamlede her şeyi söyleyivermek, muhatabını hapsetmek için çılgın bir arzuya kapılmış gibiydiler.

Adrian, burada müthiş bir nikbinlik duşu aldı ve gülünç tabancayı sımsıkı tutan elini cebinden çıkardı.

Bu insanlar! Hayatın yükü altında ezilmiş bu insanlar! Hani, neredeydi acıları? Bu terlemiş, güleç yüzlerde bütün gözler alaycı bir sevinçle parıldıyordu. Bütün bu kirli, yahut da sadece muzaffer bir edâ ile onu ağırlamak, gürültülü muhitlerine katmak, onu kazanmak ve utandırmak, herhalde bu asık suratını bırakmaya zorlamak için kendisine dönmüşlerdi!

Adrian, gürültülü kalabalık arasından geçti, geri döndü ve mahçup bir halde dışarı kaçtı. Gerçek yada mecazî anlamda, hele mecazî anlamda ona yer yoktu burada.

Gidip çayını Bulevard Kahvesi'nde içti. İçerisi tenhaydı. Salonda her taraf aynalar, bakırlar, nikellerle kaplıydı. İnsana ters ters bakan bir temizlik hâkimdi. Kasada kaskatı kesilmiş bir kadın oturuyordu. Esnememek için kendilerini zor tutan garsonlar vardı. Körletici bir elektrik ışığı, yandaki masayı yan gözle süzen, çok temkinli, tek gözlüklü

beyler. İçeriye yeni bir müşteri girince ara verilen alçak sesle konuşmalar.

Hayır, bu da değildi. Adrian hissetti ki, tek gözlüklü gözler boş midesini süzmekte, tabancasına kadar nüfuz etmektedirler. Ilık suyunu içti ve dışarı fırladı.

— Tuvaletli başlarınızla cehennemin dibine!

Yorgancıların, iş günü sonunda, çaylarını içtikleri saatti. Adrian onların arasına karışmak istemedi. Konuşmak, kimseyi görmek istemiyordu canı. Avlu tarafındaki kapının anahtarı cebinde olduğu için, dükkân kapandıktan sonra, saat dokuz sıralarında içeri girmeye karar verdi. Fakat o zamana kadar nasıl vakit geçirmeliydi? Bir lokantaya gitse? Aç değildi.

Ama gene lokantaya gitmek zorunda kaldı, çünkü hava soğuktu, başka oturulacak yerlere gitmek de istemiyordu.

İçiniz dertli olduğu zaman saatler ne uzun, ne kasvetli geçer! Adrian, zaman uzunluğu denen şeyin ne olduğunu hiç bilmemişti. Tam tersine, ona zaman daima kısa görünmüştü, hattâ boş oturduğu sıralarda bile. Ne olmuştu şimdi? O güzel dengesi nasıl bozuluvermişti?

"Belki de hastayım? Mihail: verem başucumuzda bekliyor, dememiş miydi?"

Olabilirdi. Ama açık bir gerçek vardı: Luçya! Bu hayal bir acı değil, tahammül edilmez bir faciaydı. Hemen yeni bir olay bu acısını dindirmedikçe derdini unutacağa da benzemezdi. Ama ne olabilirdi bu olay?

Dükkândaki müşterilere göstermemek için ta-

bancayı usulca pardesüsünün cebinden çıkarıp dizleri üstünde seyretti:

— "Kolu kaldırıp namluyu şakağa dayamak ve tetiği çekmek müthiş bir şey olsa gerek!"

Şimdilik böyle bir niyeti yoktu. Ama her an bunu yapabileceğini düşünmesi, onu sakinleştiriyordu.

Saat dokuzda, dükkâna girdi, ışık yakmadan "kurum"a geçti. Leonard oradaydı, tahta kanapeye uzanmış, yüzüne sokak fenerinin ışığı vurmuştu. Odanın ıssızlığı Adrian'ın kalbini buz gibi dondurdu. Ne merhaba diyecek, ne de başka bir söz söyliyecek gücü kendinde bulabildi. Leonard'ın yanındaki iskemleye oturdu. Günlerdenberi traş olmıyan ihtiyarın yüzü tanınmaz bir hale gelmişti. Yarı açık ağzı, yarı kapalı, hareketsiz gözleriyle Adrian'a bakıyordu. Gözlerinin içi görünmüyordu. Onun için bir bakış da denemezdi buna. Öyle bir duruştu bu. Sanki:

— Artık hazırım, der gibiydi.

Orada on dakika kaldıktan sonra, Adrian anladı ki, aralarında Makovey'in ölüsü vardı, kendisi de artık bir ölüden başka bir şey olmıyan bir adamın yanında bulunuşunu lüzumsuz kılıyordu. Çekilmek istiyordu, ama nasıl çekileyim diye düşünüyordu, tam o sırada sokak fenerinin direği Mephisto'nun sopası altında inledi ve delinin korkunç kısık sesi duyuldu:

— *Li-ver-ne-oo!*

Adrian yerinden sıçradı. Titreyerek kalktı, dükkânın deposuna gitti, bir yığın eski yorganlar arasına gömülüp uzanıverdi, az sonra uyku onu bir boşluğa daldırmıştı.

Ertesi sabah Makovey'in cenazesi kaldırılacaktı.

Adrian, dükkânın açılışından önce kalkıp sıvıştı. Bütün gününü Tarih Müzesiyle Tabiat Tarihi Müzesinde geçirdi. Ama gözü bir şeyler görmedi. İçi her zamankinden boştu. Akşam saat yedide, küçük bir aşçı dükkânında yemek yerken, masa komşusu olan bir genç kadın, ona göz etti. Hemen daveti kabul etti, kahveyi birlikte içtiler, kışın şiddeti ve "işsizlik" hakkında kadının tatsız sızlanmalarını dinledi, nihayet Koltsea sokağındaki küçük bir otele birlikte gittiler.

Gece kadına hiç el sürmedi. Ertesi sabah, gazetelerde korkunç bir haber okudu: Leonard o gece intihar etmişti. Gazetenin yazdığına göre: "Eski ortağının gömülmesinden sonra Leonard'ın büyük bir ruhî buhran içinde oluşundan endişelenerek Kristin, akşamın saat sekizinde, ne hâlde olduğunu anlamak için kurum'a gitmiş, adamı, *oda kapısının iç tokmağına kendini asmış, vücudunun alt kısmı yerde sürünür gibi halde bulmuştu.*"

Adrian gözlerine inanamıyordu:

Kapı tokmağına mı! Şu halde, kendini boğabilmek için yerlerde sürüklenmek zorunda kalmış olacak! Ne korkunç şey!"

Bu ölüm onu dehşete düşürdü. Ölümden bile tiksinmişti. Yaşamak, her şeye rağmen yaşamak için duyduğu büyük bir ihtiyaç, onu English Oteline sevketti. Mihail'in boynuna sarılıp ondan af dileyecek, sonra ne olursa olsun, sefaleti bile göze alıp güneşe, hürriyete doğru birlikte gideceklerdi!

Bu ancak kısa bir umut nöbeti oldu. Akşam olunca kararsızlığı galip geldi. Arkadaşını kırgın, belki de kesin bir ayrılığa hazır halde bulacağı düşün-

cesiyle otelin kapısından kaç defa geri döndü. Saat onda, yorgancı dükkânında yatmaya gitti.

Sabaha kadar gözüne uyku girmedi. Kapı tokmağı ve yerlerde sürünen asılmış adamın hayali bütün gece gözlerinin önünde sallandı durdu.

Günlerden pazardı. Dükkân kapalıydı.

"Karnım fena halde acıkmadıkça kalkmıyacağım," dedi.

Gerçekten de, bir iki saat uyuduktan sonra, öğle vakti kalktı. Yanıbaşında iskemlenin üstüne bıraktığı tabancaya gözü ilişti. Bir yandan giyinir ve dükkânın sobasını yakarken, önündeki günlerde halinin ne olacağını düşünüyordu? Sonunda kendini öldürecek miydi, yoksa hayat ölümü alt edesek miydi? Şimdilik, Leonard'ın korkunç hayali yüzünden kalbi, tabancanın tehdidini yenebilmişti. Ama ya sonraları? Adrian bunu öğrenmeyi ne kadar isterdi?

Ekmek, peynir, çay, şeker almak için sokağa fırladı. Dönüşünde, Mihail'le karşılaştı. Arkadaşı iskemleye oturmuş, bir elinde tabancayı, ötekinde iki kurşunu tutuyordu. Şık bir kıyafeti vardı, bavulu da yanındaydı: işinden ayrılmış olduğu belliydi.

Mihail, tabancayı bıraktığı iskemleye oturmuş, Adrian koltuğunda nevalesiyle ayakta, bir süre bakıştılar. Nihayet Mihail, tabancayı işaret etti:

— Bu tatsız şaka da ne oluyor? Leonard'ın peşinden gitmeye gerçekten karar vermiş miydin? Ya annen? Sırf senin gibi bir bencil için yaşayan annen? Hiç düşünmedin mi onu?

Öteki sesini çıkarmayınca, kızgın bir tavırla ekledi:

— Eşek!.. Halbuki ben sana, Mısır'dan, Yunanistan'dan, yolculuklardan söz açmaya geliyordum!.. Sen lâyık değilsin böyle şeylere!

Neamtz Manastırı, Kasım 1932

SON

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI

Bu eserde Adrian Zograffi'nin gençlik yıllarının hikâyesine devam eden İstrati Uşak'tan sonraki olaylar zincirini anlatıyor. Bu sefer de, Adrian'ın Bükreş'te geçen yoksulluk ve âvarelikle dolu türlü maceralarını öğreniyoruz.

Hep aynı insanlık sevgisinin ilham ettiği hislerin etkisi altında olan bu kitapta Adrian'la Mihail'i biraz daha iyi tanımak fırsatını buluyoruz.

Istrati, Uşak'ta olduğu gibi bu kitabında da proletarya dâvası peşinde koşanların içyüzünü göstererek sabit fikirlerin, kişisel tutkuların büsbütün soysuzlaştırdığı bir ideolojinin nasıl çıkmaz bir yolda olduğuna da işaret etmekten kendini alamıyor.

ALTINKÖPRÜ KİTAP EVİ
SATIŞ YERİ
Sahaflar Çarşısı No, 9
Beyazıt - İstanbul

8 lira